Høgskulen på Vestlandet

HVL-rapport nr. 1
2022

Urbane barn: En casestudie om barnefamilier og fortetting i Bergen

Connie Reksten, Ingerd Lene Nyheim, Mathilde Vindenes, Ane Margrethe Lyng, Silje Beate Ødegård og Carolyn Ahmer

Connie Reksten, Ingerd Lene Nyheim, Mathilde Vindenes, Ane Margrethe Lyng,
Silje Beate Ødegård og Carolyn Ahmer

Urbane barn: En casestudie om barnefamilier og fortetting i Bergen

© copyright Høgskulen på Vestlandet

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverkslovens bestemmelser.

År: 2022

Tittel: Urbane barn: En casestudie om barnefamilier og fortetting i Bergen

Forfatter: Connie Reksten, Ingerd Lene Nyheim, Mathilde Vindenes,
Ane Margrethe Lyng, Silje Beate Ødegård og Carolyn Ahmer

Trykk: Molvik Grafisk

ISBN 978-82-93677-75-8

Innholdsfortegnelse

FORORD **6**

1. INNLEDNING **7**

2. BOLIGPOLITISKE FØRINGER **13**

BARN OG UNGES POSISJON I PLANLEGGING 17

3. FORTETTING OG SOSIAL BÆREKRAFT **25**

SOSIALE BÆREKRAFTIGE BOLIGOMRÅDER 29

4. BOLIGFORSKNING OG MANGFOLD **47**

DEN RETTFERDIGE BYEN 58

5. METODE **62**

6. EMPIRI **70**

SLETTEBAKKEN 71

NYHAVN 96

7. OPPSUMMERING OG DISKUSJON AV EMPIRISKE FUNN **134**

KILDELISTE **142**

VEDLEGG **155**

Forord

Prosjektet *Urbane barn* er en videreføring av kunnskapsgrunnlaget i forprosjektet *Boliger for alle* ved Høgskulen på Vestlandet. Det er utarbeidet i samarbeid mellom Bergen kommune og Høgskulen på Vestlandet. Forskningsprosjektet er støttet av Husbanken med mål om å undersøke enkelte målgrupper og geografiske avgrensede områder. Temaet for rapporten er sosial bærekraft og fortetting med vekt på barnefamilier i den kompakte byen Bergen.

Ansvarlig for rapporten er Connie Reksten, Ingerd Lene Nyheim, Mathilde Vindenes, Ane Margrethe Lyng, Silje Beate Ødegård og Carolyn Ahmer.

1. Innledning

Prosjektet *Urbane barn* er en videreføring av kunnskapsgrunnlaget i forprosjektet *Boliger for alle* ved Høgskulen på Vestlandet. Prosjektet er utarbeidet i samarbeid mellom Bergen kommune og Høgskulen på Vestlandet. Forskningsprosjektet er støttet av Husbanken med mål om å undersøke enkelte målgrupper og geografiske avgrensede områder. Temaet for rapporten er sosial bærekraft og fortetting med vekt på barnefamilier i den kompakte byen Bergen.

Aktualitet

Det å bo i urbane strøk som byer og storbyer er i dag en ettertraktet bo- og livsform. Økende etterspørsel etter boliger i sentrumsnære områder er ikke bare et fenomen i Norge, men i storparten av Europa og i resten av verden. Fortetting som grep i byplanleggingen for å sikre en bærekraftig utvikling står sentralt både nasjonalt og internasjonalt. I Bergen har det blitt oppført en rekke nye boligkompleks de siste 15 årene, langs bybanen og innenfor det som er definert som fortettingsområder i sentrum av Bergen (Bergen kommune, 2015a). Dette har blitt til attraktive boligområder. Samtidig er barnefamiliene i liten grad bosatt i disse områdene.

I dag dreier diskusjonen om fortetting seg i mindre grad om den tette og kompakte byen er en god idé. Den retter seg heller inn mot hvordan fortettingen har blitt gjort, og gjerne om kvalitet. Klima- og miljøhensyn og økonomisk bærekraft har vært viktige faktorer i diskusjonen. Mye taler for at spørsmålet om mangfold og sosial bærekraft kom i skyggen av den andre og viktige satsingen; utviklingen av en økonomisk bærekraftig og mer klimavennlig storby. I dag har den kompakte og tette byen blitt til en ny urban virkelighet for svært mange. Å enda en gang skulle slå fast at vi trenger boliger for alle, markerer et tidsskille i norsk boligpolitikk (Reksten og Roald, 2019). Vi ser også på om dagens boligpolitikk og kommunale planlegging fører til enda større sannsynlighet for sosial ulikhet.

I dag har selv husstander med alminnelig inntekt vansker med å skaffe seg bolig i sentrale bystrøk. Flere kommuner er derfor opptatt av at de ikke lenger har virkemidler som er gode nok for å regulere pris i møte med byutviklingen og

storbyens utfordringer (Bergen kommune, 2020). I tillegg til de økonomiske virkemidlene har Bergen kommune, som flere andre norske kommuner, valgt å ta i bruk ulike former for regulatoriske virkemidler i forsøk på å oppnå større grad av sosial bærekraftig fortetting. Spørsmålet er om disse er nok, eller om vi trenger andre. Dette vil rapporten si noe om.

Selv gjennom å øke størrelsene på boenhetene blir barnefamiliene ikke boende i sentrum og fortettingsområdene. Det er derfor grunn til å spørre seg om dagens virkemidler legger godt nok til rette for en mangfoldig by hvor også barnefamilier er en naturlig del. En undersøkelse som avgrenser seg til å se på barnefamiliene, vil etter vår oppfatning ha høy overføringsverdi med tanke på å gjøre attraktive boligområder tilgjengelig også for andre grupper. I denne undersøkelsen spør vi oss derfor hvilke virkemidler som må på plass for å få til det vi kan kalle en «sosial bærekraftig fortetting».

Hovedmål

Prosjektets hovedmål er å undersøke forholdet mellom fortetting og sosial bærekraft på den ene siden og kommunens handlingsrom i den sosiale boligpolitikken på den andre siden. I rapporten har vi undersøkt om ulike virkemidler legger godt nok til rette for en mangfoldig by, og en storby med barnefamilier som en naturlig del av den kompakte byen. I denne sammenheng har det vært naturlig å se på om fortettingen i de største norske byene i hele tatt gir rom for å bo med barn og som barnefamilier i byen, og hvilke virkemidler som eventuelt mangler.

Rapportens utgangspunkt

Prosjektet *Urbane barn* springer ut av det tidligere forprosjektet *Boliger for alle*. I *Boliger for alle* var målet å gjøre en bred karlegging av hvordan man kan legge til rette for at barnefamilier, unge og husstander med lav inntekt kan få innpass i de nye fortettingsområdene. Forprosjektet ble organisert gjennom å etablere en forskergruppe bestående av ti av Institutt for byggfags vitenskapelige ansatte. Gruppen fikk en sterk tverrfaglig orientering fordi den besto av forskere med bakgrunn som planleggere, arkitekter, ingeniører, økonomer, jurister, geografer og etnologer. Til forskjell fra forprosjektet har vi valgt å gjennomføre konkrete

empiriske undersøkelser, med datainnsamling fra caser i fortettingsområder i Bergen.

Arbeidet med rapporten har foregått som et samarbeid mellom Bergen kommune og Høgskulen på Vestlandet. Rapportens institusjonelle samarbeidspartnere og ansvarlige avdelinger har vært *Byrådsavdeling for arbeid, sosial og bolig* ved Bergen kommune og *Institutt for byggfag* ved Høgskulen på Vestlandet.

Forskningsgruppen har bestått av Connie Reksten, Ingerd Lene Nyheim, Mathilde Vindenes, Ane Margrethe Lyng, Silje Beate Ødegård og Carolyn Ahmer. Gjennom prosjektperioden har forskningsgruppen hatt ukentlige møter til faste tider ved Høgskulen på Vestlandet. Disse har vært viktig for å opprettholde progresjon og engasjement.

Avgrensning

I Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021–2024) er målet at alle skal bo trygt og godt. I regjeringens fjerde strategi om sosial bærekraft i boligpolitikken ser vi hvordan den sosiale boligpolitikken beveger seg ut av bygningene og inn i boligområdene, og til nabolagene og områdene rundt. Det blir også pekt på planleggingens rolle og hvordan kommunen skal bidra og ta rollen som tilrettelegger. Politikkområdet blir dermed innrettet mot de romlige og geografiske stedene. Samtidig fremheves det hvordan nabolag og boligområder skal være for alle, og ikke må fungere sosialt segregerende.

Husbanken på sin side velger å rette innsatsen inn mot spesifikke målgrupper og vanskeligstilte på boligmarkedet, gjennom å legge vekt på det boligsosiale arbeidet. Geografisk avgrensede områder med særlige levekårsutfordringer inkluderes i områdesatsingen, noe som også vil bli belyst i denne rapporten. Rapporten oppfyller også flere av Bergen kommunes mål for det boligsosiale arbeidet, her med økt innsats og prioriteringen av barn og barnefamilier.

Vi velger å avgrense og rette rapporten inn mot sosial bærekraft, som er ett av regjeringens satsingsområder, samtidig som vi tar høyde for Husbankens kriterium om å se på spesifikke målgrupper og geografisk avgrensede områder. Utover de sosiale variablene som økonomi, kjønn, etnisitet og alder omfatter

mangfoldsbegrepet flere andre størrelser. Særlig ser geografi som sosial variabel ut til å ha fått fornyet og økt interesse.

Barnefamilier i fortettingsområdene

Et viktig grep for undersøkelsen er aktørperspektivet (Skjervheim, 1996). Interessen er knyttet til enkeltmenneskene og i dette tilfellet beboerne i utvalgte områder. Det betyr at vi velger å ta utgangspunkt i et beboerperspektiv og avgrenser beboerne til å gjelde barnefamiliene. Utover å avgrense prosjektet til å se på barnefamilier baserer utvalget for undersøkelsen seg på undesøkelsen av tre fortettingsområder. For å kunne undersøke barnefamiliers preferanser er det naturlig for oss å velge oss ut caseområder i Bergen. Bruk av case i undersøkelser er ofte en metode som egner seg for å begrense datagrunnlaget, men også for å undersøke de faktiske forholdene og en faktisk virkelighet (Yin, 2014). Valg av case kan derfor forstås som en type «common case» og vil ifølge Yin kunne ha stor grad av overførbarhet. Det vil si at undersøkelsen vil ha en viss grad av overførbarhet til andre fortettingsområder og til andre norske storbyer.

Undersøkelsen tar for seg følgende fortettingsområder; Slettebakken, Nyhavn og Fyllingsdalen. Områdene er valgt med et mål om å etablere en konstruktiv dialog med beboerne og er differensiert ut fra hvilken vinkling vi ønsket fra barnefamiliene. For å undersøke hva som skal til *for at barnefamilier etablerer seg, bosetter seg og ikke minst hva som skal til for at de ønsker å bli boende*, tok vi i bruk kvalitative intervjuer og observasjon som metode. Vi har valgt å ikke snakke med barn fordi dette utløser flere forskningsetiske utfordringer knyttet til personvern. Etnisitet var heller ikke relevant for forskningen eller ble etterspurt, men skulle likevel vise seg å bli et viktig tema.

For Slettebakken er dialogen med informantene rettet inn mot problemformuleringens første del; det vil si hva som skal til for å etablere seg med barn i byen. Eller rettere sagt; hva førte til at de flyttet hit med barn?

For Nyhavn er det av interesse å undersøke hvem som bor i området, og hvem som har flyttet inn. Dialogen rettet seg mot problemformuleringens andre del; hva skal til for å bo i området og de fortettede boligkompleksene? Målet er å undersøke

hvilke kvaliteter barnefamilier i området setter pris på med tanke på å bo med barn i byen.

Til forskjell fra Slettebakken og Nyhavn ønsker vi i Fyllingsdalen å finne ut hva som skal til for at barnefamiliene ønsker å bli boende i området. Fyllingsdalen står overfor store endringer med tanke på fortetting rundt kommende bybane.

Brukermedvirkning ble gjort til et viktig metodisk grep i forskningsdesignet av undersøkelsen. Brukermedvirkning, slik vi ser det, gir en unik mulighet for ikke bare å fange opp beboernes perspektiv, men også å innhente opplysninger ved hjelp av deltagelse og dialog. Underveis i prosjektet ble det utfordrende å få til medvirkningsmøter både på grunn av lokale covid-restriksjoner og på grunn av at datainnsamlingen foregikk i sommermånedene. Medvirkning som tema ble derfor inkludert som spørsmål i intervjuguiden. På denne måten fikk vi informasjon om informantenes tanker og synspunkter på medvirkning, men også informasjon om eventuell deltagelse på medvirkning i tilknytning til eget område og nabolag.

Rapportens oppbygning

Rapporten består av syv kapitler, hvor vi i første kapittel velger å si noe om formål og utgangspunkt for forskningen. Teorigrunnlaget for problemstillingen prosjektet omfatter, blir så presentert i de følgende fire kapitlene, før vi går over til metodiske grep og resultat fra caseområdene. Avslutningsvis diskuterer vi forskningsprosjektets problemstilling.

I kapittel 2 setter vi søkelys på de boligpolitiske føringene som foreligger i dagens planlegging. Vi vil innledningsvis presentere det kommunale plansystem bestående av kommuneplanens arealdel og samfunnsdel og boligmeldingen 2020–2026. Barn og unge i plansaker inngår her som en viktig del, da forskningsprosjektet tar utgangspunkt i barnefamilier. Her vil vi si noe om hvordan barn blir ivaretatt i dagens byplanlegging, hvilke boligsosiale virkemidler som foreligger, barnefamiliers preferanser for bolig og hvilke virkemidler det er behov for.

Videre tar kapittel 3 for seg fortetting og sosial bærekraft, som begge danner et viktig bakteppe for forskningsrapporten. Vi vil her si noe om hva som inngår i begrepene, med eksemplifisering fra Norge og internasjonalt. Sosial bærekraft, som et teoretisk

og viktig felt, har i dag fått større oppmerksomhet i praktisk byplanlegging. Vi presenterer derfor rammebetingelser og kriterier som kreves for å oppnå en sosial bærekraftig byutvikling. Boligpreferanseundersøkelsen legger så grunnlaget for å si noe om barnefamiliens preferanser. Trygghet, som et sentralt tema innenfor fortetting og som et grunnleggende menneskelig behov, blir også synliggjort. Her med tilhørende eksempel fra kommunale boliger i Bergen. Videre illustrerer vi medvirkning i planlegging. Vi drøfter her teorier som ligger til grunn for medvirkning. Særlig vil vi her vektlegge medvirkning av barn og unge. I dag har medvirkning blitt et stadig viktigere forskningsfelt innen by- og regionalplanleggingen og har fått stor betydning for å sikre kvalitet i plan- og beslutningsgrunnlaget. Eksplisitt blir også temaer om barn og medvirkning drøftet, blant annet gjennom eksempler fra Norge og barnetråkk som metode.

Det siste teorikapittelet, kapittel 4, omhandler temaer som boligforskning og mangfold. Her viser vi til noe av den forskningen som foregår internasjonalt, med utgangspunkt i USA og Sør-Europa. Vi viser også til de sosiale ulikhetene i Oslo, og til teorien om The just city – den rettferdige byen. Indirekte så spør vi om Bergen ønsker å bli til «den rettferdige byen».

Kapittel 5 illustrerer metodiske valg som er gjort underveis i forskningen. Dette omfatter både kvalitative intervjuer, observasjon og medvirkning.

I neste kapittel, kapittel 6, presenterer vi caseområdene hver for seg, henholdsvis Slettebakken, Nyhavn og Fyllingsdalen. Innledningsvis for hvert caseområde gir vi en detaljert områdebeskrivelse som omfatter historisk utvikling, beskrivelse av dagens situasjon, befolkning, levekår, boligomsetning og priser. Det som er gjennomført av barnetråkk, planer og medvirkning i området, blir også presentert her.

Avslutningsvis, i kapittel 7, vil vi løfte frem funnene fra caseområdene og diskutere hva de betyr sett ut fra problemstillingen. Disse illustrerer hva barnefamilier legger i det å bo urbant, og hvilke kvaliteter som ansees som viktig. Vi vil derfor diskutere funnene i sammenheng med det teoretiske bidraget. Målet er å komme med forslag til tiltak som kan sikre at barnefamilier ønsker å bosette seg i urbane områder.

2. Boligpolitiske føringer

Boligpolitiske føringer finnes på mange ulike nivå og påvirkes av ulike faktorer, det være seg juridiske, økonomiske, politiske eller sosiale forhold. Internasjonale og nasjonale føringer og kriser kan endre kursen og legge til rette for endringer. Internasjonale føringer gjennom for eksempel bærekraftsmål, traktater og konvensjoner vil også påvirke det nasjonale handlingsrommet (Bergen kommune, 2020a).

Helt siden etterkrigstiden har det boligpolitiske samspillet vært delt mellom stat, kommune og private. Grensesnittet har blitt skjøvet på, vært overlappende og glidd fra hverandre igjen, men hovedprinsippene har stort sett vedvart:

- Staten legger premisser som politiske og juridiske føringer og dessuten økonomiske insentiver.
- Kommunene tilrettelegger og er myndighetsutøver.
- Private står for den fysiske utbygging.

Det kommunale plansystem

For kommunene er det to essensielle lover med hensyn til føringer i planer og virkemidler; lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) og lov om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven). Asplan Viak utarbeidet i 2015 rapporten *Effektivisering av kommunal planlegging*. I rapporten finner man følgende oversikt, over det kommunale plansystem (Plathe og Hernes, 2015, s. 11):

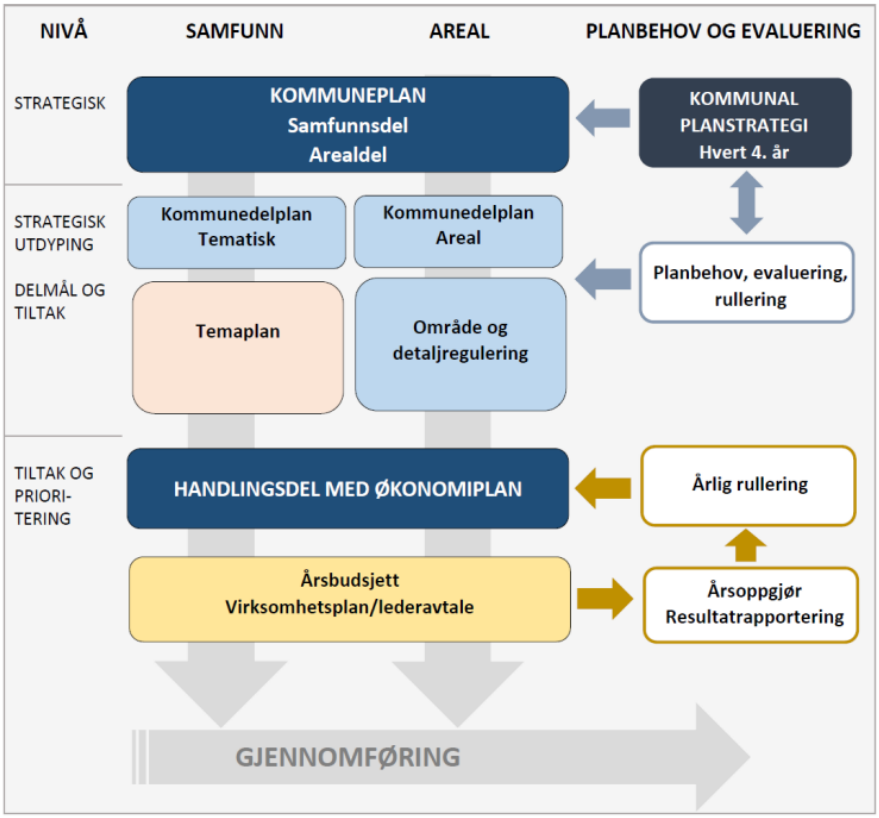

Figur 1: Effektivisering av kommunal planlegging. (Plathe og Hernes 2015, s. 11)

Plan og bygningslovens § 11-1 første avsnitt setter krav om at: «Kommunen skal ha en samlet kommuneplan som omfatter samfunnsdel med handlingsdel og arealdel.» Planvirkemidlene som finner sin forankring i plan- og bygningsloven, bestemmer hvordan arealer skal brukes og reguleres. Den kommunale planlegging hjemles i kapitel IV og pålegger kommunen å utarbeide en rekke planer. Ulike politiske planer får inntreff på ulike nivå i figuren over, men de skal alle følge kommuneplanens samfunnsdel og arealdel. Dersom det skal følge økonomiske ressurser, må planen knyttes til kommunens handlings- og økonomiplan.

Kommuneplanens arealdel

I henhold til plan- og bygningsloven § 11-5 andre ledd skal kommunen ha en arealdel for hele kommunen som skal vise sammenheng mellom fremtidig samfunnsutvikling og arealbruk.

> *Kommuneplanens arealdel skal angi hovedtrekkene i arealdisponeringen og rammer og betingelser for hvilke nye tiltak og ny arealbruk som skal settes i verk, samt hvilke viktige hensyn som må ivaretas ved disponeringen av arealene. Kommuneplanens arealdel skal omfatte plankart, bestemmelser og planbeskrivelse hvor det fremgår hvordan nasjonale mål og retningslinjer og overordnede planer for arealbruk er ivaretatt.*

Bergen kommunes gjeldende arealdel (KPA2018) ble vedtatt av bystyret 19. juni 2018 (Bergen kommune, 2018a). Utbygging foretatt de siste årene vil derfor ofte være vedtatt etter tidligere KPA. Det finnes overgangsordninger for planer som havner imellom ulike arealdeler. Et av hovedgrepene i KPA2018 er å gå fra en spredt bilbasert by til en kompakt gåby. Utbygging skal foregå gjennom transformasjon og fortetting. Spesielt nye krav om boligsammensetning og kvalitetskrav til byrom og ivaretakelse av blå og grønne strukturer vil påvirke barnefamiliers situasjon i årene som kommer.

KPA2018 har bestemmelser knyttet til størrelse på bolig og beliggenhet, der byen i strategisk temakart er delt inn i syv fortettingssoner med knutepunktsfortetting rundt bydelssentre. I planbeskrivelse til KPA2018 står det at Bergen allerede har en høy andel eneboliger og rekkehus. Det beskrives at barnefamilier ofte ønsker eneboliger eller småhus. Disse boligtypene utgjør 2/3 av eksisterende boliger i Bergensområdet. Ifølge regional areal- og transportplan er dette tilstrekkelig til å møte etterspørselen i 2030. Boligbehovet møtes derfor best ved å bygge flere leiligheter, med variasjon i form og størrelse. Likevel er det i bestemmelsene til KPA § 9.3 fastsatt om Familieboliger: «Det skal legges spesiell vekt på tilrettelegging for familieboliger i byfortettingssoner, ytre fortettingssoner og i levekårssoner med høy barneutflytting.» I større prosjekter på mer enn 15 enheter er det krav om at: «Minimum 20 % av boenhetene skal ha bruksareal over 80 m².» Det er egne bestemmelser i områder der plangrunnlaget etterspør familieboliger, og der stedsanalyser viser behov for tilrettelegging for barnefamilier.

Kommuneplanens samfunnsdel

Kommuneplanens samfunnsdel – Bergen 2030 (KPS) (Bergen kommune, 2015) har som mål at Bergen skal være en aktiv by gjennom å være en fremtidsrettet, engasjert og grønn gåby som er en drivkraft i regionen. Bergen skal være attraktiv gjennom å være en kompakt by, som er mangfoldig, trygg og særpreget. Om folkehelse står det

at: «Det lokale folkehelsearbeidet handler om å skape gode oppvekstsvilkår for barn og unge, forebygge sykdom og skader, og utvikle et samfunn som legger til rette for sunne levevaner, beskytter mot helsetrusler og fremmer fellesskap, trygghet, inkludering og deltakelse» (Bergen kommune, 2015, s. 7).

Det er et prioritert område at alle barn, også de minste, skal kunne bevege seg trygt fra bolig til skole, idrettsanlegg og nærmiljøanlegg. Et viktig tiltak i denne sammenheng er å sikre gode og trygge gang- og sykkelveier som gjør at barna kan bevege seg alene til fots eller på sykkel. Offentlig sosial infrastruktur bør samordnes slik at offentlige tjenester er tett på de sammensatte bomiljøene. KPS fremholder at barnehager, skoler og helsestasjoner skal være bevisst sitt ansvar som en inkluderende arena der alle skal kunne utvikle sine evner likt, uavhengig av sosioøkonomisk bakgrunn.

I KPS fremholdes det som viktig at «Bergen skal tilby gode boliger i varierte bomiljø» (Bergen kommune, 2015, s. 40). Dette gjøres blant annet gjennom å skape boligområder for alle aldersgrupper og innbyggere med ulik bakgrunn og funksjonsnivå. Gjennom tette byområder med varierte boligstørrelser skapes det rom for variasjon i alder, sosiale lag og kulturell bakgrunn. Fortetting og transformasjon er nøkkelord. Nesten all utbygging de kommende år skal skje i fortettingsområdene. Dette kan medføre økte boligpriser, noe som er viktig at man har strategier for å unngå. «Det er viktig å hindre sosial skjevhet i de nye byområdene, slik at alle grupper kan få anledning til å ta del i fordelene ved å bo og leve i kompakt by» (Bergen kommune, 2015, s. 35).

Boligmelding 2020–2026

I Bergen kommunes *Boligmelding 2020–2026* henvises det til den politiske plattformen til nåværende byråd når det slås fast at en av målsettingene er å jobbe for at «alle barn og unge i Bergen skal kunne ha en trygg barndom og gode oppvekstsvilkår uavhengig av sosial bakgrunn» (Bergen kommune, 2020a, s. 28). Trygghet og stabilitet skal ivaretas i den videre utviklingen av boligpolitikken i Bergen. Det er understreket at barns oppvekstsvilkår ikke skal hvile på foreldrenes økonomi (Bergen kommune, 2020a). En stor andel barn vokser i dag opp i familier med vedvarende lave husholdningsinntekter, ifølge SSB angår dette 111 000 barn.

En stor andel av barna er norskfødte med innvandrerforeldre (Bergen kommune, 2020a). Det er store forskjeller mellom bydelene i Bergen, noe som også kommer frem i folkehelseoversikten. Særlig Årstad peker seg ut som en bydel med mange barnefamilier med lave husholdningsinntekter. I Årstad finner man levekårssonene Solheim nord og Slettebakken. I disse områdene er det mange kommunale utleieboliger og høy andel innvandrere, så at Årstad peker seg ut på denne måten, er derfor ikke uventet. I mai 2020 bodde det 2078 barn i kommunale utleieboliger i Bergen, en vesentlig andel av barna bor på Slettebakken (Bergen kommune, 2020a).

Barn og unges posisjon i planlegging

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020b) forklarer at hensynet til barn og unge i planlegging er viktig fordi nesten all planlegging har innvirkning på nærmiljø og oppvekstsvilkårene på kort eller lang sikt. For å skape trygge oppvekstsvilkår og gode utgangspunkter for god helse blir planlegging sett på som grunnleggende. I samfunnsplanlegging og stedsutviklingsprosesser ser en altså for seg at en aktiv deltagelse blant barn og unge vil bidra til å gjøre områder mer attraktive og trygge, og øke trivselen blant barn. Det gjør at det må planlegges slik at det skal være enkelt og trygt å ferdes i miljøet, og det må planlegges for å skape områder for fysisk utfoldelse og møteplasser. Barn er ulike og trenger derav ulike steder og arealer å utfolde seg i. Mens eldre barn beveger seg over større områder, er mindre barn ofte i nærområdet. Eldre barn driver i større grad med plasskrevende aktiviteter som for eksempel sykling, skating og ulike ballspill (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b). Forskning peker også på at barn i dag er mer og mer stillesittende, og med manglende fysisk aktivitet (Riksrevisjonen, 2007). Slike endringer gir uheldige konsekvenser for helsen til de yngre generasjoner, og det vil derfor være viktig å sikre arealer som gir rom for lek, samvær og fysisk utfoldelse (Riksrevisjonen, 2007).

Det finnes flere lover og konvensjoner som sikrer barns og unges rettigheter i samfunnet og pålegger samfunnet som helhet å tilrettelegge for denne gruppen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b). Noen av de viktigste lovene for barns rettigheter er FNs barnekonvensjon, Norges grunnlov, lov om planlegging og byggesaksbehandling, plan- og bygningsloven, kommuneloven, forvaltningsloven

og folkehelseloven (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b). Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen ble fastsatt av Miljøverndepartementet i 1995 som en del av den norske tilretteleggingen for å oppfylle forpliktelsene i FNs barnekonvensjon, ratifisert av Stortinget i 1991 (Miljøverndepartementet, 1995). Det presiseres i de rikspolitiske retningslinjene at det i nærmiljøet derfor skal finnes arealer hvor barn kan utfolde seg og skape sitt eget lekemiljø. For å kunne oppnå dette forutsetter det store nok arealer som egner seg for lek og opphold, og som gir muligheter for ulike typer lek gjennom alle årstidene. Fullverdig erstatning skal skje dersom arealer som er avsatt til fellesareal eller friområde som er i bruk eller egnet for lek, blir omdisponert (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b).

Gjennom veilederen *Veileder om barn og unge i plan og byggesak* søker Kommunal- og moderniseringsdepartementet å legge til rette for å «sikre og skape gode oppvekstsvilkår for barn og unge gjennom planlegging og byggesaksbehandling» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b).

Plan- og bygningsloven § 1, femte ledd sier at: «Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.»

Barn og unges hensyn er påpekt spesielt fordi de skiller seg fra andre deler av befolkningen gjennom at de ikke ha råderett over egne avgjørelser. Barn er avhengige av voksne som kan ivareta deres interesser i plan- og byggesaker, fordi de ikke er myndige og derfor har liten innflytelse (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2020b). I henhold til plan- og bygningsloven § 3-3, femte ledd skal kommunen «sørge for å etablere en særskilt ordning for å ivareta barn og unges interesser i planleggingen». For mange kommuner, deriblant Bergen kommune, gjøres dette gjennom å opprette et verv som «barn og unges representant». Barn og unges representant følger plansaker i utvalg og bystyret og bidrar til at barn og unges perspektiv blir ivaretatt i plan- og byggesaksbehandling.

I plan- og bygningsloven kapittel fem står det at det skal legges til rette for medvirkning. Og at tilrettelegging for aktiv medvirkning er spesielt viktig for grupper som krever spesiell tilrettelegging, som for eksempel barn og unge. Dette vil vi gå nærmere inn på i kapittel 3.

Boligsosiale virkemidler

Kommunene og Husbanken samarbeider tett i å hjelpe vanskeligstilte inn på boligmarkedet. Det er Husbanken som er underlagt Kommunal- og moderniseringsdepartementet som har de økonomiske virkemidlene som kommunene enten benytter selv, eller videreformidler til enkeltindivider.

Figur 2: Husbankens virkemiddelmatrise (Husbanken).

Husbankens virkemiddelmatrise, Figur 2, viser hvordan strategier og Husbankens og kommunens virkemidler sammen gir et bredt tilbud til vanskeligstilte på boligmarkedet. Galter og Wessel (2018) viste i sin forskning *Reproduction of social inequality through housing: A three-generational study from Norway* at besteforeldres bosituasjon påvirker barnebarnas bosituasjon, med andre ord at det er større sannsynlighet for å lykkes på boligfeltet, og andre felt, dersom du kommer fra et eid hjem. Å eie sin egen bolig skaper stabilitet og fører med seg større sannsynlighet for å for eksempel ta høyere utdanning. Nettopp på bakgrunn av dette er det vedtatt politisk at barnefamilier skal prioriteres.

Bergen kommune hadde i 2020 et totalt antall på 3639 ordinære kommunale boliger til disposisjon. I tillegg kommer cirka 2000 kommunale boliger til spesifikke grupper som serviceboliger, boliger til personer med utviklingshemming osv. Ordinære kommunale boliger er lokalisert i hele byen, enten i kommunale boliganlegg eller for seg selv. Flesteparten av boligene kommunen tildeler, eies og forvaltes av kommunen selv, men kommunen har i tillegg samarbeidsavtaler med en rekke andre aktører om tildeling eller tilvisningsboliger. Antall personer som sto i kø til kommunal bolig, var ved årsskiftet 222, av disse var 24 husstander barnefamilier. De fleste barnefamilier som søker om kommunal bolig får tildelt bolig raskt, med mindre de har spesielle behov eller ønsker om bolig i for eksempel en gitt skolekrets (Bergen kommune, 2021e).

Statlig bostøtte er en ordning som skal sikre en god bolig for personer med lav inntekt og høye boutgifter, i bustøttelova § 1 står følgende om formålet med loven: «Føremålet med den statlege bustøtta er å sikre personar med låge inntekter og høge buutgifter ein høveleg bustad.» Statlig bostøtte fungerer ikke lenger på ønsket måte, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet har derfor opprettet en ekspertgruppe som skal evaluere ordningen (Bergen kommune, 2020a).

I 2020 utbetalte Bergen kommune til sammen 632 millioner kroner i startlån, og i 2021 kommer det til å bli utbetalt cirka 900 millioner i startlån. Det er en nasjonal målsetting at nær halvparten av startlånene bør utbetales til barnefamilier. For Bergens del var denne andelen 47,4 prosent i 2020 (Statistikk Husbanken). For å løfte frem barnefamilier som målgruppe har Bergen kommune gjennomført prosjektet «barna først» med målsetting om å finne ut hvordan barnefamilier med lav og ustabil inntekt kan hjelpes inn på eiermarkedet. Satsingen kommer på toppen av «leie til eie»-metodikk som allerede benyttes for å hjelpe personer som leier kommunal bolig over på eiermarkedet. I 2020 var det 62 husstander som fikk mulighet til å gå fra å leie kommunal bolig til å eie egen bolig ved hjelp av denne metodikken (Bergen kommune, 2021e). Bergen kommune ønsker å gi mulighet til å kjøpe bolig til så mange vanskeligstilte på boligmarkedet som mulig, men ser utfordringer knyttet til å nå målsettingen i KPS om at «alle skal ha mulighet til å ta del i den kompakte byen».

Bergen kommune har fulgt med på hvor husstander som kjøper bolig ved hjelp av startlån, etablerer seg. Dette ut fra en hypotese om at husstander ofte bosetter seg i områder som allerede har utfordringer knyttet til for eksempel skolefrafall og mange barn som bor i lavinntektsfamilier. Ved å kartfeste alle som kjøpte bolig ved hjelp av startlån i 2015–2017, ser vi at hypotesen stemmer (se Figur 3). Det er behov for nye virkemidler for å unngå utfordringer knyttet til at ikke alle har råd til å bo sentralt i byen, slik som forutsettes i KPS.

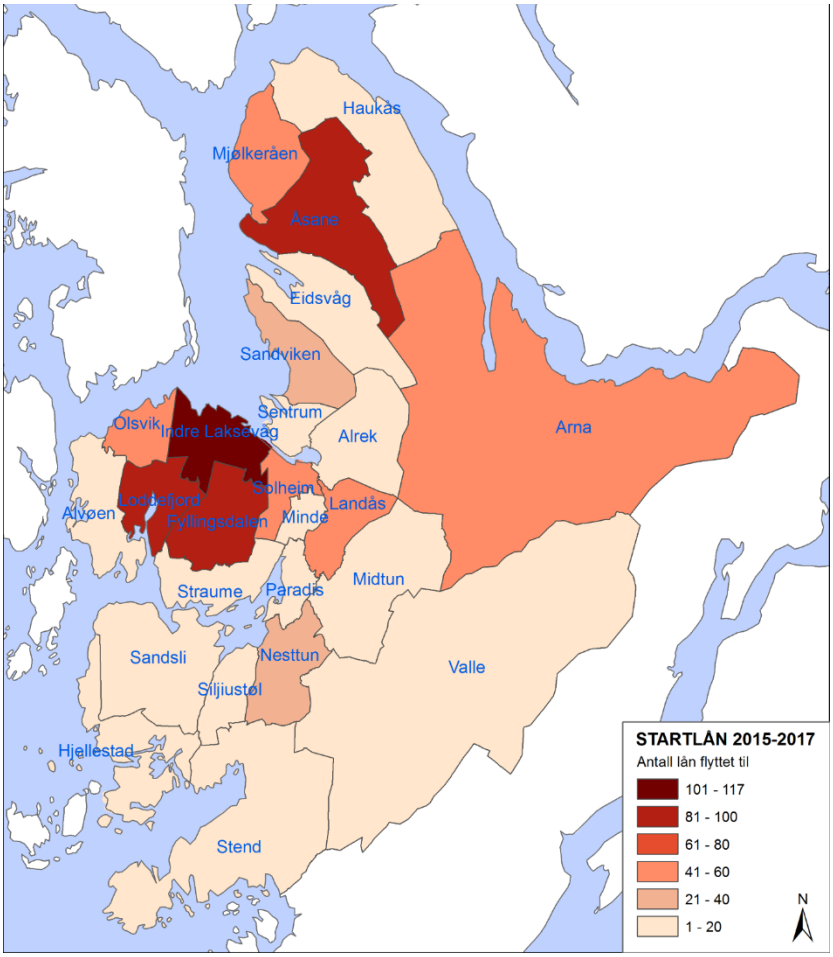

Figur 3: Kart over antall startlån.

Behov for nye virkemidler og bruk av eierrådighet

I rapporten *Kommunen som boligpolitisk aktør* utarbeidet av Asplan Viak (Plathe, 2018) kommer det frem at: «Boliger til barnefamilier med 'vanlige inntekter' med lite egen kapital og førstegangsetablerere er pekt på som en tydelig utfordring både i storbyregionene og i regioner med mellomstore byer.»

Vi ser at husstander som mottar boligsosiale tiltak, eksempelvis i form av startlån, ender med å kjøpe bolig i randsonene og i utkanten av byene, og gjerne i levekårssoner som allerede har opphoping av levekårsutfordringer fra før (Bergen kommune, 2020a). Flere kommuner er derfor opptatt av at de ikke lenger har virkemidler som er gode nok for å regulere pris i møte med byutviklingen og storbyens utfordringer (Bergen kommune, 2020a). I tillegg til de økonomiske virkemidlene har Bergen kommune, som flere andre kommuner, valgt å ta i bruk regulatoriske virkemidler for å oppnå større grad av sosial bærekraftig fortetting. Blant annet ved å innføre bestemmelsen om areal ved nybygg slik som i KPA. For øvrig beskrives det i *Boliger for alle* hvordan grep som størrelse på boliger ikke har fungert i Oslo kommune. Det er vel verdt for Bergen å se til denne forskningen og konklusjonene til Oslo rundt temaet. Det er nemlig grunn til å spørre seg om disse virkemidlene legger godt nok til rette for en mangfoldig by hvor også barnefamilier er en naturlig del.

Kommunene trenger og ber om nye og andre virkemidler for å sørge for at husstander med lav og midlere inntekt kan bosette seg i fortettingsområder. Rapporten fra Asplan Viak (Plathe, 2018) kommer med følgende anbefalinger:

- behov for helhetlig kommunal planlegging
- bedre analyser og samarbeid om vurderinger av boligbehovet og boligbyggebehovet
- samarbeid mellom kommunen og boligutviklere om bolig for alle
- bedre boligkompetanse i den regionale samhandlingen i samfunns- og arealplanleggingen
- statlige føringer om sosioøkonomiske hensyn og sosial bærekraft i arealpolitikken

Evalueringen av plan- og bygningsloven (EVAPLAN) viste blant annet et behov for en sterkere kobling mellom kommuneplanens areal- og samfunnsdel[1]. Skal tiltak ha

[1] Kilde: https://docplayer.me/163375522-Overordnede-konklusjoner-fra-evaplan-evaluering-av-plan-og-bygningsloven-evalueringen-har-vaert-en-del-av-demosreg-ii-programmet.html

legitimitet i befolkningen, må befolkningen kjenne til dem. Styrking av lokaldemokratiet og økt bruk av medvirkning blir dermed en grunnstein fremover. Kommunene trenger bedre verktøy for å kunne ta sterke boligpolitiske grep. Virkemidler som kommunen ikke har, men som kan være aktuelle, er for eksempel at kommunen kan si noe om disposisjonsform (eie vs. leie) eller organisasjonsform (borettslag vs. sameie).

I *Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken* (2021–2024) beskrives det hvordan ikke alle like enkelt får innpass på boligmarkedet (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020a). Spesielt vanskeligstilte på boligmarkedet har et ekstra behov for hjelp, men for disse finnes det allerede en rekke virkemidler som oversikten fra Husbanken har vist. Likevel fungerer ikke markedsstyringen som ønsket. Det blir stadig mer debatt knyttet til at ikke alle får innpass på boligmarkedet, og behovet for andre virkemidler vokser frem. Dette skjer både hos kommunen og hos private aktører. Med bakgrunn i dette har det de siste årene vært flere aktører som har opprettet ulike former for leie til eie eller boligkjøpsmodeller. Disse er ikke juridisk forankret i gitt lovverk, men beveger seg mellom disse. For å få en bedre oversikt over hvordan disse fungerer, har Kommunal- og moderniseringsdepartementet opprettet et «erfaringsnettverk med private utbyggere om kjøpsmodeller, leie-til-eie-modeller og samarbeidsmodeller med kommuner». De tre kommunene som er representert i nettverket, er Oslo, Bergen og Gjøvik. Målet er å dele kunnskap og evaluere ulike modeller og se på hvordan disse bedre kan hjelpe husstander som faller utenfor det ordinære boligmarkedet inn i eid bolig.

Oppsummering

Oppsummert ser vi at det i dag finnes lovverk, føringer og virkemidler det offentlige kan bruke for å sikre en bærekraftig utvikling. To viktige lover når det gjelder føringer i planer, er plan- og bygningsloven og kommuneloven. Kommuneplanens samfunnsdel og arealdel har som formål å sikre de overordnede statlige målene på en strategisk måte og legger føringer for hvordan byens arealer skal brukes og reguleres.

Fortetting står som et viktig mål i KPA, og vi ser her at boligbehovet skal møtes ved å bygge leiligheter. Dette er ikke forenlig med barnefamiliers behov, og vi kan si at dagens KPA legger opp til at barnefamilier ikke får innpass i fortettingsområdene. Det er kanskje heller ikke nødvendig når man vet at to tredjedeler av boligmassen består av rekkehus og eneboliger. KPS har som mål å tilby gode boliger i varierte bomiljøer for alle aldersgrupper og innbyggere med ulik bakgrunn og funksjonsnivå. Dette gjennom å skape varierte boligstørrelser i tette byområder. Utfordringen her er at de største boligene ofte blir for dyre til å sikre at barnefamilier får innpass, og at KPA ikke i tilstrekkelig grad sikrer at alle befolkningsgrupper kan få innpass i den fortettede byen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet legger føringer for hvordan man skal skape rom for barn og unge i utviklingen av byer og tettsteder. Når det angår barn og unge, finnes det en rekke lover, og særlig plan- og bygningsloven er viktig for barn og unges oppvekstsvilkår. Vi har en rekke boligsosiale virkemidler som skal sikre vanskeligstilte inn på boligmarkedet. Dette skal sikres gjennom økonomiske virkemidler i et samarbeid mellom kommunene og Husbanken. Statlig bostøtte er en ordning som skal sikre denne gruppen, men vi ser at dette virkemidlet ikke lenger fungerer på ønsket måte. Når det gjelder startlån, er det en nasjonal målsetting at nær halvparten av startlånene bør utbetales til barnefamilier. En annen metodikk er «leie til eie»-modellen, som allerede benyttes for å hjelpe personer som leier kommunal bolig, over på eiermarkedet. Likevel ser vi at boligsosiale tiltak og boligpolitiske føringer ikke legger godt nok til rette for en mangfoldig by hvor også barnefamilier er en naturlig del. Barnefamiliene, spesielt de med lav og midlere inntekt, presses ut i randsonene av byen, og man opplever en form for sentrifugalkraft, der de slynges ut fra det urbane sentrum. Det er behov for nye virkemidler for å unngå utfordringer knyttet til at ikke alle har råd til å bo sentralt i byen, slik som KPS forutsetter.

3. Fortetting og sosial bærekraft

Fortetting som grep i en bærekraftig utvikling har gitt oss tettere byer og mer kompakte boliger. Det viser seg i forskningslitteraturen at fortettingen ikke bare har positive konsekvenser, og at det er den sosiale dimensjonen som blir lidende.

Hovedmålet for prosjektet er å undersøke forholdet mellom fortetting og sosial bærekraft og hvordan hensyn til barn og unge blir ivaretatt. Vi har valgt å se disse i sammenheng. Begrepet sosial bærekraft og byutvikling blir kort belyst med utgangspunkt i eksisterende forskning på fagfeltet. Deretter har vi valgt å presentere de grep og rammebetingelser som blir foreslått av et utvalg forfattere, for at det skal lykkes i å skape sosial bærekraftig boligområder, og hva gruppen barnefamilier selv har av boligpreferanser. Til slutt presenteres medvirkning som begrep og hvordan barn kan medvirke i planlegging.

Byutvikling og sosial bærekraft

«Attraktive byer med levende bymiljøer kombinerer økt tetthet med effektive transportløsninger og høy livskvalitet. Utfordringen ligger i å øke tettheten samtidig som innbyggernes trivsel og tilhørighet forsterkes» (Regjeringen, 2019, s. 25).

I Bergen kommunes samfunnsdel (Bergen kommune, 2015) kan vi lese at fremtidig byutvikling skal bygge på fortetting rundt byens knutepunkter[2]. Samfunnsdelen er en plan for byens struktur, og målet er en kompakt by, en gåby, der innbyggerne har gangavstand til alle sentrale funksjoner som kollektivtilbud, skole, arbeid, barnehage, dagligvarehandel, kultur- og idrettstilbud og grøntområder. Videre beskriver planen byen som trygg, grønn, engasjert og fremtidsrettet. I det ligger det også en satsing på barnefamilier. Det skal være tilrettelagt for korte og trygge veier for barn i nærmiljøet, slik at barna skal kunne gå og sykle til og fra skolen og fritidsaktiviteter. Og når færre kjører elever til skolen, vil også skolens omgivelser bli

[2] Et knutepunkt kan være ved et bybanestopp eller der flere kollektive traseer møtes. Knutepunkt er også et målpunkt, med et godt tilbud av handels- og servicefunksjoner og med høy eller fremtidig forventet høy boligtetthet.

tryggere for gående, noe som vil kunne bidra til økt mobilitet og øke handlingsrommet for familien (Nordbakke, 2018).

En av de viktigste årsakene til at det skal fortettes, er målet om å utvikle byer og tettsteder i en mer bærekraftig retning. Fortetting blir i St.meld. nr. 31 (1992–1993) definert slik: «all byggevirksomhet innenfor dagens tettstedsgrense som fører til høyere eller mer effektiv arealutnyttelse» (Miljøverndepartementet, 1998, s. 4). Fortetting rundt byens knutepunkter vil gi effektiv arealutnyttelse og redusere transportbehovet, og byen kan utvikles uten ytterligere byspredning. Dette er i tråd med en bærekraftig byutvikling og FNs bærekraftsmål, som blant annet setter rammer for byutvikling. Bærekraftsmålene[3] skal reflektere de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Sammenhengen mellom disse tre dimensjonene står sentralt i vurderingen av om noe er bærekraftig. Koblingen mellom fortetting og de to dimensjonene klima og miljø og økonomi er for så vidt tydelig. Gjennom areal- og energieffektiv infrastruktur reduserer vi klimautslipp, og ved at byene i mindre grad vokser utover, spares det natur. Økonomisk gevinst får utbyggere gjennom maksimal tomteutnyttelse, og det offentlige ved redusert behov for ny infrastruktur. Den sosiale dimensjonen, derimot, kan være vanskeligere å se, slik som trygge og gode bomiljø[4], bokvalitet[5], variasjon i befolkningssammensetningen og boligkostnad. Ifølge Schmidt (2014) er det mye forskning som tyder på at fortettingen kan ha uheldige konsekvenser. Det handler om press på utearealer og på boligkvalitet, som boligenes størrelse og brukskvalitet, som har betydning for bomiljø og sosial bærekraft (Schmidt, 2014). Bærekraftsmålene, og særlig mål nr. 11, om bærekraftige byer og lokalsamfunn, skal også fange opp denne sosiale dimensjonen, da mål nr. 11 handler om å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge og robuste. I dette ligger en forventning om boliger for alle, livskvalitet og sosial kapital. Det handler om beboernes subjektive opplevelse av bokvalitet, sosialt liv og bomiljø. I tillegg handler det om inkludering

[3] En beskrivelse av målene finnes her: https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal

[4] Med bomiljø menes samspillet mellom fysisk miljø, sosialt miljø og sosial organisering (Schmidt, 2014).

[5] Med bokvalitet menes egenskaper ved boligen, bomiljøet og bokvaliteter på områdenivå (Schmidt, 2014).

og utjevning av sosiale ulikheter ved å utvikle steder som er attraktive for mennesker å oppholde seg i.

Rammebetingelser for sosial bærekraft og byutvikling

Sosial bærekraft som et teoretisk og viktig felt har fått større plass både i politikk og i arealplaner, men er ikke like synlig i praktisk byplanlegging (Woodcraft mfl., 2012; Hofstad og Bergsli, 2017; Schmidt, 2014). Områder som fortettes, kan oppleve sosiale utfordringer. Det dreier seg især om press på utearealer og press på boligkvalitet, som igjen kan få betydning for bomiljø. Andre utfordringer kan være økt trengsel, mer støy, mindre sol og utsikt, endret stedskarakter, mindre bynatur og mer slitasje på grønne fellesområder (Ståhle, 2008). Fortetting kan altså bidra til sosiale ulikheter (Hanssen mfl., 2015). Betydningen av involverende og inkluderende beslutningsprosesser må heller ikke undervurderes som viktige bidrag til en sosial utvikling (Hofstad og Bergslie, 2017).

For å lykkes med en sosial bærekraftig byutvikling bør det stilles visse krav. Woodcraft mfl. (2012) viser til fire hovedgrep, tilpasset en amerikansk storby. Disse handler om 1) å bygge sosial infrastruktur, 2) å skape et sosialt og kulturelt liv, 3) å finne lokalsamfunnets mulighetsrom og vekstpotensial og 4) sikre innbyggerens mulighet for deltagelse og medvirkning (vår oversettelse). Figur 4 viser byggesteiner for sosial bærekraft, altså hvilke grep Woodcraft mfl. (2012) mener må til for å lykkes med sosial bærekraft i praksis.

Figur 4: Rammebetingelser for å lykkes med sosial bærekraft. Woodcraft (2012, s. 23).

Opp (2017) beskriver hva hun mener kreves for å oppnå en sosial bærekraftig byutvikling i en storby som London. Opp velger en tilnærming der sosial bærekraft brytes ned i fire dimensjoner, og videre brytes dimensjonene ned i håndterbare krav og rammebetingelser. Dette for å gjøre dem egnet for bruk av forvaltning, myndigheter og lokalsamfunn.

Dimensjoner og krav (vår oversettelse):

1) *Like muligheter og tilgang*
   Krav: Tilgjengelige offentlige areal, rekreasjonsareal, parker, kollektivtilbud og infrastruktur, arbeidsmarked, utdanning og service i nærområdet og like muligheter for alle. Åpne politiske prosesser og medvirkning.
2) *Miljømessig rettferdighet og helserisiko*
   Krav: Alle skal ha rett til godt miljø og god helse, uavhengig av inntekt.

3) *Lokalsamfunnet og stedets verdi*
   Krav: Høy sosial kapital og lav segregering.
4) *Grunnleggende menneskelige behov*
   Krav: Rimelige boliger. Trygghet og sikkerhet. Rettferdig inntektsfordeling.

Her hjemme har Hofstad og Bergsli (2017) sett på den rådende forståelse av folkehelse, slik det uttrykkes i norsk og internasjonal folkehelsepolitikk. De tar utgangspunkt i det sosiale bærekraftbegrepet og foreslår en inndeling i tre dimensjoner. Disse speiler de elementene som går igjen i sosial bærekraft-litteraturen.

Dimensjonene er:

1) Elementer som *dekker individuelle behov:*
   Livsopphold, beskyttelse og vern, og psykososiale forhold som livskvalitet og trivsel
2) Faktorer som omhandler *prinsipper for interaksjon mellom individ og samfunn:*
   Sosial likhet og rettferdighet, altså muligheten til å tilegne seg goder og ressurser er likt fordelt uavhengig av hudfarge, kjønn og inntekt
3) *Lokalsamfunnets tilstand* og hvordan den påvirker mennesker liv:
   Sosial tilhørighet og sosial kapital

Hofstad og Bergsli konkluderer med at når sosial bærekraftsbegrepet favner elementer som rettferdighet, velferd og livskvalitet, sosial kapital og robusthet, og de anvendes i perspektiver på samfunnsutviklingen, «har vi større forutsetninger for å forstå komplekse relasjoner og hvilke metoder og tiltak som må fremmes for å skape gode samfunn» (Hofstad og Bergsli, 2017, s. 95).

Sosiale bærekraftige boligområder

Schmidt (2014) beskriver sosial bærekraftige boligområder som områder med god bokvalitet og godt sosialt bomiljø og som kan bidra til å hindre sosial ulikhet. Hun viser til godt bomiljø som sentralt for sosial bærekraft «slik det oppleves av beboerne og slik det kan studeres på bakgrunn av boligmassens sammensetning og

flytting» (Schmidt, 2014, s 49). Hennes forskning har blant annet handlet om å studere utvalgte nye boligprosjekter i fortettingsområder i Oslo med utgangspunkt i bokvalitet og konsekvenser for sosial bærekraft.

Undersøkelsen viser at sentrale funksjoner må være til stede for å lykkes. Dette kan være tilgang til fellesgoder, som friområder, offentlig transport, skoler og sosial infrastruktur. Videre viser hun til «affordability» og gode boliger for alle, også for dem med lav inntekt. For sosial bærekraft dreier seg også om hvorvidt boligene og boligområdet klarer å inkludere ulike kjøpergrupper, også de med begrenset kjøpekraft (Schmidt, 2014).

Byantropologene, ved Bratseth og Sletner (2021), har på oppdrag fra FutureBuilt laget en veileder med et sett kriterier for sosial bærekraft ved byplanlegging. Disse kriteriene skal legges til grunn for «planlegging, utvikling og evaluering av byområder, bygg, infrastruktur og offentlige rom og bidra til sosialt bærekraftig lokalsamfunn». Kriteriene består av seks delkriterier, se Figur 5. Delkriteriene 1–3 omhandler involvering og prosess, og delkriteriene 4–6 omhandler de fysiske forutsetningene for sosial bærekraft. Under er det listet opp et utvalg av de obligatoriske kravene satt i veilederen.

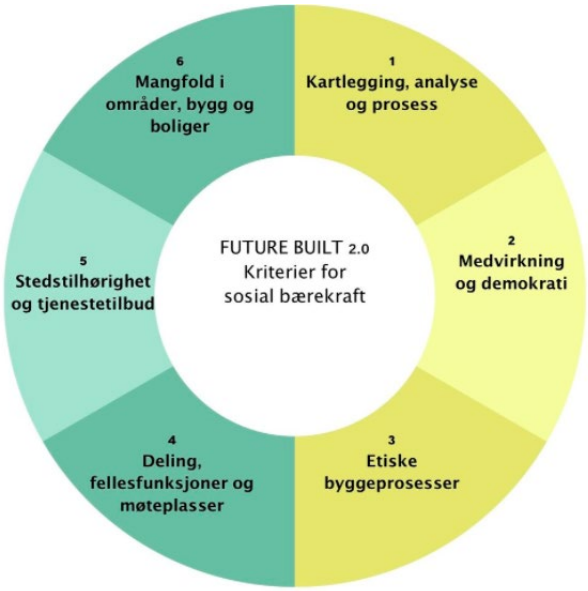

Figur 5 Kriterier for sosial bærekraft. FutureBuilt.

Delkriterium 1: Kartlegging, analyse og prosess

Krav: Utarbeide en sosiokulturell stedsanalyse tilpasset det konkrete prosjektet og utarbeide en prosessplan for implementering av kunnskapen fra stedsanalysen.

Delkriterium 2: Medvirkning og demokrati

Krav: Utarbeide en medvirkningsplan tidlig i prosessen og innarbeide viktige funn i prosjektet.

Ved ferdigstillelse av prosjektet skal det gjøres en brukerundersøkelse og evaluering som viser erfaringer med dette fra befolkningen.

Delkriterium 3: Etiske byggeprosesser

Krav: Oslomodellens standard for kontraktsvilkår skal legges til grunn, og i anskaffelser skal «Kontraktsvilkår for ivaretakelse av grunnleggende menneskerettigheter i leverandørkjeden» eller tilsvarende følges.

Delkriterium 4: Deling, fellesfunksjoner og møteplasser

Krav: Det skal utvikles en plan for deleløsninger på bakgrunn av stedsanalysen og medvirkningsprosessen. Prosjektet skal dekke lokale behov for møteplasser og aktiviteter i et helårsperspektiv for både eksisterende og fremtidige beboere. Romslig fellesareal, og disse må kunne påvirkes og videreutvikles av beboerne. Det skal foreligge en driftsplan for de fem første årene etter innflytting av beboere i prosjektet. I prosjekter med 150 boliger eller mer skal langsiktige driftsløsninger etableres.

Delkriterium 5: Stedstilhørighet og tjenestetilbud

Krav: Stedets positive identitetsmarkører, slik disse er identifisert i den sosiokulturelle stedsanalysen og i medvirkningsprosessen, skal integreres og videreutvikles i prosjektet. Nabolaget skal inviteres til å ta aktiv del i utvikling, drift og eierskap knyttet til utvalgte nabolagsfasiliteter. Lokaler for lokale virksomheter skal inngå i planleggingen.

Delkriterium 6: Mangfold i områder, bygg og boliger

> Krav: Prosjektet skal bidra til å nå «10-minuttersbyen». For mindre prosjekt/bygg skal prosjektet bidra med komplementerende funksjoner i et område. Det skal tilrettelegges for mennesker i ulike livssituasjoner og faser. Boligprosjekter skal ha varierte leilighetsstørrelser og finansieringsløsninger og/eller eierform som passer til ulike målgrupper, livsfaser og økonomiske forutsetninger.

Barnefamilier og sosial bærekraft

Rammebetingelsene og kriteriene for sosial bærekraft sier altså hva som må til for å lykkes med å legge til rette for et godt sosialt liv for mennesker, i by- og fortettingsområder. Men det er en omfattende øvelse å gjennomføre alle tiltak og vanskelig å vite hvilke av dem som treffer barnefamilier, og bidrar til at denne gruppen velger å bosette seg i disse områdene.

Barns rettsvern står heldigvis sterkt i planlegging. Det er et prinsipp om å legge til rette for god utforming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår over hele landet og at hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår skal ivaretas i planleggingen (se kap. 2). Likevel så vises det til manglende kunnskap og en snever oppfatning av barns behov i planlegging (Kolbenstvedt, 2020). Arealer som barn og unge bruker til fri lek blir borte, og barna er mindre aktive utendørs. Hverdagen er institusjonalisert. Både tidligere og nye studier av barn i planlegging viser at hensynet til barn og unge lett forsvinner mellom andre interesser med taleføre og pengesterke representanter (Kolbenstvedt, 2020).

Det bygges tett i byene, og slik skal det fortsette. Nordbakke (2018) stiller spørsmål om når et område er «tett nok», og om barn og barnefamilier vil bo i den kompakte byen. Hun har sett på sammenhengen mellom befolkningstetthet og barns oppvekstmiljø i ulike bydeler i Oslo. Undersøkelsen viser en klar sammenheng mellom hvor tett en bydel er, og hvor fornøyde respondentene er med oppvekstmiljøet. Barn og ungdom som er mest fornøyd med oppvekstmiljø, finner vi i de minst tette bydelene. I de tetteste bydelene er respondentene minst fornøyd med tilgang til parker og friområder for barn og med antall personer som må dele på

de rekreasjonsområder som finnes. Nordbakke (2018) viser ellers til en klar og sterk sammenheng mellom folks subjektive vurderinger av oppvekstmiljøet for henholdsvis barn og ungdom og befolkningstetthet i de ulike bydelene. Undersøkelsen viser at levekårsforskjeller har noe å si, men sammenhengen går også på tvers av slike forskjeller.

Hva ønsker barnefamiliene?

Bergen kommune gjennomførte i 2019 en boligpreferanseundersøkelse for Bergen med omegnskommuner der ett av målene var å få vite mer om hvilke preferanser barnefamilier har ved valg av bosted (Bergen kommune, 2020c). Undersøkelsen viser at når barnefamiliene i Bergen selv blir spurt hvilke preferanser de har til bokvalitet, så rangerer de nok soverom, balkong/hage og sol høyest, se Figur 6. Når de blir spurt om bomiljø, er det trygghet og trafikksikkerhet som har høyeste prioritet, deretter gangavstand til sosial infrastruktur, gode kollektivtilbud, parkeringsmuligheter og minst mulig støy, se Figur 7.

30-44 år med barn			
Rangering	Bergen	Omegn	stdv
1 Mulighet for nok soverom	4,5	4,4	0,7
2 Har balkong/altan	4,1	4,1	0,9
3 Har gode solforhold	4,1	4,2	0,8
4 Har egen hage	3,9	4,2	0,9
5 Har gode utsiktsforhold	3,9	4,0	0,8
6 Har flere bad	3,5	3,8	1,0
7 Har stort bad	3,5	3,6	0,9
8 Bolig av nyere standard	3,4	3,6	1,0
9 Sosialt m naboene	3,4	3,4	1,0
10 Skjermet inngangsparti	2,8	3,1	1,1
11 Har åpen kjøkkenløsning	2,7	2,8	1,1
12 Tilrettelagt for red. mobilitet	2,5	2,8	1,1
13 Ligger i første etasje	2,4	2,6	1,1
14 Ligger i en høy etasje	2,4	2,2	1,0
Utvalgsstørrelse (n)	1091	511	1602

Figur 6: Rangering av barnefamiliens preferanser til bokvalitet. Bergen kommune 2020.

30-44 år med barn			
Rangering	Bergen	Omegn	stdv
1 Trygt/fri for kriminalitet	4,4	4,5	0,6
2 Trafikksikkert (for barn)	4,4	4,4	0,6
3 Gangavstand skole/bhg	4,2	3,9	0,8
4 Godt kollektivtilbud	4,1	3,7	0,9
5 Gangavstand lekepl.	4,1	3,9	0,8
6 Gode P-forhold egen bil	4,1	4,5	0,9
7 Minimale støyforhold	4,0	4,0	0,7
8 Ballbane/idr. I nærheten	4,0	3,8	0,8
9 Gangavstand byfjell	3,8	3,6	0,9
10 Gangavstand dagligv.	3,8	3,2	1,0
11 Gode P-forhold gjester	3,7	4,1	0,9
12 Park i nærheten	3,7	3,3	0,9
13 Lett å bruke bil	3,7	4,1	0,9
14 Nær familie/venner	3,5	3,6	0,9
15 Sykkel/gange arb.reise	3,4	2,9	1,1
16 Sykkel/gange kultur/serv.	3,4	3,0	1,0
Utvalgsstørrelse (n)	1091	511	1602

Figur 7: Rangering av barnefamiliens preferanser til bomiljø. Bergen kommune 2020.

I boligpreferanseundersøkelsen var også kunnskap om hvilke preferanser barnefamilier har ved *valg av bolig og bosted,* et sentralt tema (Bergen kommune, 2020). Undersøkelsen viste at barnefamilier *ikke* ønsker boliger som er mindre enn 90 m². Undersøkelsen viser også at 80 prosent av unge voksne uten barn i Bergen ønsker boliger som er større enn 60 m² (Figur 8). Da fremstår det litt uheldig at en stor andel av nye leiligheter er mellom 30 og 60 m². For barnehusholdningene er preferansen en bolig større enn 100 m², og det er en tydelig trend at de som bor i mindre boliger i dag, ønsker seg noe større.

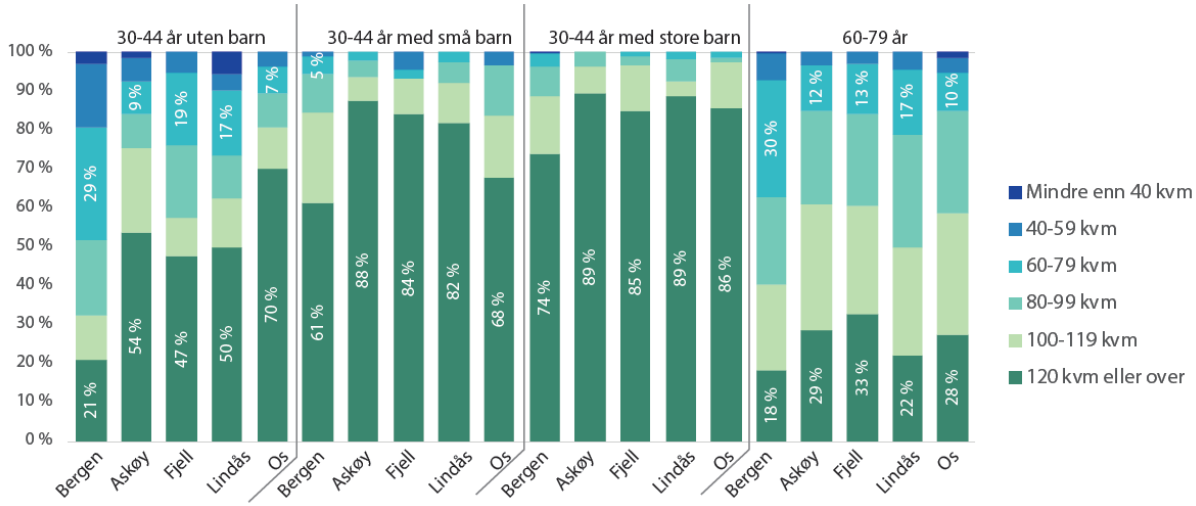

Figur 8: Hva respondentene ser som ønsket/ideell boligstørrelse for sin nåværende husholdning (n = 3 452). Kilde: Bergen kommune, 2020.

For husholdningene med små barn er det kun 9 prosent som ønsker å flytte til leilighet (Figur 9). Det er interessant at av også unge bergensere *uten barn* med flytteplaner er det kun 40 prosent som ønsker å flytte til leilighet. Resten ønsker seg rekkehus eller enebolig.

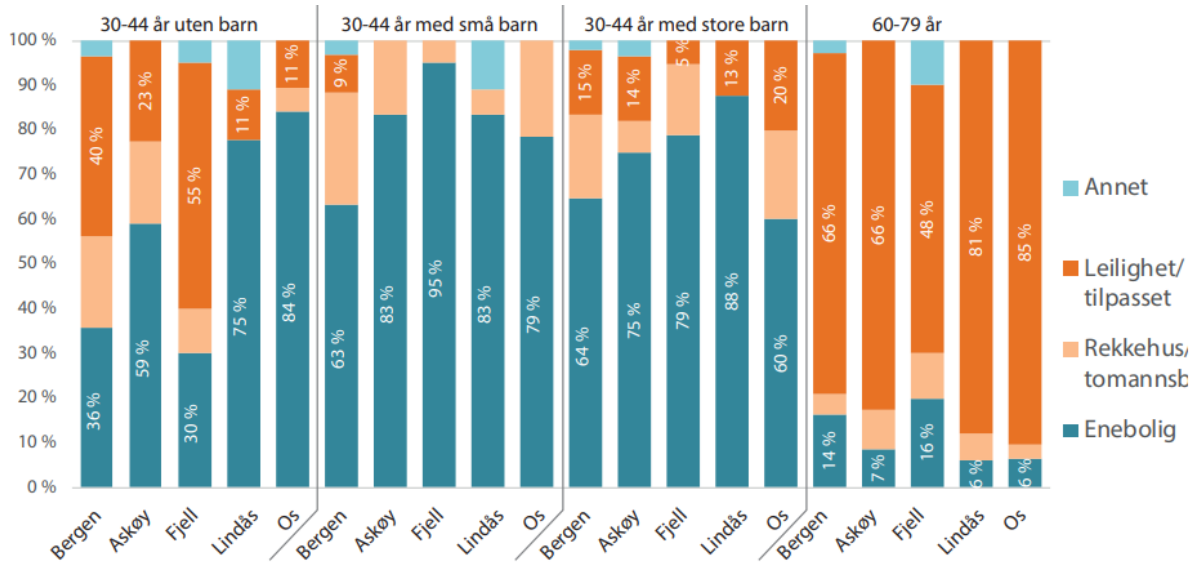

Figur 9: Svarene til de med flytteplaner om hva de ønsker å flytte til om de skulle selge dagens bolig (n = 1014, dvs. det er 164 av de med flytteplaner som ikke har bestemt seg eller ikke svart). Kilde: Bergen kommune, 2020.

Så lenge som øvrige kriterier er oppfylt, er ikke dårlig standard eller alder på bolig noen avskrekkende faktor for barnefamilier.

Dette er sentral informasjon og forteller oss at tiltak som gode uterom og nærhet til viktige funksjoner ikke er nok for barnefamilien. De vil først og fremst ha bokvaliteter, som nok soverom og mer boareal og trygge bomiljø. Denne første utfordringen har for så vidt Bergen grepet fatt i, jf. KPA, § 9.3, om større boligprosjekter. Her er det blant annet et krav om at: «Minimum 20 % av boenhetene skal ha bruksareal over 80 m².» Utfordringen er at disse store leilighetene ofte ligger høyt i pris og ikke nødvendigvis er tilgjengelig for en familie med gjennomsnittslønn.

Trygghet som grunnleggende for sosial bærekraft

Like viktig som gode bokvaliteter er trygge bomiljø. Det er et sentralt og grunnleggende behov. Dette er i boligpreferanseundersøkelsen rangert høyest av samtlige, både unge, barnefamilier og eldre. Trygghet kan forstås som en følelse av at man kan handle og utfolde seg uten å være redd. Trygghet blir i Maslows behovspyramide presentert som et grunnleggende element etter de fysiologiske behovene er dekket, slik som mat, drikke og tak over hodet. Pyramiden viser at de sosiale behovene vil være vanskelig å realisere dersom trygghetsbehovet ikke er tilfredsstilt.

En rapport av Norconsult og Cityplan (2019) om «*byplanlegging som fremmer folkehelse*», viser at det foreligger en sammenheng mellom opplevd trygghet og fysisk aktivitet. Kvinners grad av fysisk aktivitet påvirkes av tryggheten i området – som påvirker hvor mye de ferdes til fots, og hvor stor aksjonsradius barna får når de er ute og leker alene (Norconsult og Citiplan, 2019). Offentlige områder som oppleves som mindre trygge, blir lite brukt.

Dårlig vedlikeholdte grøntområder påvirker også bruken negativt, fordi områdene kan bidra til en følelse av utrygghet. «Trygghet er en nøkkelfaktor for bruk av grøntområder (...)» (Norconsult og Citiplan, 2019, s. 52). Tilsvarende gjelder for støy og forurensning fra biltrafikk.

Norconsult og Cityplan (2019) hevder at gatelys er vist å ha en stor innvirkning for hvor mye spesielt kvinner beveger seg til fots. Oversiktlighet, siktlinjer, synlighet, markerte og gjennomsiktige entreer, god belysning, orienterbarhet og tydelige

gangveier fungerer som kriminalitetsforebyggende faktorer. Områder som mangler sosial kontroll eller står for fysisk forfall, kan bidra til at området oppleves som utrygt. Et områdes lesbarhet og visuell oversikt har med andre ord innvirkning på hvordan folk oppfører seg i det offentlige rom (Norconsult og Citiplan, 2019). Det er derfor viktig å sikre god tilgjengelighet til kollektivtransport eller at det legges alternative ruter der det er tuneller eller områder som oppfattes som utrygge.

Nabolag som preges av rusede og tydelig psykisk ustabile mennesker, gjør at områdene gjerne oppleves som utrygge, særlig for barn og unge, og bidrar igjen til høy flyttefrekvens og lite stabilitet (Norconsult og Citiplan, 2019).

Høy konsentrasjon av etniske minoritetsgrupper innenfor et område bidrar til å svekke integrasjonen og innpass til samfunnsmessige arenaer som arbeids-, bolig- og utdanningsmarked (Norconsult og Citiplan, 2019). Dette igjen rammer særlig barn og unge som har sine sosiale arenaer i nærmiljøet. Fritidsklubber har en stor verdi når det gjelder å skape/opprettholde trygge barne- og ungdomsmiljøer (Norconsult og Citiplan, 2019).

Barnefamiliers trygghet i kommunale utleieboliger

Elvegård og Michaelsen (2015) har undersøkt trygghet for barn og unge i de kommunale utleieboligene i Bergen kommune. Her så de på i hvilken grad det er trygt for barn og unge å bo i kommunale utleieboliger, og hvilket arbeid som gjøres av Bergen kommune for å sørge for å opprettholde trygge bo- og oppvekstforhold. Elvegård og Michelsen (2015) viser til tidligere forskning og i et bredt utvalg av medieoppslag at det lenge har vært uttrykt en bekymring for barn og unge som bor i kommunale utleieboliger. Generelt handler bekymringen om sosiale utfordringer, som rus, svak økonomi og jevnt over «lite sosial kapital» (Elvegård og Michelsen, 2015). Andre sosiale utfordringer knyttet til kommunale utleieboliger er fattigdom, trangboddhet, dårlig materiell standard og manglende fritidstilbud (NOU 2011: 15). Likedan har det vokst frem en økende bekymring for tryggheten til barn og unge i kommunale utleieboliger. Denne bekymringen har sammenheng med den økende andelen rusmisbrukere og folk med psykiske helseproblemer i de kommunale utleieboligene (Hansen og Lescher-Nuland, 2011; Oslo kommune, 2009; Røe, Woods og Jæger, 2014 i Elvegård og Michelsen, 2015).

Kulturkonflikter, belastede ungdomsmiljøer med hærverk og bråk eller konflikter mellom familier er andre eksempler som kan ha betydning for opplevelsen av tryggheten i et område. Tilsvarende kan forhold utenfor boligen, slik som nærhet til trafikkert vei, manglende rekreasjonsområder, møteplasser, lekearealer, grønne områder, tilgjengeligheten til ulike servicefunksjoner og boligens beliggenhet bidra til opplevelse av utrygghet (Elvegård og Michelsen, 2015). Også manglende kunnskap rundt det å vedlikeholde boligen, varierende kvalitet på boligen, fukt og andre fysiske forhold med boligen kan bidra til følelsen av utrygghet.

Elvegård og Michelsen (2015) konkluderer med at de fleste føler seg trygge i de kommunale boligene, men at det kan være lytt mellom boligene – noe som kan skape utrygghet og at man kommer tett på naboene slik at bråk og konflikter kan oppstå. Innsyn og mørke, uoversiktlige og tette fellesområder var også et problem. De ansatte, derimot, uttrykker at de opplever de kommunale boligområdene som mer utrygge enn beboerne selv. Enkelthendelser har også stor innvirkning på opplevelsen av tryggheten i områdene og for den enkelte beboers opplevelse av trygghet (Elvegård og Michelsen, 2015).

Medvirkning

Et viktig grep for forskningen er brukermedvirkning. Dette innebærer at man som enkeltperson har muligheten til å si sin mening om et tema eller påvirke i forskjellige situasjoner. Brukermedvirkning gir en unik mulighet for ikke bare å fange opp beboernes perspektiv, men også innhente opplysninger ved hjelp av deltagelse og dialog.

Brukermedvirkning kan forstås som et uttrykk for demokratisering og medborgerorientering (Cruickshank og Heieraas, 2015; Amdam, 2016; Kurath, 2018). Samtidig er brukermedvirkning i by- og regionplanleggingen et anerkjent verktøy for konflikthåndtering (Baarveld og Dewulf, 2015; Gualini, 2015). Planleggingsteoretikere påpeker at brukermedvirkning er i ferd med å endre seg fra «instrumentell planlegging» til «kommunikativ planlegging» (Baarveld mfl., 2015). Mens instrumentell planlegging gjerne baserer seg på enveiskommunikasjon og informering, retter den kommunikative planleggingen seg inn mot kommunikasjon som dialog, og er mer relasjonell enn rasjonell.

Kurat (2018, s. 121–122) forklarer at nyere trender tar i bruk mer varierte måter å engasjere innbyggerne i byplanleggingsprosessene på. Her med blant annet vekt på at planleggere også kan lære fra byborgerne. Det vil si en gjensidig læringsorientering og ideen om at planleggere kan lære av byens borgere, og at byen er for alle (e.g. Brabham, 2009; Lauwaert, 2009; Hommels, 2010; i: Kurat, 2018, s. 121–122). En slik medvirkningstrend inviterer i større grad til dialog og samarbeid mellom aktørene og innbyggerne.

Grunnleggende forutsetning i et lokaldemokrati

Medvirkning forstås altså som enkeltpersoners eller gruppers rett til å kunne delta i og påvirke til offentlige utrednings- og beslutningsprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). Medvirkning er en grunnleggende forutsetning i et lokaldemokrati. En aktiv rolle i plan- og beslutningsprosessen fremheves derfor som viktig for å sikre felles verdier og grunnleggende levekår. Kommunal- og moderniseringsdepartementet fremhever at medvirkning i planlegging gir befolkningen en mulighet til å delta i og medvirke til bedre planløsninger og sikre sin fremtid (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). Målet med medvirkning er derfor å:

> *... sikre gode løsninger som tar hensyn til alles behov, legge til rette for at alle berørte og interesserte aktører kan komme til orde, fremme kreativitet og engasjement, og være en arena for demokratisk deltakelse i lokalsamfunn og fremskaffe et godt beslutningsgrunnlag (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b, s. 8).*

Sitatet gjenspeiler den grunnleggende delen av et lokaldemokrati. Deltagelse i beslutninger og politiske spørsmål må oppfattes som en selvstendig verdi i seg selv. Beslutningsgrunnlaget skal hvile på hva fellesskapet beslutter (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014a).

Videre fremgår det av plan- og bygningsloven § 5-1 at «enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private».

Hvordan tilretteleggingen av medvirkningen skjer, er avgjørende for å sikre velfungerende og effektive planprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). I forbindelse med nye planer skal altså alle

berørte aktører få mulighet til å gi innspill til og påvirke planprosessen. For å sikre kvalitet i plan- og beslutningsgrunnlaget er medvirkning av stor betydning. Aktiv involvering og samarbeid kan bidra til å fremheve kunnskap og kjennskap til for eksempel utviklingsbehov og muligheter i et gitt område (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). Befolkningens lokalkunnskap kan også bidra til å komplettere ekspertkunnskap og gi planleggingen nye aspekter. Gjennom medvirkning kan lokalkunnskap om historie og lokalt engasjement være en ressurs i den lokale planleggingen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). Særlig viktig blir dette i en befolkning med et stadig høyere utdanningsnivå og økt sosial mobilitet, samtidig som dette gir økt forventning om deltagelse fra befolkningen i planprosesser (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b). For å motivere folk i politikken og planleggingen på en forpliktende måte er åpne planprosesser et viktig redskap. Ifølge Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014b) vil: «En aktiv involvering av lokalsamfunnet kan også stimulere til en bredere, mer engasjert medvirkning i eget nærområde, og fremme nettverk, felles identitet og tilhørighet.» Medvirkning fra ulike grupper i samfunnet vil også kunne bidra til utviklingen av nye ideer og styrker demokratikompetansen hos den enkelte (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b).

Ulike typer medvirkning

Verktøy for gjennomføring av medvirkning i planleggingen presenteres av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014b) som fire forskjellige kategorier:

- metoder for tilgjengeliggjøring av informasjon
- metoder for innsamling av informasjon
- metoder for dialog
- metoder for samarbeid

Planansvarlig er pliktet til å tilgjengeliggjøre informasjon slik som å kunngjøre oppstart av planprosessen, opplyse om hvilke innspillsmuligheter som finnes, sette i gang høring og ettersyn av planprogrammet og informasjon om vedtatt plan. Dette skal bidra til at befolkningen får muligheter til å påvirke i planleggingen. Innsamling

av informasjon, fra både offentlige og private kilder, skal videre bidra til å opparbeide en kunnskapsbank for å sikre befolkningens interesser. Slik innsamling kan skje enten ved å gjennomføre spørreundersøkelse eller ved å gjennomføre en gyldighetstest (Kommunal- og modernisering departementet, 2014b). Berørte og interesserte kan også bli invitert til dialog med planleggeren eller andre prosessaktører. Digitale dialogløsninger kan være et målrettet virkemiddel for å invitere til dialog. Samarbeid, som er det siste verktøyet, blir sett som et nyttig verktøy for å bearbeide ulike synspunkter og kontroverser, og det gir samtidig gjensidig læring, utveksling av kunnskap og verdier og økt dialog med befolkningen (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014b).

Økt vekst og demografiske endringer i byer og tettsteder gjør at det i dag må planlegges både smartere og mer bærekraftig enn før. Noe som ifølge Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016) krever at man tar i bruk nye metoder og verktøy for å kartlegge reell bruk av arealer. Videre understrekes det at kvaliteter innbyggerne opplever i sine nærmiljø, ofte kan betegnes som «taus kunnskap», som ikke har vært vanlig å kartlegge (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Slik kunnskap vil ifølge Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016) være en demokratisk ressurs som må legge premissene for hvordan vi i dag utformer steder og områder. Eksempler på slik verdifull demokratisk «taus kunnskap» som Kommunal- og moderniseringsdepartementet viser til, er blant annet unge og barns stemmer og praksiser. Et av de aktuelle verktøyene for å registrere slike kvaliteter blir blant annet vist til som *barnetråkk- og folketråkkmetoden*. Det har også oppstått andre verktøy for å registrere slike kvaliteter.

Metodiske eksempler

Det fremgår av Kommunal- og moderniseringsdepartementet *Medvirkning i planlegging* (2014a) at kommunebegrepet er knyttet til en felleskapstanke hvor fellesoppgaver skal løses i felleskap mellom lokalsamfunnet og dets innbyggere. Dette involverer medvirkning. Kommunene står selv ansvarlig for hvordan medvirkningsprosesser gjennomføres. Vi ser i dag at det tas i bruk flere forskjellige metoder for å involvere befolkningen i de ulike kommunene i Norge. Ett eksempel er medvirkning i Kongsberg, der det ble opprettet en Instagram-konkurranse hvor

innbyggerne selv tok bilder av de områdene de satte pris på (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016). Slike digitale medvirkningsverktøy bidrar til å gjøre medvirkningen lettere for innbyggerne å ta del i.

Et annet eksempel på alternativ deltagelse er byutviklingsprosjektet «Tromsø sjøfront». Målet for dette prosjektet var å invitere et mangfold av stemmer og perspektiver inn i planleggingen (Pløger, Førde og Sand, 2021). Utgangspunktet for utviklingen av dette området var å få til en improvisatorisk praksis hvor innbyggerne selv skulle vise hvordan de ønsket å ha det i det offentlige rom. Tanken bak prosjektet var å skape et område hvor både barn og voksne kunne trives. Det ble derfor gjennomført et barneverksted i samarbeid med kunstneren, hvor performative øvelser ble brukt som en inngang til opplevelse av og erfaring med Strandtorget. Disse ble i neste fase, byggeprosessen, brukt som viktig informasjon. I denne fasen ble det gjennomført et nytt medvirkningsprosjekt. Ved bruk av performative og sanselige øvelser var tanken å erfare hva stedet setter i gang, og nye ideer som oppstår. Gjennom lek fremprovoserte arkitektene nye ideer hos barna. Dette var en reell medvirkning i samarbeid mellom barna, kunstneren og arkitekten (Pløger mfl., 2021).

Da prosjektet tar utgangspunkt i områder i Bergen kommune, vil det være naturlig å undersøke hvilke tiltak Bergen kommune har for medvirkning i planleggingen. Bergen kommune ønsker å ta et aktivt grep for å videreutvikle innbyggerinvolveringen i byen og har stilt seg til rådighet for å bli en foregangskommune i arbeidet med å etablere innbyggerinvolvering etter en utlysning fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Bergen kommune, 2021d). Kommunal- og moderniseringsdepartementet har valgt ut om lag åtte foregangskommuner til å delta i et lokaldemokratiprosjekt (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021). Bergen kommune er en av disse og har satt i gang organisering av det lokaldemokratifaglige arbeidet i sine ulike avdelinger og enheter med mål om å utgjøre en faglig plattform for samordning og videreutvikling. I løpet av høsten 2021 skulle det blant annet etableres et konsept for et senter for innbyggerinvolvering (Bergen kommune, 2021d). For å øke innbyggerinvolveringen har Bergen kommune tatt i bruk flere konsepter som de har testet ut; barnetråkk,

byborgerpanel, etablering av innbyggerservice, områdesatsing og piloten ByLab (Bergen kommune, 2021d). I fortsettelsen ser vi kun på barnetråkk som metode.

Barnetråkk

For at vi skal kunne inkludere barn og unge i planleggingen, har det de siste årene blitt utviklet flere redskaper som skal gjøre det enklere for barn å kunne ta del i planarbeidet og i planleggingen. Barnetråkk oppsto i 1989 idet planlegger Eva Almhjell så behovet for å kartlegge barns bruk av arealer (Norsk Form, 2010). *Elgtråkk* ble tidligere introdusert som en metode for å kartlegge og registrere hvor dyrene beitet. Den samme ideen ble etter hver tatt i bruk for å lage tilsvarende kart for å kartlegge barn og unges bruk av arealer. Metoden er kalt Barnetråkk og er i dag en metode som er hyppig brukt innenfor dagens planlegging for å innhente informasjon om arealbruk blant barn og unge. Barnetråkk ble i 2006 digitalisert i et samarbeid mellom Norsk Form og Statens kartverk for å gjøres mer allment tilgjengelig (Norsk Form, 2010).

Barnetråkk som metode går ut på at barn og unge selv registrerer sine skole- og fritidsveier, områder for opphold og lek, steder de liker og misliker, og hvilke fysiske forandringer de ønsker seg i nærområdet. Ved å ta i bruk slike metoder i planprosessen gir man barn og unge en stemme og gjør barn i stand til å medvirke i beslutninger som berører dem. Dette gjøres enten digitalt eller manuelt med plankart. Ved bruk av manuell registrering tegner barn inn veier og arealer de bruker i løpet av året. En voksen skriver ned kommentarer som knyttes til de registreringene som blir gjort. Denne metoden passer best for de yngre barna da den er muntlig. Barnetråkket bør suppleres med registreringer knyttet til barnehagens bruk av naturmiljø i gangavstand fra barnehagen og av arealer som egner seg til lek og fysisk utfoldelse i fremtiden (Ahmer, 2015, s. 90). Arbeidet gir barn og unge økt forståelse for sine fysiske omgivelser og kan bidra til en styrket bevissthet om lokale utfordringer. Samtidig gir barnetråkkregistreringer kommunen oppdatert lokalkunnskap om barn og unges arealbruk. Kartlegginger av barns bruk av arealer vil på denne måten kunne være med på å kvalitetssikre beslutninger som berører dem, men også gi et bedre grunnlag for den videre planleggingen. Ved å implementere Barnetråkk-kartene som temakart i kommunens digitale kartverk vil

eventuelle konflikter med planlagte enkeltprosjekter tidlig kunne fanges opp gjennom kommunens saksbehandling og avklares på en måte som best mulig tjener barnas interesser. Kunnskap om barns opplevelse og bruk gir viktig lokal innsikt som muliggjør bevaring av og forbindelser mellom områder som oppleves som attraktive for barn og unge (Hegna, 2021). For å sikre deltagelse fra barn og unge og mulighet for å implementere innspill i overordnet plan blir derfor Barnetråkk anbefalt i en tidlig fase (Hegna, 2021). Og her med en optimistisk antagelse om at dette vil gi klare føringer for reguleringsplannivå, som vil si detaljerte arealavklaringer.

Hvordan gjøre det?

Vanligvis initieres Barnetråkk av enten kommunale planleggere eller private konsulenter på oppdrag fra offentlig planmyndighet. I forkant av barnetråkkregistrering skal det også innhentes samtykke fra foresatte (Hegna, 2021). Registreringen gjøres i mindre grupper der man i fellesskap diskuterer kart; hvor man bor, hvor man går, og hva man gjør på de ulike arealene. Slik får elevene også kjennskap til kart, noe som gjør det lettere for barn og unge å komme med kommentarer til de ulike områdene. Registreringen kan også / i tillegg ta plass utendørs i de aktuelle områdene som omfatter planområdet (Hegna, 2021).

Gjennom barnetråkkmetoden er det blant annet utviklet en metode for bruk av merkelapper/symboler, hvor elevene eksempelvis kan markere steder for aktivitet og hvordan de opplever og erfarer området (Hegna, 2021). Der flere barn bruker arealet, blir eksempelvis symbolene større, og man kan tydelig se hvilke arealer som brukes mest. I tilfeller der barna opplever noe som bra eller dårlig, må de forklare i kommentar hva som er årsaken til dette (Hegna, 2021). Dette også ved hjelp av symboler utviklet innen metodikken for Barnetråkk (Figur 10). Gruppearbeid der barn tar bilder, tegner, kipper og limer inn på kart som de selv har laget, kan være et alternativ til å dra klistremerker inn på et kart.

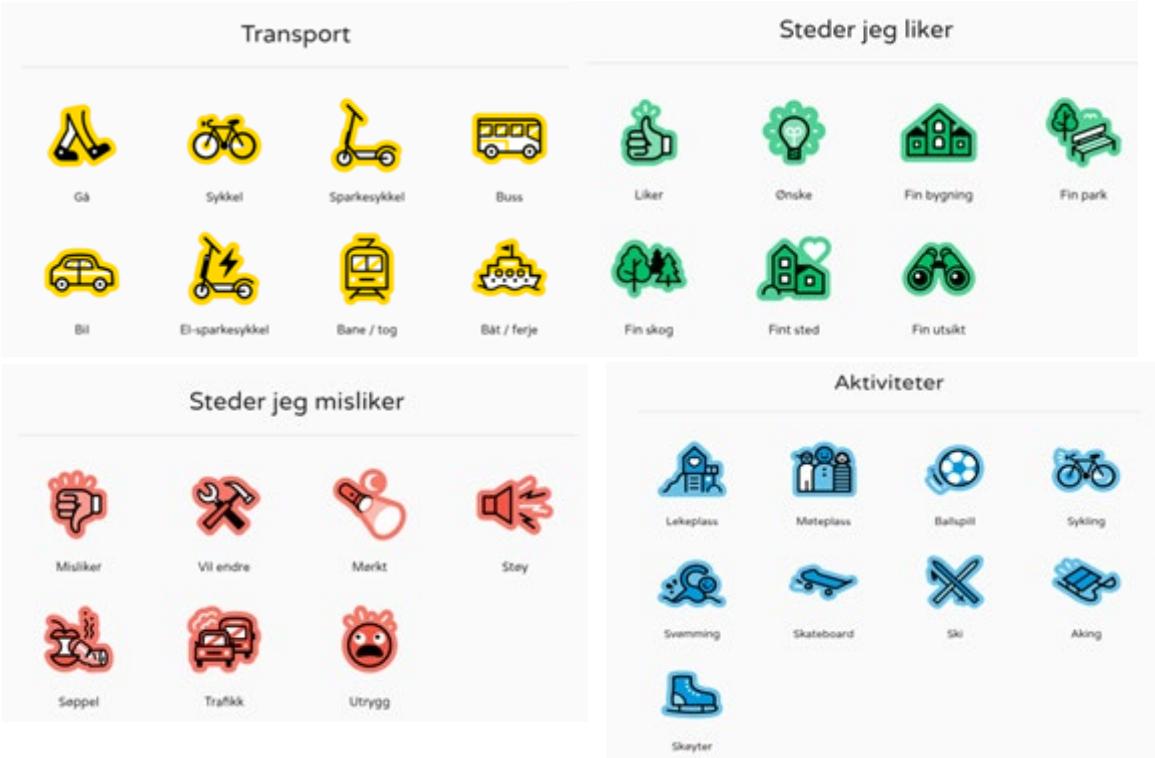

Figur 10: Illustrasjon av symboler. Barnetråkk.no.

Bruken av Barnetråkk i dag

Vi finner dessverre få evalueringer som er gjort med utgangspunkt i Barnetråkk som metode med tanke på barn og unges medvirkning innen by- og regionalplanleggingen. Verken når det gjelder bruk, gjennomføring og hyppighet, eller med spørsmål om dette eren egnet og god nok metode for å la barn og unges stemme komme til orde og bli hørt. Metodens intensjon, som også må sies å være av verdi, er at den har et oppriktig ønske om å la barnas stemme komme til orde, på barnas premisser og med utgangspunkt i barn og unges egne erfaringer. I omgang med svakt demokratisk forankrede grupperinger, som i dette tilfellet vil si barn og unge, er det alltid en fare for at de med større innflytelse, slik som foreldre, nabolag, lokalsamfunnet eller lokale myndigheter som sådan, gjør seg til talerør for barna eller andre svake grupper. Dette er en kjent problemstilling innen forskningen om makt og hegemoni (NESH, Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2016).

Oppsummering

Vi har i dette kapittelet sett at sosial bærekraft er et omfattende begrep som rommer ulike tolkninger og forståelser. I forsøket på å forstå begrepet brytes det ned i flere dimensjoner eller forståelser for hva som reflekterer begrepet. Utfordringen er at fortettingen, som et resultat av en bærekraftig byutvikling, har ført til at den sosiale dimensjonen har blitt lidende i kjølvannet av de to andre dimensjonene, miljø og økonomi (Schmidt, 2014). Det blir pekt på hvordan sosial bærekraft er vanskeligere å se, fordi det handler om beboernes subjektive opplevelser av bokvalitet, sosialt liv og bomiljø. Skal vi lykkes med sosial bærekraft, må barnefamilier bli hørt, behovene tas på alvor og føre til at relevante krav og rammebetingelser må være på plass.

Utfordringene vi står overfor både med å skape kompakte byer og i fortettingsområder, er flere. Særlig for gruppen barn og unge kan det oppstå utfordringer og konflikter, og hensynet til barn og unge kan forsvinne mellom andre interesser, slik som boligutviklernes sterke økonomiske interesser.

I forskningslitteraturen er det vist en klar sammenheng mellom befolkningstetthet og barns oppvekstmiljø. De subjektive vurderingene viser at bomiljøet blir dårligere i den kompakte byen. Det er derfor relevant å spørre om fortettingen bidrar til redusert opplevd bokvalitet og bomiljø.

Ifølge boligpreferanseundersøkelsen foretrekker familien boliger som er store nok og tilpasset flere menneskers bruk. Slike boliger er det lite av i nye fortettingsprosjekter. Om bomiljøet er trygghet trukket frem som en nøkkelfaktor. Dette er viktige signal til planleggere og myndigheter.

Vi har også sett på medvirkningens betydning for sosial bærekraft, da spesielt med tanke på barn og unge.

Medvirkning er også en viktig del av forskningsfeltet boligforskning og mangfold, særlig innenfor det vi i neste kapittel kaller den rettferdige byen / «The just city». Kommunikativ rasjonalitet blir her trukket inn som en av komponentene for å oppnå den rettferdige byen.

4. Boligforskning og mangfold

Forskningsfeltet som vi kan rubrisere dette prosjektet under, blir gjerne omtalt i engelske termer og under overskriften «Housing». På norsk vil dette sannsynligvis tilsvare «boligforskning», som også har blitt til et distinkt forskningsfelt her hjemme. Blant annet ble *Tidsskrift for boligforskning* opprettet som et nytt vitenskapelig tidsskrift for ikke altfor lenge siden.

I dette prosjektet ønsker vi å belyse boligforskningen ytterligere og med utgangspunkt i den internasjonale forskningen som pågår. Vi velger å starte med å se utover og ikke bare til Skandinavia og til de europeiske landene, men til USA. Vi merker oss at det pågår en diskusjon om forskjellene mellom boligforskningen i USA og Sør-Europa, og især om begrepsbruken.

Forskningslitteraturen på bolig og mangfold må sies å være omfattende, og det produseres i dag svært mye forskning om anskaffelse av rimelige boliger / affordable housing (se Reksten og Roald, 2021). Disse forholdene velger vi å ikke gå videre inn på, da de allerede er belyst gjennom forprosjektet og rapporten *Boliger for alle* (Reksten og Roald, 2019), og i delutredningen om *Relevante internasjonale eksempler* (Roald, 2019, s. 37). Derimot ser vi hvordan flere av drøftingene som i dag dukker opp i den internasjonale forskningslitteraturen om bolig, henter opp i seg spørsmålet om mangfold, eller rettere sagt spørsmål som: hvem består dette mangfoldet av, og hvem er alle? Flere av diskusjonene som vi velger å vise til under, kan altså forstås som drøftinger som ble påbegynt i forprosjektet Boliger for alle, og også i delutredningen *Hva er en inkluderende og representativ befolkningssammensetning* (Ahmer, 2021).

I kapittelet har vi hovedsakelig valg å se på tre debatter som i dag foregår innenfor bolig og mangfold. Alle med hver sin romlige forankring. Fremstillingen av disse er på ingen måte utfyllende. Med utgangspunkt i USA som det mest perifere eksempelet velger vi å identifisere noen av de dilemmaene som USA står i når det gjelder boligforskning og mangfold. Så går vi videre og ser på noen av de drøftingene som foregår med utgangspunkt i forskningen på bolig og mangfold i Sør-Europa, før

vi sier noe om den forskningen som er gjort innen boligforskning og mangfold i Norge. Helt til slutt velger vi å trekke frem begrepet *The just city,* for å se om det kan være et begrep vi kan ha nytte av, også i vår undersøkelse.

Amerikanske tilstander – og boligkontroverser

I den nylig publiserte antologien *The Dream Revisited: Contemporary Debates About Housing, Segregation, and Opportunity* (2019) av Ingrid Ellen og Justin Steil drøftes bolig og mangfold i hele sin bredde. Elle og Steil er begge byplanleggere tilknyttet forskningsmiljøene i New York. Prosjektet begynte som «a slow debate» og en blogg tilbake til 2014. I dag har dette prosjektet blitt en tekstsamling og en antologi, forfattet av rett over hundre forfattere. Alle med mål om å diskutere, ta tak i og løse en av samtidens største utfordringer for boligsektoren i USA, nemlig segregering. Allerede i første setning slås det fast på hvilke måte segregering må kobles til bolig, eller rettere sagt det å bo, men også til områdene for boligen og boligområdene:

> *Segregation is the separation or setting apart of one group of people from others. This volume focuses om the separation or setting apart of people on basis on race or income in places of residence in the United States. Residential clustering by race, ethnicity, or income need not to be inherently troubling if it is not a product of force, coercion, or constrained choices. People may affirmatively choose to live among those who share experiences, languages, collective histories, or cultural references. And individuals in the contemporary United States surely have some agency as to where they choose to live (Ellen og Steil, 2019, s. 2).*

Forfatterne slår altså raskt fast hvordan segregering består av separering, og foregår som adskillelse av grupper og mennesker. Dette kan foregå frivillig ved at folk selv velger å bo atskilt og/eller sammen i egne geografiske og romlige forordninger, eller det kan skje tvungent. Ellen og Steil snakker altså om klynger av boliger og rase, men også om klynger av bomiljø bestående av ulik etnisitet og/eller bestående av de med ulik og et annet økonomisk inntektsgrunnlag. Termen «rase» har vi på vår side lært å være på vakt mot. Vi snakker heller om etnisitet, og gjerne om norsk etnisk identitet eller om annen type etnisitet. I denne boka drøfter derimot flere av forfatterne den sosiale variabelen rase, og flere av diskusjonene tar utgangspunkt i «place and race».

Boka består av i alt 25 temaer. Flere av disse tar utgangspunkt i andre temaer og drøfter også segregering ut ifra en generell tilnærming og utover «place and race», som også må kunne sies å være relevant for dette prosjektet, blant annet segregering på bakgrunn av ulikhet i inntekt. En annen diskusjon er mulighet for å skape boliger for ulike inntektsgrupper gjennom inkluderende bosetting i gitte levekårsområder, men også spørsmålet om gentrifisering drøftes aktivt.

Forfatterne spør om hensikten med å løse opp i de segregerte områdene alltid skal og bør være integrasjon. Dette tar form som en avansert akademisk diskusjon, hvor det er delte meninger om i hvilken grad integrasjon er et godt nok svar på problemene som segregering medfører. Flere undrer seg over hvordan integrasjon ofte fremstilles som et mål i seg selv. Enkelte slår endatil fast at: «(...) until there is more direct evidence of the negative effects of affluent segregation solution for consentrated poverty should be prioritized» (Ellen og Steil, 2019, s. 22). Kanskje er det slik at det av og til er bedre å bo sammen med dem som er i samme situasjon som en selv. Samtidig ser det ut til å være solid enighet om at det er de som er mest vanskeligstilt som lider under segregeringen, og som taper mest på å bo i de segregerte områdene (jf. Rothsten, Kahlenberg og Andersson) (i Ellen og Steil, 2019, s. 22). Andre forfattere presiserer hvordan integrasjon er viktig, delvis fordi segregering skader samfunnet mer bredt, og delvis fordi større mangfold i skole og nabolag vil være med på å forbedre skoleprestasjoner, psykisk velvære og gi økt samfunnsengasjement (jf. Ifill og Ryan) (i Ellen og Steil, 2019, s. 22). En kan spørre om integrasjon skal gagne dem som kjenner det på kroppen eller komme samfunnet til gode? For oss med den nordiske velferdsmodellen trygt plassert på konto kan det å skarpstille diskusjonen i retning samfunnets rolle versus individets behov virke noe fremmed. Men den rører også ved en diskusjon vi senere kommer inn på, diskusjonen om «den rettferdige byen».

Diskusjonen rundt *nabolag, muligheter og valg av type offentlige subsidier* dreier seg om hvordan få barnefamilier med dårlig råd / fattige barnefamilier til å flytte ut av de fattige segregerte områdene, og inn i trygge og sunne nabolag, med tilgang til gode skoler med mer. «The Housing Choice Voucher (HVC) program» blir her beskrevet som unikt, på den måten at programmet subsidierer / gir stønad til

boliger for barnefamilier uten å knytte boligen til en spesiell lokasjon (Sard og Tegeler, 2019, s. 298). Programmet er utarbeidet av *United States Departement of Housing and Urban Developing* (HUD), hvor barnefamilienes egne preferanser og valg for hvor de ønsker å bosette seg, er avgjørende. Ordningen omfatter i hovedsak økonomisk støtte til leie av egnet bolig. Forfatterne (diskusjonstema 22) er alle enig om at dette er et svært godt tiltak, men er derimot uenig om tiltaket fører til sosial utjevning. Mange av de som får tildelt støtte, ser nemlig ut til å bli boende i de segregerte områdene.

Diskusjonen videreføres under neste tema (diskusjonstema 23) og under overskriften «Making Vouchers more mobile». Det problematiseres at småbarnsforeldrene som mottar støtte ikke velger å flytte inn i mer ressurssterke nabolag, men heller velger å flytte inn i en bedre leilighet i det opprinnelige nabolaget. Her drøftes det hvordan et utvidet nabolagsvalg for subsidiemottakerne kan foregå under den videreførte ordningen *Small Area Fair Marked Rents* (Small Area FRMs) (Collinson, 2019, s, 314). På bakgrunn av den utvidede ordningen (Small Area FRMs) vil småbarnsfamilier kunne oppnå større andel økonomisk bidrag om de velger å flytte inn i ressurssterke områder. Hvordan dette gjøres, beskrives som et ganske intrikat system. I første rekke regulert gjennom postnummer og økonomisk beregning av kostnader ved å bo i det aktuelle nabolaget. Fra 2015 har HUD (United States Departement of Housing and Urban Developing) gjort dette til en pilot for metropolen New York City. Leietilskuddet tilføres særlig småbarnsfamiliene, og de som trenger det mest, beregnet med utgangspunkt i hvilke postnummer familien ønsker å bosette seg på, og blir omtalt som «postnummerbasert subsidiering». Av enkelte debattanter blir ordningen for den enkelte familie omtalt å være på linje med å vinne Powerball (McCain, 2019, s. 318). Men også som en særdeles viktig ordning, og som «the most important jump-start HUD and public housing authorities can take to meet their obligation to truly affirmatively further fair housing». I New York er ordningen omfattet av områder og nabolag der det til dels er svært høye boligpriser, og hvor det også er vanskelig å komme inn på boligmarkedet for dem med midlere inntekt. Men ifølge forfatterne er det mye som gjenstår for at den skal kunne kalles en suksess. Blant annet nekter enkelte utleiere å ta inn småbarnsfamilier som leietakere i ordningen, det er dog

uklart om bakgrunnen for dette er manglende kunnskap om ordningen eller diskriminering av leietakerne (McCain, 2019, s. 318).

I diskusjon 24 om *gentrifisering og løftet om integrasjon* skifter kjernen. Frem til nå har diskusjonen vært rettet mot hvordan man sosialt kan utjevne de segregerte områdene og løfte lavinntektsfamilier ut av fattigdom gjennom at de får mulighet til å flytte ut fra de segregerte områdene. Nå rettes diskusjonen inn mot de såkalte bemidlede og stabile boligområdene. Og særlig de områder som står overfor *gentrifisering*. Likedan som *segregering* og *integrering* kan forstås som et begrepspar, kan altså integrering forstås i opposisjon til gentrifisering. Rachel D. Godsil forklarer det slik:

> *Gentrification is not equated with integration even if, in literal terms, a neighborhood's demographics have become more racially, ethnically, and economically diverse. The reason are myriad, but generally people focus on two related but distinct phenomena: forces displacement and posed cultural shift (Godsil, 2019, s. 322).*

Selv om et nabolag blir mer mangfoldig gjennom at det flytter inn lavinntektsfamilier eller familier med en annen etnisitet, vil ikke automatisk området ha høyere grad av integrering. Gentrifisering kan altså ikke likestilles med integrasjon og integrering. Mangfoldet og det sosiale mylderet som gjerne oppstår i kjølvannet av gentrifisering,[6] må i stedet relateres til de to andre forholdene; «tvungen flytting» og «iscenesatt kulturelt skifte». Samtidig som dette ifølge Godsil blir en for enkel og mekanisk tilnærming om vi ønsker å forstå de nabolagene som blir berørt av gentrifisering: «I think we have to move beyond the familiar antigentrification and predevelopment binary. Residential change in neighborhoods is inevitable, whether a neighborhood gentrifies or not» (Godsil, 2021, s. 323), Gentrifisering trenger altså ikke bare å være negativ og forstås i opposisjon til integrasjon. Som løsning foreslår Godsil derfor å la de opprinnelige beboerne i området bli boende, ved å la de selv ta valget om å bli boende eller forlate området, heller enn å flytte ufrivillig. Godsil foreslår derfor følgende ordning som vil gjøre

[6] Gentrifisering innebærer at den sosiale sammensetningen av befolkningen i byområder endres ved at folk fra middelklassen flytter inn i tradisjonelle arbeiderklasseområder (Hjorthol og Bjørnskau, TØI-rapport 642/2003).

slutt på negativ gentrifisering, men som i stedet vil kunne gjøre det økonomisk mulig å bli boende:

> *Such a vehicle would seem to blunt the criticism that gentrification is an illegitimate invasion by outsiders, and it would transform gentrification into a mechanism by which truly fair housing can be furthered. (...) I argue that cities like New York, borrowing from eminent-domain remedies and federal government (...), should use rental vouchers or low-interest loans to restore the autonomy of current residents, providing them with viable, self-determining options of remain or exit the neighborhood (Godsil, 2021, s. 323).*

Godsil som er jussprofessor, ser altså ut til å tillegge virkemiddelet ekspropriasjon en vesentlig rolle. Det for å stoppe gentrifiseringen av urbane nabolag, og særlig i New York hvor prisutviklingen på eiendom og gentrifisering ser ut til å øke jevnt og trutt, og er i ferd med å nå nye høyder. I tillegg foreslår Godsil bruk av en neste type virkemiddel, som bostøtte og bruk av lavrentelån. Utover disse peker Godsil på myndighetenes rolle, og hvordan disse står i en særstilling overfor egne borgere, og ivaretakelse av borgerne i de gentrifiserte områdene. De frie markedskreftene i kombinasjon med tiltakende urbanisering har særlig ført til dårligere levekår for dem med lav og middels inntekt. I utformingene av det urbane rommet, og særlig i de gentrifiserte områdene, har derfor myndighetene en sentral rolle å spille, ja, endatil en forpliktelse til å ta vare på borgerne:

> *The role of government - federal, state, and local - in creating the conditions that now lend themselves to gentrification and reduces autonomy for current residents suggests that the government has an obligation to play a role in addressing gentrification and enhancing such autonomy (Godsil, 2021, s. 323).*

I de videre innleggene og diskusjonene om gentrifisering og integrasjon (diskusjon 24) er det også disse forholdene som blir diskutert. Lance Freeman, professor i urban og regional planning ved Colombia Universitet i New York, viser til tiår på tiår med forskning på de samme empiriske områdene som Godsil viser til. Han har imidlertid ikke den samme positive tilnærming til gentrifisering som Godsil, men viser til hvordan dette er nabolag som også er preget av kynisme og desperasjon. I forsøk på å forhindre gentrifisering er det ikke bare nok å forhindre fraflytting for dem med midlere og lav inntekt, noe som bare forskyver prosessen frem i tid og i stedet vil føre til *re-gentrifisering*. Det må ikke bare gis støtte for å forhindre at folk

flytter ut, de med midlere og lav inntekt må også kunne flytte inn. Å tilby subsidier til dem som allerede bor i de gentrifiserte områdene, er derfor utilstrekkelig. For å dempe gentrifiseringen må «affordabel housing» i større grad tas i bruk, ikke bare med tanke på dem som allerede bor i området, men også på dem som flytter inn. Og det må settes av finansiering og fond til dette. Noe han i neste setning raskt slår fast at byen New York verken har råd eller ressurser til. New York har mer enn nok med å prioritere utfordringene med bostedsløse til å skulle prioritere økonomiske støtteordninger for å hindre gentrifisering. Freeman foreslår derfor at de gentrifiserte områdene selv må finansiere de velferdsutfordringene som gentrifiseringen medfører. Dette handler i høyeste grad om deltagelse og inkludering:

> *Participation and inclusion allow us to ask: What kind of neighborhoods do we want to create? How do we preserve and expand affordable housing? Who should participate in planning and policy decisions? And how do we construct public policy achieve these goals? (Freeman, 2019, s. 330)*

Bystyremedlem i New York City, Brad Lander, kommer med et innlegg som er så hardtslående som tittelen høres ut som: *It Will Take More Than a Voucher* (Lander, 2019, s. 330). Lander slår nådeløst fast hvordan vedlikehold og nyoppføring av hundrevis av enheter med affordable housing de siste tjuefem årene, og hjelp til tusenvis av mennesker gjennom ordninger som «mandatory inclusion housing» og andre typer tilskudd, ikke har hjulpet. New York er fremdeles en segregert by. Den greier på ingen måte å ivareta mangfoldet. Boligprisene og rentene er ikke overkommelige [affordable] for unge i jobb og enda mindre for lærere og kunstnere, og på ingen måte for eldre eller lavinntektsfamilier (Lander, 2019, s. 330). Lander slår enda hardere fast hvordan Godsils forslag om «gentrification vouchers» verken er en løsning eller en god løsning, men kun vil fyre opp under boligspekulasjon og drive prisene på bolig ytterligere opp. Svaret på problemet med gentrifisering er ikke økonomisk subsidiering av ulikt slag, men vern og reguleringer. Og her ramser Lander opp en håndfull konkrete tiltak, alle med lokal forankring i New York City, og gjerne med tilslag i retning reetablering av nabolag og/eller med permanent bruk av boliger med overkommelig pris. Med det overordnede målet om å skape gode nabolag med muligheter og boliger for alle. Dette medfører at vi i mye større grad må omfavne de regulatoriske virkemidlene, noe som også er Landers budskap:

> *If we want to leverage the benefit of growth in a more equal way, if we want to create "neighborhoods of choice and opportunity", we have to be willing to do more temper, regulate, and redistribute the speculative increases themselves. Towards that end, we should embrace stronger regulatory tools that might give values of decency and equality a fighting chance (Lander, 2019, s. 332).*

Sør-Europa – segregeringens paradokser

USA, Amerika og Nord-Europa har absolutt sine boligutfordringer, ifølge Sonia Arbaci, forsker ved Barlett School of Planning ved University College London (UCL). Hun understreker samtidig hvordan disse er annerledes enn for Sør-Europa. I boka *Paradoxes of segregation: housing systems, welfare regimes and ethnic residential change in southern European cities* (Arbaci, 2019) beveger Arbaci seg lett og smidig mellom verdensdelene, og mellom nord–sør og øst–vest. Hun er opptatt av hvordan bolig, eller «housing», så å si alltid er motoren i produksjonen av levekår og velferd, men også når det gjelder produksjonen av ulikhet (Edward, 2002 i Arbaci, 2019, s. 8). Hun starter friskt og ved å sitere den danske statsministerens nyttårstale fra 2018. I denne festtalen forteller Løkke Rasmussen hvordan gettoene en gang for alltid skal fases ut, den eksisterende blokkbebyggelse rives, gammel betong brytes opp, det skal bygges nytt og annerledes, og bebyggelsen skal spres utover. Talen skapte naturlig nok furore, også langt inn i byplanforskningen. For Arbaci handler den danske nyttårstalen om et ganske flerfoldig og komplekst fenomen, men i første rekke om segregering, og boligsegregering. Arbaci har til forskjell fra Ingrid Ellen og Justin Steil til hensikt å overskride oppfatningen om segregering kun som uttrykk for de sosiale variablene; etnisitet, nasjonalitet og rase. Men også segregering som synonym til fattigdom, marginalisering og eksklusjon. Hun slår fast hvordan begrepet om *getto*, men også *nabolagseffekten*, i første rekke må forstås som metaforer. Metaforer som har gjort det mulig for særlig media og politikere, men også enkelte akademiske sirkler utenfor Nord-Amerika, å direkte avlese den sosiale lagdelingen og sosial ulikhet fra de romlige omgivelsene:

> *US-based theories have been worldwide normative references: the 'underclass' and 'ghetto' in the 1980s, 'polarisation' and the 'hyper-ghetto' in the 1990s, and the 'dispersal consensus' and the 'neighbourhood effect' since the 2000s. Grounded on a century of North American scholarship, these notions have funnelled the focus primarily on race – ethno-racial division (especially between Black and White) – and poverty (the urban poor). Ethno-racial segregation per se is often perceived as negative and primarily ascribed to racial preferences and behaviours, or market discrimination; it is not seen as a societal process but as an issue of individuals and neighbourhoods (Arbaci, 2019, s. 6).*

Segregeringens paradokser, slik Arbaci presenterer disse, har altså sitt utspring i forholdet mellom nord og sør, og hvordan de særegne sosiale problemene i storbyene på det nordamerikanske kontinentet altfor lettvint har blitt adoptert til byer i Sør-Europa, og også til byene i randsonen av Europa. I Sør-Europa, i byer som Milano, Roma, Madrid og Lisboa, ser vi riktignok at den urbane ulikheten og boligmarginaliseringen tradisjonelt har vært høy, men derimot har den romlige segregeringen så vel blant den lokale urbane befolkningen som blant dem med utenlandsk bakgrunn vært lav og moderat. I enkelte av de søreuropeiske metropolene har boligsegregeringen endatil minket blant immigranter og de lokalt innfødte, noe som har ført til at flere nabolag i dag er mer etnisk mangfoldige og sosialt blandet (Arbaci, 2019, s. 2).

Arbacis kritikk av begrepsbruken innen forskningsfeltet bolig og mangfold er ikke til å ta feil av. I boka *Paradoxes of segregation* (Arbaci, 2019) viser hun til hvordan Sør-Europa og til en viss grad Skandinavia har adoptert et begrepsapparat som ifølge henne i liten grad passer med virkeligheten. Både Skandinavia og Sør-Europa er områder med andre velferdssystemer, og som har tradisjon for andre boformer og «housing system». I de mest urbane delene av Sør-Europa finnes det i tillegg en sterk tradisjon for å eie egen bolig, samtidig som familiens rolle som sosialt nettverk er betydelig, også i de mest urbaniserte områdene (Arbaci, 2019, s. 8). Norge har en sterk og befestet tradisjon for selveie, og folk liker å eie sin egen bolig (Reksten og Roald, 2021). Familiens rolle som sosialt nettverk i de mest urbaniserte områdene finnes det mindre forskning på.

Oslo – ulikhetenes by

I antologien *Oslo – ulikhetenes by* (Ljunggren, 2017) slår forfatterne fast hvordan Oslo er en by preget av sosial ulikhet. I tillegg pekes det på hvordan forskning på

urban ulikhet og betydningen av oppvekststed for «fremtidige livssjanser» har fått et internasjonalt oppsving de siste årene, her med referanse til for eksempel Chetty, Hender, Kline og Saez, 2014; Cunningham og Savage, 2017; Musterd, 2005; Putnam, 2015; Sampson, 2012 (Ljunggren, 2017, s. 14). Ifølge forsker og sosiolog Ljunggren er det viktig å presisere at ulikhet ikke bare er én ting, men består av en rekke forhold, som er med på å beskrive byens struktur: «Det er flere former for sosial ulikhet, og det er flere sider av ulikhetene. På mange måter er den sosiogeografiske ulikheten også det organiserende prinsipp for byens struktur» (Sampson, 2012, s. 21 i Ljunggren, 2017, s. 14). Det mest sentrale spørsmålet ifølge forfatterne selv er sammenhenger som eksisterer mellom sosiografisk ulikhet (geografisk og sosial ulikhet) og bostedssegregering, det vil si i hvilke grad ulike grupper er bosatt på ulike steder i byen, og i Oslo.

Vi ser imidlertid også hvordan Ljunggren indirekte imøtekommer kritikken fra blant annet Arbaci. Ljunggren snakker om «urban ulikskap», men slår fast at aspektet som har stått sterkt i ulikhetsforskningen de siste årene, er en annen form for ulikhet enn hva vi gjerne er vant til, nemlig undersøkelsen av de aller rikeste: «En rekke analyser fra ulike steder har vist at det ofte er de aller rikeste som i størst grad er isolert i sin bosetting» (mest segregert) (se f.eks. Andersen, 2012; Massey, 1996; Musterd, 2005), og at «de kan være bosatt i hva som kan kalles for omvendte eller 'gylne' gettoer (Andersen og Ljunggren, 2014)» (Ljunggren, 2017, s. 20).

Å erstatte forskningsfeltet segregering med forskning på «ulikhet» ser ut til å by på noen utfordringer. I ulikhetsforskningens omvendte verden ser vi hvordan Ljunggren velger å snakke om «gylne» gettoer. I spranget fra segregering til undersøkelses av urban ulikhet unnslipper vi altså ikke det Arbaci har omtalt som segregeringsforskningens største utfordring, det vil si bruken av de romlige metaforene, som «getto», «nabolagseffekten», men også andre. Det vil si begreper som ikke er utviklet med utgangspunkt i den norske eller skandinaviske virkeligheten.

Selv med vekt på begrepet om ulikhet ser likevel segregering ut til å bli introdusert, og det kanskje på en noe slentrende og uhøytidelig måte ved hjelp av overskriften: «*Segregasjon, men hva så?*» Målet ser ut til å være å utdype og raffinere begrepet

om segregering heller enn å avvise det. Målet ser ut til å være å identifisere de sosioøkonomiske og etniske ulikhetene som finnes i Oslo som by, men også hvordan «betydning av nettopp sted» har å si for romlige beskrivelser av ulikhet (Ljunggren, 2017, s. 23). Ett av bidragene om det todelte Oslo har derfor en bred etnografisk tilnærming til to områder som gjerne trekkes frem som sosiale motsetninger, i dette tilfellet *Vindernlivet og Tøyenliv: Ro og uro i en segregert by* (Andersen mfl., 2017, s. 187). Spørsmålet om segregering dukker også opp i flere andre artikler, som i *Boligmarkedet og flytting – betydning for segregasjon,* hvor Barlindhaug (Ljunggren, 2017, s. 21) etterspør om dagens flyttemønstre er med på å opprettholde de ulikhetene som allerede eksisterer, etter både inntekt og etnisitet. Forfatteren ser også på om forutsetningene for segregasjon har endret seg, og stiller spørsmål om fremtidige utbyggingsmønstre kan påvirke befolkningssammensetningen i de ulike delene av Oslo.

Begrepet om segregering ser ut til å ha betydning i en norsk sammenheng og i norsk forskning. I *Oslo – ulikhetenes by* (Ljunggren, 2017) går begrepene om «segregering» og «urban ulikhet» om hverandre. Ulikskap på sin side ser ut til å åpne for å studere et videre spekter av identiteter og klasseidentitet, ved å studere de rike og ikke bare de fattige. Begrepet om segregering ser ut til å bli tillagt en mer tradisjonell betydning.

I artikkelen *Boligmarkedet og flytting – betydning for segregasjon* er Barlindhaug (2017) opptatt av hvordan fordeling av boligtyper, andel utleie og boligmasse alle er viktige faktorer for å forstå flyttemønstre, og hvordan dagens bolig- og prisstruktur påvirker hvem det er som flytter hvor. Eksempelvis påpeker han hvordan innslag av små utleieenheter, i ellers homogene småhusområder, gir en mer blandet befolkningssammensetning enn om enhetene ble brukt av husets eier. Dette bidrar til å minske segregering etter inntekt og livsfase (Barlindhaug, 2017, s. 125). Han viser imidlertid også til internasjonal forskning og egne tidligere analyser:

> *... spesielt unge par med barn som flytter fra storbyene til omlandet, oppgir bolig som det viktigste flyttemotivet. Utflytting til omliggende kommuner henger ofte sammen med familieetablering, at vi vil la barna vokse opp i større bolig i grønnere omgivelser og at prisene er betydelig lavere der (Barlindhaug, 2017, s. 134).*

Videre viser han til den fortettingen som skjer i Oslo, og hvordan den har ført til innføringen av en leilighetsnorm og en småhusplan for Oslo.

> *Mange av byomformingsområdene ligger svært sentralt i storbyene, noe som innebærer et press for høy utnyttelsen av tomtene. I sentrale områder der etterspørselen fra unge enslige er stor, ligger det et økonomisk insitament for utbyggerne til å bygge mange små boliger innenfor et gitt tillatt bruksareal. Oslos mål om en mer balansert befolkningssammensetning i indre by ligger bak innføringen av en leilighetsnorm som begrenser mulighet til ensidig å bygge små boliger i dette området (Barlindhaug, 2017, s. 140–141).*

I fremstillingene til Barlindhaug er det forholdet mellom øst og vest i Oslo som blir belyst, og på en systematisk måte. Dette gjør i neste omgang at studien/artikkelen ser ut til å ha noe svak overføringsverdi til undersøkelse av andre norske byer. Likevel slår Barlindhaug fast hvordan fortetting som byomformingsstrategi har ført til press på tomteutnyttingen og høy utnyttelsesgrad, og det har blitt bygget mange små boliger. Denne observasjonen gjelder nok ikke bare for Oslo, og kanskje sier den noe om dynamikk mellom fortetting og boligutvikling. Barlindhaug på sin side konkluderer med at i et deregulert boligmarked er det vanskelig å endre på boligprisstrukturen gjennom for eksempel nybygging. Imidlertid er det mulig å endre på attraktiviteten til et område som i dag synes lite attraktivt. Han legger også avslutningsvis til: «Å bryte det markedsbaserte fordelingssystemet for boliger er en annen løsning for en blandet befolkningssammensetning, et tema som ikke berøres i dette kapittelet» (Barlindhaug, 2017, s. 144). Dette berøres derimot i «den rettferdige byen».

Den rettferdige byen

De siste årene har det vokst frem en bredere tilnærming til byforskningen, her med mål om å sette «den rettferdige byen» på dagsordenen. Innen den generelle boligforskningen blir det likedan snakket om «den boligsosiale vendinga», men også om et nytt «tidsskille i norsk boligpolitikk» (Reksten og Roald, 2021). Det kan være at disse endringene kan sees på som en slags reaksjon eller et forsøk på å ta inn over seg eller ta konsekvensene av den økende urbaniseringen, som ikke bare skjer på norsk. I den internasjonale forskningslitteraturen snakkes det om «urbaniseringens triumf» (Glaeser, 2011). Den har sine fordeler, men også sine ulemper:

> *Impacts of the 'urban triumph' have become increasingly discussed in the literature. Negative effects include inequality, polarisation, segregation, gentrification and unaffordable urban housing. In response, pledges for the advancement of more inclusive, accessible, liveable, or socially sustainable cities have been put forward, commonly discussed under the umbrella of 'the Just City'. What that entails, what this concept practically implies, often remains vague and poorly articulated.*[7]

Med triumferingen av urbaniseringen og byenes vekst i størsteparten av verden følger det med noen samfunnsmessige omveltninger, men også noen nye samfunnsmessige utfordringer. I dette tilfellet listes disse opp som ulikhet, polarisering, segregering og gentrifisering, og som uoverkommelige prisede boliger i urbane strøk. Spørsmålet er da om tiden på ny er inne for å se disse i sammenheng, heller enn å drøfte dem hver for seg og komme med forslag til isolerte enkelttiltak. Kanskje tiden er inne for å se på hvordan disse henger sammen, og minne oss på betydningen av *The just city*, som vi på norsk har valgt å oversette til «den rettferdige byen».

Flere norske forskere har jobbet med «den rettferdige byen», slik tilfellet er for deler av forskningen til Jonny Aspen og John Pløger og i studien *Den vitale byen* (2015). Vi har også sett hvordan noe av forskningen til Pløger med flere overskrider den ordinære medvirkningen etter plan- og bygningsloven, og hvordan Pløger refererer til improvisasjon i planleggingen (Førde, 2021). Dette er i tråd med de opprinnelige ideene som lå til grunn for begrepet *The just city*.

Den som har fått æren av å lansere begrepet, er Susan S. Fainstein, professor i planlegging ved Havard University (2010, 2014). I boka *The just city* som kom ut i 2010, argumenterer hun for en normativ teori for planleggere, fordi dette er en posisjon som planleggere mer enn gjerne har unngått, samtidig som de ser ut til å ha en særlig bekymring for ekskludering av lavinntekts samfunn/grupper i planprosessen (Arnstein, 1969 i Fainstein, 2014, s. 4). Når Fainstein tar til orde for planlegging og planteori som bygger inn ideen om «den rettferdige byen», er det ved hjelp av tre tilnærminger; (1) kommunikativ rasjonalitet (se kapittel 3), (2)

---

[7] AESOP Association of European Schools of Planning. Tilgjengelig fra: http://www.aesop-planning.eu/blogs/posts/en_GB/research-ethics-in-planning/2021/11/11/readabout/call-for-papers-annual-conference-tg-ethics-values-and-planning-operationalizing-the-just-city. (Hentet: 3. desember 2021.)

gjenkjenning av mangfold, (3) «den rettferdige byen» / romlig rettferdighet. Disse knytter hun igjen til størrelsene *demokrati*, *mangfold* og *likhet*[8]. Men hun konkluderer også med å liste opp hvilke spesifikke politiske kriterier som vil føre til ytterligere demokratisering, mangfold og demokrati, det vil si nøkkelkomponenter i konseptualiseringen av den rettferdige byen (Lauria, 2012).

Som planlegger etablerer Fainstein en ny teori og meisler ut et nytt analytisk begrep, og hun er også tro mot den pragmatiske tilnærmingen som finnes innebygget i den profesjonelle planleggerrollen. Fanstein spør seg derfor: «What is possible?» Svaret hun gir, er todelt og retter seg mot de statlige myndigheter på den ene siden og de lokale myndighetene på den andre. For det første er det bare staten som har pressmidlene, og hun viser bl.a. til de velfungerende europeiske egalitære byene med et «strengt nasjonalt velferdsprogram». Dernest til hvordan de lokale beslutningstagere er de som til sist er i stand til å gjøre livet til folk enten bedre eller verre (Fainstein, 2014, s. 14). Kritikken har likevel vært at begrepet «den rettferdige byen» har vist seg vanskelig anvendelig (Lauria, 2012).

Oppsummering

Forskningsfeltet bolig og mangfold er omfattende og blir enda mer omfattende når vi velger å gjøre en utstrakt romlig beskrivelse, slik som her. Samtidig har dette gitt oss verdifullt innsyn i hvilke elementer andre land enn Norge jobber med i spørsmålet om «boliger for alle».

Vi har også kommet i berøring med den intrikate diskusjonen om hvem alle er. Drøftingen dukker opp i kjølvannet av spørsmålet om segregering, en drøfting som viser seg å være et viktig tema når vi ser hva som foregår i den internasjonale forskningslitteraturen om bolig og mangfold. Diskusjonen om mangfold, og hvem alle er, ser interessant nok ut til å ha ulikt geografisk og romlig nedslag. Det blir pekt på hvordan segregering handler om noe annet og mer enn etnisitet og nasjonalitet, og mer enn bare fattigdom og marginalisering. Målet er å utvikle en mer nyansert

---

[8] Researchgate.net. Tilgjengelig fra: https://www.researchgate.net/publication/275124651_The_just_city. (Hentet: 3. desember 2021.)

forståelse av urban ulikhet. I forskningslitteraturen etterspørres det derfor forskning på urban ulikhet som i større grad bringer inn erfaringer fra vestlige perifere regioner og Sør-Europas byer. Spørsmålet blir da om eksemplene som vist over fra USA, og fra en by som New York, i det hele tatt bør interessere oss? USA og New York ligger som kjent langt unna Norge og Bergen, ikke bare i statsforvaltning, styring og velferdsordninger, men også i måten å bo og å skape seg et hjem på. Det er interessant å merke seg hva som skiller, men kanskje enda mer interessant å legge merke til hva som i all sin forskjellighet lyder kjent og gir gjenklang, helt hjem.

Vi har i dette kapittelet også valgt å hente inn drøftingene om The just city. Begrepet gjør det mulig å tenke på byutvikling også som et normativt prosjekt. New York har blitt en by for de aller færreste. Diskusjonen går derfor høyt om hvilke tiltak og virkemidler som bør settes inn. Med utgangspunkt i spørsmålet om bolig og mangfold er dette en by som i dag befinner seg på bristepunktet. I fremstillingen av «ulikebyen Oslo», derimot, ser den samme desperasjonen ut til å være fraværende.

Spørsmålet om barns og barnefamiliers kår i de største byene ser ut til å inngå i andre sammenhenger, og i de sammenhengene som har å gjøre med forskning tilhørende segregering og gentrifisering. I den internasjonale forskingslitteraturen som vi har sett på, er det derfor påfallende hvordan barn og barnefamilier i svært liten grad er tematisert eller blir gjort til eget forskningstema.

5. Metode

Utover å avgrense prosjektet til å se på barnefamilier baserer utvalget for undersøkelsen seg på tre fortettingsområder i Bergen; Slettebakken, Nyhavn og Fyllingsdalen. For vurdering av sosial bærekraft har vi brukt både intervju, observasjon og medvirkning som metodisk tilnærming for å få frem beboernes vurderinger av caseområdene. Det er utført intervju i alle caseområdene; enten kvalitative intervjuer eller «samtaler i felt». Observasjoner er kun gjennomført på Slettebakken og i Nyhavn. Gjennom prosjektet var det ønskelig å stelle i stand brukermedvirkning i de utvalgte caseområdene. Dette ble ikke gjennomført på grunn av både lokale covid-restriksjoner og at datainnsamlingen foregikk i sommermånedene. Derfor har vi inkludert spørsmål om medvirkning i intervjuene. Datamaterialet vil ha høy overføringsverdi til hvordan man kan skape attraktive boligområder som er tilgjengelig for alle sosioøkonomiske grupper. Med tanke på å utvikle sosial bærekraft i boligpolitikken vil resultater bidra til å sette søkelys på barnefamilier. Vi har valgt å ikke snakke med barn fordi dette utløser flere forskningsetiske utfordringer knyttet til personvern. Etnisitet er heller ikke relevant for forskningen, men viser seg likevel i utvalgte områder. De kvalitative intervjuene ble gjennomført i tråd med ønske fra informantene, slik at de selv valgte hvordan intervjuene skulle foregå.

For å kunne analysere innsamlet datamaterialet på enklest mulig måte ble intervjuene transkribert. Dette betyr at man overfører det muntlige materialet til tekst (Dalland, 2017, s. 88).

Kvalitative intervjuer

For å vurdere om de største norske byene gir rom for å bo med barn og som barnefamilier i byer, har vi valgt å benytte oss av kvalitative intervjuer. Problemstillingene innenfor hvert caseområde fungerer som en rettesnor om hva vi ønsker mer informasjon om. Intervju som metode har blitt benyttet for å vurdere hva som skal til for at beboerne/brukerne etablerer seg, hvorfor de bor i caseområdene, og hva som skal til for at de blir boende med barn i byen. Gjennom intervjuene har vi undersøkt hvilke virkemidler som mangler, og hvilken som må på

plass. Metoden egner seg godt for å få en dypere innsikt i valgene til barnefamiliene. Formålet med å intervjue barnefamilier i de utvalgte caseområdene var å oppnå en forståelse for og dypere kunnskap om den subjektive opplevelsen av å bosette seg i by.

I forkant utarbeidet vi en intervjuguide. Denne ble utarbeidet i henhold til de temaer vi ønsket å belyse. Dette resulterte i en semistrukturert intervjuguide, som betyr at spørsmålene var forberedt på forhånd, men samtidig åpner opp for at informantene kan snakke fritt rundt de spørsmål vi stiller. Kvale og Brinkmann (2017, s. 156) forklarer at semistrukturerte intervjuer har som formål å innhente beskrivelser av informantenes livsverden med det formål å fortolke betydningen av de beskrevne fenomenene. Semistrukturerte intervjuer er preget av åpenhet ved at spørsmålene og formuleringen av dem ikke følger en fastsatt rekkefølge eller mal (Kvale og Brinkmann, 2017, s. 156). Informantenes svar vil legge føringer for videre oppfølgingsspørsmål (Kvale og Brinkmann, 2017, s. 156). Ved bruk av oppfølgingsspørsmål fikk vi informantene til å utdype svarene.

Utvalget er avgrenset til å gjelde barnefamilier i de utvalgte fortettingsområdene. Informantutvalget er rettet inn mot beboerperspektivet; altså beboere som kan kategoriseres som barnefamilier og bor i caseområdene. Glaser og Strauss (1967, s. 61) fremhever at det er ønskelig å oppnå et metningspunkt, der man oppnår all den informasjonen som er mulig å finne innen et gitt tema. Det er vanskelig å sette et kriterium på forhånd for hvor mange som skal intervjues (Jacobsen 2015, s. 197). På bakgrunn av de øvrige metodene anså vi derfor et utvalg på ni informanter som tilstrekkelig. Dette ville utgjøre tre informanter fra hvert caseområde.

For at intervjuene skulle være i tråd med de forskningsetiske retningslinjene, fikk alle informantene i prosjektet på forhånd, eller på stedet, utlevert et informasjonsskriv. Informasjonsskrivet opplyser om prosjektets formål, informantenes personvern og hva en eventuell deltagelse ville innebære.

For å tilfredsstille krav om konfidensialitet ble alle informantene anonymisert. Prosjektet skulle ikke medføre negative konsekvenser for deltakerne på noen som helst måte. Intervjuene og informasjonsskrivet er utarbeidet i henhold til regelverket

om personvern og godkjent av NSD – Norsk senter for forskningsdata. Før vi gikk i gang med intervjuene, informerte vi om at intervjuet ville være anonymt, at deltakerne hadde rett til å ikke svare på spørsmål de ikke ønsket å svare på, og at de hadde rett til å avbryte eller si at noe bør slettes eller ikke siteres. I tilfeller der vi ønsket å ta lydopptak, fikk vi godkjenning av informanten før vi startet intervjuet. Alle intervjuene er utført i henhold til regelverket om informantenes informerte og frie samtykke.

Samtalene i felt ble gitt status som kvalitative intervjuer. De ble derfor behandlet i tråd med de forskningsetiske retningslinjene om kvalitative intervjuer.

Gjennomføring

På Slettebakken hadde vi utfordringer med å få kontakt med mulige informanter. Derfor valgte vi å oppsøke mennesker som hadde uttalt seg i media om Slettebakken. En av disse var en beboer i en kommunal bolig. Vedkommende ønsket å gjøre intervjuet fysisk. Vi inviterte hen derfor til campus på Høgskulen på Vestlandet for å gjennomføre intervjuet i et møtelokale. Før vi startet intervjuet, fikk vi tillatelse til å ta lydopptak. Intervjuet varte i cirka 50 minutter.

Gjennom kommunen fikk vi videre kontakt med den åpne barnehagen på Slettebakken, kalt Språkstien. Dette er et tilbud for foreldre i Bergen som ønsker sosialt samvær og samspill med sitt barn og seg selv. Barnehagen fungerer som et møtested for foreldre som er hjemme på dagtid med barn fra 0–6 år. Tilbudet retter seg spesielt mot familier uten barnehageplass (Kirkens bymisjon, u.å.). Her gjennomførte vi fire mindre intervjuer med mennesker i forskjellige situasjoner, hvorav to av dem bodde i kommunal bolig på Slettebakken, mens de to andre bodde lenger unna i leid eller eid bolig. Vi tok i bruk en kortere intervjuguide til informanter i barnehagen fordi vi anså dette som mest hensiktsmessig. Dette er det vi kaller for «samtaler i felt» beskrevet lenger nede. Grunnen til dette var at vi ikke ønsket å oppta foreldrene tid for lenge, da vi så at de var opptatt med å passe på sine barn. På grunn av mye støy i barnehagen lot det seg ikke gjøre å ta i bruk taleopptak på alle intervjuene. Samtidig lekte mange av foreldrene sammen med barna i løpet av intervjuene, noe som ville medført at taleopptakeren ikke ville fått med alt som informanten sa. I intervjuene som vi ikke tok lydopptak av, stilte en av oss spørsmål

fra intervjuguiden, og den andre noterte det som ble sagt. De korte intervjuene varte fra 10 til 15 minutter. Før vi gikk for dagen, la vi igjen informasjonsskriv i Språkstien barnehage. Dette la grunnlag for enda en informant. Vedkommende tok kontakt gjennom telefonnummeret vi hadde opplyst om i informasjonsskrivet, og ønsket å stille som informant. Vi avtalte deretter et intervju over telefon, noe som resulterte i et intervju på cirka 30 minutter. På Slettebakken endte vi totalt opp med to kvalitative intervjuer på 30 og 50 minutter, og fire samtaler i felt.

I Nyhavn var det utfordrende å komme i kontakt med folk som ville snakke med oss. Vi kontaktet derfor Jægersminde velforening. Velforeningen la grunnlag for flere mulige informanter, men kun én av dem svarte da vi kontaktet dem. Etter purring endte vi kun opp med et kvalitativt intervju på 55 minutter. Vi endret strategi og tok kontakt med barnefamilier vi møtte på gaten i det aktuelle området. Der informerte vi om prosjektet, for så å spørre om de kunne tenke seg å gjøre et kort intervju. For å ikke oppta informantenes tid for lenge utarbeidet vi på forhånd en kort tilpasset intervjuguide. Intervjuene varte i cirka 10–15 minutter. Flere av dem vi kontaktet, var enten opptatt eller var ikke bosatt her. Dette gjorde at vi kun endte opp med to korte intervju. Totalt endte vi opp med ett kvalitativt intervju og to samtaler i felt.

For Fyllingsdalen var fremgangsmåten for å komme i kontakt med informanter likedan som på Slettebakken. Vi kontaktet også her mennesker som hadde uttalt seg i media. Vi fant frem til en artikkel som omhandlet et rekreasjonsområde i Fyllingsdalen. Denne artikkelen la grunnlaget for et kvalitativt intervju. Vi kontaktet deretter styret i borettslaget som er nærmeste nabo til rekreasjonsområdet, og forhørte oss om det var noen som kunne tenke seg å prate med oss. Vi endte opp med to nye kvalitative intervjuer her. Gjennom bekjentskap fikk vi også et intervju med en barnefamilie bosatt i Fyllingsdalen. Til tross for at vi tilbød alle informantene fysisk intervju, ønsket alle å utføre intervjuene over telefon. Ved hjelp av høyttaleren på telefonen fikk vi tatt opptak av samtalene. Totalt ble det gjennomført fire kvalitative intervjuer med informanter fra Fyllingsdalen. Intervjuenes varighet varierte fra 30 til 50 minutter.

Observasjon

I forskningsprosjektet har vi også benyttet oss av observasjon som metode. Observasjon vil si at man observerer andre mennesker, enten gjennom å sitte på sidelinjen og se på eller ved å delta i aktiviteten med dem man forsker på. Deltagende og ikke-deltagende observasjon er det som betegner observasjonsstudier. I forskning der man kun skal observere, altså ikke-deltagende observasjon, observerer forskeren andre mennesker uten å selv delta (Fangen, 2015). Observasjoner av mennesker og deres handlinger går inn under forskningsstilen etnografi. Michael H. Agar (1986, s. 12) beskriver dette som at man går inn i fremmede verdener og gjør dem forståelige. Formålet til etnografer er å gjøre sosiale handlinger i én verden forståelig fra en annen verdens synspunkt. Det har i senere tid blitt mer vanlig å gjøre observasjoner eller studier av «egen kultur». Det fremgår av David Silverman (1985) at all forskning som innebærer observasjoner av hendelser og handlinger i naturlige situasjoner og erkjenner koblingen mellom teori og empiri, kan kalles etnografisk (Fangen, 2010, s. 13).

Det at forskningsprosjektet har særlig vekt på barnefamilier, skaper noen utfordringer ved bruk av observasjon. Vi har valgt å utføre ikke-deltagende observasjon fordi det ikke ville vært naturlig å gjøre deltagende observasjoner, der vi skulle lekt med barna. Det at vi var to personer som sammen gjorde registreringene, så vi som hensiktsmessig, da det i mange av områdene hadde sett rart ut om vi satt alene. Andre steder var det for hyppige registreringer til at én person kunne registrert alt.

Etiske dilemmaer ved observasjon

Ikke-deltakende observasjon innebærer at de som blir observert ikke er klar over at de er under observasjon. De som blir observert, er dermed ikke informert og har ikke gitt samtykke til å være en del av forskningen. Ifølge de de forskningsetiske retningslinjene utarbeidet av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) er hovedregelen at all forskning skal utføres med undersøkelsesobjektenes informerte og frie samtykke (NESH, 2018). Unntaket fra denne regelen gjelder ifølge NESH (2018, s. 13) der forskningen blir gjennomført med observasjon på åpne arenaer, på gater og torg. Dette er tilfelle for

observasjonene i denne studien, der observasjonene er gjort på offentlige og åpne arenaer som er tilgjengelig for allmennheten. Observasjonene kunne dermed gjøres uten å informere dem det gjelder. Registreringene under observasjonene innebærer heller ingen sensitive eller personlige opplysninger og kjennetegn. Videre ble ikke foto, video, lydopptak eller lignende benyttet under observasjonene, og ingen personlige kjennetegn ble dermed identifisert. Informasjonen fra datainnsamlingen vil dermed ikke knyttes opp mot enkeltpersoner, og ingen vil kunne ta skade av informasjonen som samles inn.

Det ble medbrakt informasjonsskriv som opplyste om prosjektets formål og hva det innebærer å være en del av observasjonene, til dem som skulle ønske mer informasjon om prosjektet.

Hva skulle vi observere?

Formålet med observasjon var å innhente opplysninger om hvordan caseområdet blir brukt og av hvem. Vi ønsket å se på hvordan mennesker i området brukte utearealene, hvem som brukte dem, og hvor hyppig de ble brukt. Observasjoner i disse caseområdene ga oss en dypere forståelse for informantenes uttalelser. For å kunne gjøre observasjoner måtte vi først bestemme oss for hvor vi skulle utføre observasjonene. Vi ønsket å gjøre observasjoner på offentlige områder innenfor caseområdene. Det at vi utførte observasjoner på offentlige plasser, gjorde at vår rolle ikke ble fremtredende i miljøet, og hadde stor innvirkning på materialet. Observasjoner vil kunne gi en indikasjon på hvordan barn og barnefamilier bruker områdene, og om det i det hele tatt er barn i områdene. Områder uten registreringer av barn kan vi anta er mindre egnet for barn, mens områder hvor mange barn oppholder, seg kan antas å ha høyere brukskvalitet.

På Slettebakken valgte vi oss tre ulike lokasjoner; Slettebakken søndre del, Sletten senter og Slettebakken nordre del. Bakgrunnen for at vi valgte disse områdene, var at vi anså dem som sentrale punkter på Slettebakken. Søndre del ble valgt fordi her er det ny boligbebyggelse, og nordre del fordi her er eldre bebyggelse og en større andel kommunale utleieboliger. Sletten senter ble valgt fordi det er et senterområde.

For Nyhavn valgte vi også tre observasjonsområder; Gamle Bergen, nye Nyhavn og Jægermyren lekeplass. Bakgrunnen for at vi valgte Gamle Bergen, var at vi hadde en antagelse om at dette fungerer som et rekreasjonssted for barnefamilier i nærområdet. Det området vi har valgt å kalle nye Nyhavn, er området nede ved havnen hvor ny boligbebyggelse har blitt etablert. Utgangspunktet for dette området var at vi ønsket å se om det faktisk bor barnefamilier i disse boligene. Det siste observasjonsområdet, Jægermyren lekeplass, er begrunnet i at dette er et sted som er egnet for barn. Her var formålet å se om barnefamilier faktisk bruker disse arealene.

Gjennomføringen av observasjonene

Vi gjennomførte observasjonene på dager med oppholdsvær. Observasjonene foregikk på to ukedager for hvert caseområde, hvor vi for hvert observasjonsområde hadde en tidsramme på én time. Det vil si at vi totalt endte opp med tolv timer observasjon.

Da vi skulle utføre observasjonene, hadde vi på forhånd laget registreringsskjemaer som var digitalt tilgjengelig på mobiltelefon. Vi antok at dersom vi hadde notert med penn og papir, ville flere stille spørsmål ved vår rolle, noe som kunne ført til at de som ble observert ville vært klar over det, noe som igjen kunne skapt en observatøreffekt. Observatøreffekten innebærer at dersom de som blir observert vet om at de blir observert, kan de endre adferd. Dette kan svekke undersøkelsens pålitelighet (Jacobsen, 2015, s. 166).

Før vi gikk i gang med observasjonen, noterte vi oss lokasjon, dato, klokkeslett, værforhold, plassering, støy og ytre faktorer som kunne ha innvirkning på det vi observerte. I registreringsskjemaet noterte vi oss kjønn, omtrentlig alder, om det var familie eller enkeltperson eller gruppe. Aktiviteter som spasering, løping, avslapping med mer ble også notert ned. Vi registrerte også materialiteten i området, slik som benker, lekeapparater, trapp og underlag på bakken. Dette er registreringer uten personlige kjennetegn og sensitive opplysninger. Registreringene kan ikke knyttes opp mot enkeltpersoner, og ingen vil kunne ta skade av å bli observert. Bakgrunnen for disse utvalgte registreringskriteriene har med hvordan området legger til rette for barnefamilier å gjøre. Vi ønsket å se om det forelå noen kvaliteter som gjorde at

det i noen områder oppsto mer aktivitet enn andre steder. Avslutningsvis for hver observasjonsøkt skrev vi ned umiddelbare tanker og erfaringer, og dessuten hvordan vi opplevde vår rolle i omgivelsene. Dette sier noe om vårt helhetsinntrykk av de forskjellige observasjonsområdene og de registreringene vi gjorde.

6. Empiri

Når vi presenterer caseområdene og det innsamlede datamaterialet for hvert av områdene, vil vi gjøre det suksessivt og med utgangspunkt i ulike typer data som er samlet inn. Fremstillingen i de følgende tre kapitler er derfor strukturert på følgende måte:

Først vil vi presentere en generell områdebeskrivelse med tilhørende kart, slik vi har erfart området, og videre si noe om avgrensningen for det videre innsamlede materialet. Det vil si i hvilke områder vi har utført observasjonene våre, men også hvor informantene har vært lokalisert. Videre presenteres de kvalitative observasjonene. Dette tar i all hovedsak form som til dels lange utdrag fra våre feltnotat, her med påfølgende korte intervjuutdrag gjort under det aktuelle feltarbeidet. I en egen sekvens velger vi å presentere de kvalitative intervjuene, i fyldige utdrag. I utdragene fra intervjuene legger vi særlig vekt på å fremheve aktørenes egne perspektiv, og her kan dialogsekvenser være en egnet måte. Vi har også valgt å presentere intervjuutdragene sortert etter noen utvalgte temaer, som ikke nødvendigvis harmonerer direkte med temaguiden, men likevel ser ut til å danne noen felles rammer for hva og hvordan vi kan forstå informantenes fremstillinger. Vi har også valgt å oppsummere intervjuene innledningsvis, også her velger vi å ligge tett på informantbeskrivelsene og benytter oss blant annet av begreper og ordlyd som ligger nært informantenes egne utsagn og begreper. For å markere dette har vi i oppsummeringen av informantutsagnene noen steder valgt å sette ord og uttrykk som er informantenes egne i kursiv eller på en annen måte tydeliggjort dette som informantenes egen forståelse og perspektiv.

Slettebakken

Historisk utvikling

Slettebakken ligger i Årstad bydel. Slettebakken fikk sin utvikling i etterkrigstiden og skulle da fungere som en ny drabantby med både boliger, skole, kirke, senter og forretninger. Den første store planen i senteret av Slettebakken, de flate partiene, ble en manifestasjon av det funksjonalistiske uttrykk i både omfang og innhold (Roald, 2015, s. 150). Det urbane lukkede byrommet var historie. Allmenningstanken skulle aktualiseres på Slettebakken, men i form av sammenhengende grønnstruktur (Roald, 2015, s. 150). Det forelå en tanke om en allmenn rettighet om bruk av landskapet, noe som førte til at Slettebakken skulle opparbeides som en parkmessig sammenhengende enhet (Roald, 2015, s. 154).

Boligbebyggelsen som ble oppført som følge av bolignød i etterkrigstiden, ble plassert som frittstående objekter eller mindre grupper i landskapet, som vist i Figur 11 (Roald, 2015, s. 154). Tveitevannet ble omdannet til et parkdrag, og de sentrale områdene på Slettebakken skulle fungere som et sentrum med butikker, idrettsanlegg og skoler (Roald, 2015, s. 150).

Figur 11: Samfunnsbyggingen fra etterkrigstiden, 1. juni 1963. Foto: Widerøe's Flyveselskap A/S. Bildesamlingen. UBB.

For å håndtere bolignøden skulle det etableres 1600 nye leiligheter, men mange mente dette var for lite. Derfor ble planen for Slettebakken godkjent av bystyret på betingelse av at byggene måtte bli dobbelt så høye. Det at byggene skulle økes i høyden, gjorde at andelen grøntareal skulle forbli den samme (Roald, 2015, s. 154). For å dekke stigende byggekostnader og som et resultat av økende velstand ble utnyttelsen økt ytterligere. Blokkbebyggelsen var det dominerende, men likevel

gjorde de to store boligbyggelagene at området fikk et mangfoldig miljø. Husene skulle ha en viss homogenitet og skulle derfor være i mur og ha saltak. Området på Slettebakken er i dag fortsatt av en åpen karakter, men store deler og flater er bygget igjen eller fylt med biler (Roald, 2015, s. 157). Slettebakken kan i dag karakteriseres som en drabantby.

Dagens situasjon

For å beskrive Slettebakken som område velger vi å dele det opp i tre; søndre, midtre og nordre Slettebakken. Dette fordi områdene har noe differensiert bebyggelse. Figur 12 viser avgrensningen av det vi har definert som Slettebakken.

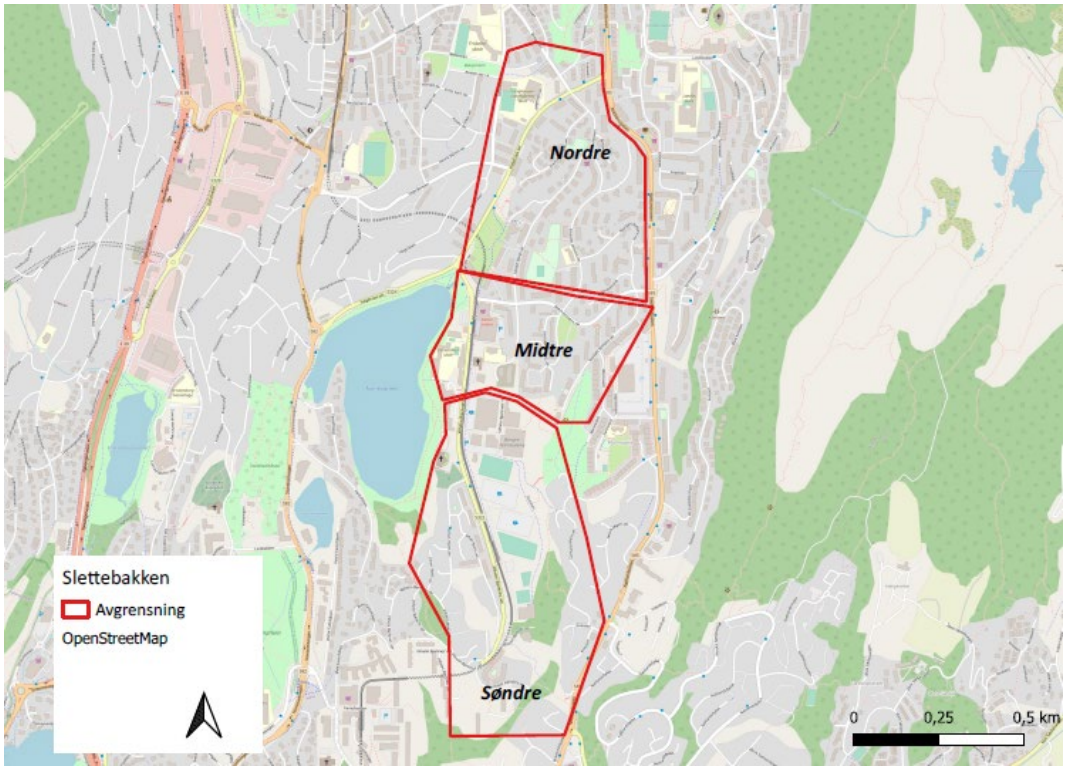

Figur 12: Avgrensning på Slettebakken. Open Streetmap.

Slettebakken søndre del er preget av både ny og gammel bebyggelse, som varierer i både uttrykk og innhold. Nybyggingen har foregått innerst i dalen og danner en halvsirkel rundt de store åpne grusflatene, Fysak og barnehagen i dalbunnen, se Figur 13. Den nyere bebyggelsen i sør er høyblokker på cirka ni etasjer, . Fra tidligere er det i området også to høyblokker på tolv etasjer. Disse to blokkene på 188

leiligheter ble innflyttet i 1962–56 og regnes som et mønsteranlegg i blokkbebyggelse (Nyberg og Røyane, 2008, s. 157).

Figur 13: Slettebakken år 2005 (til venstre) og 2020, der det nye fortettingsområdet ligger i sørvest. Utklipp fra Norgeibilder.no. Kilde: Kartverket.

I denne perioden ble det også bygget hele ti lavblokker, noe som skapte oppsikt i Skandinavia og satte fart i prefabrikatbyggingen, Figur 15 (Nyberg og Røyane, 2008, s. 157).

Figur 14: Høyblokker sør på Slettebakken. Foto: HVL

Figur 15: Lavblokkene sør på Slettebakken. Foto: HVL.

Sletten senter er det lokale handelssenteret og et sentralt møtested for nærmiljøet. Like ved senteret ligger Tveitevannet, som er et viktig rekreasjonsområde for både barn og voksne med både gang- og sykkelsti. Langs grusveien rundt vannet finner man flere grøntarealer. Slettebakken skole som er lokalisert ved Sletten senter, har en direkte tilknytning til dette rekreasjonsområdet. Holdeplassen til bybanen ligger i direkte tilknytning til både senteret og Tveitevannet.

Området rundt Sletten senter og lenger nord består av en stor andel kommunale boliger. Her finner man både lavblokker med fire–fem etasjer og rekkehus. Mellom blokkene og rekkehusene er det store grønne flater/parker, som et resultat fra etterkrigstidens visjon om å bygge i høyden og om en allmenn rettighet til bruk av landskapet (Roald, 2015, s. 154). I de offentlige grøntarealene er det lekeapparater, turstier og en barnehage (Bergen kommune, 2009). Disse grøntarealene fungerer som et rekreasjonsområde for beboere rundt. Adolph Bergs vei er en gjennomgående vei i den nordlige delen av Slettebakken og består av mange kommunale utleieboliger. Gaten er funksjonelt utformet for bilbruk og parkering (Bergen kommune, 2009). Boligbebyggelsen er plassert langs de gjennomgående veiene i området. På motsatt side av lavblokkene er det rekkehus med inngjerdete hager, og helt nord i Adolph Bergs vei en dagligvarebutikk. De kommunale utleieboligene utgjør 405 boenheter, Figur 16, noe som kan være med på å forklare den høye andelen ikke-vestlige innvandrere (Bergen kommune, 2016a, s. 14). I løpet av 2010–2016 ble det gjennomført et områdeløft som tok utgangpunkt i de kommunale utleieboligene på Slettebakken. Målet for den fysiske oppgraderingen var knyttet til de kommunale boligene og tilhørende fellesarealer, i tillegg til sosiale og kulturelle tiltak (Bergen kommune, 2016a). Til tross for at satsingen var positiv, viser levekårsundersøkelsen fra 2019 at det fortsatt er utfordringer knyttet til Slettebakken.

Figur 16: Kommunale utleieboliger på Slettebakken Nord. Foto: HVL.

Boligtyper, omsetningsutvikling og priser

For å gi en illustrasjon av boligtyper, omsetningsutvikling og priser i området har vi valgt ut to gater vi mener er representative. Begge gatene ligger i Slettebakken sør. Dette er Johan Hjorts vei og Vilhelm Bjerknes' vei. Johan Hjorts vei representerer den eldre delen av boligmassen og består i all hovedsak av leiligheter fra 1950–70-tallet, og Vilhelm Bjerknes' vei representerer både eldre og ny bebyggelse, fra år 2008. Den nye bebyggelsen er et resultat av en planlagt fortetting.

Omsetningsutviklingen over boligtyper siste tre år viser at det i Johan Hjorts vei og Vilhelm Bjerknes' vei er omsatt tre prosent rekkehus, én prosent eneboliger og resten leiligheter (Eiendomsverdi 2021). Det er altså en marginal omsetning av andre boligtyper enn leiligheter. Boareal for de leilighetene som er omsatt, var i all hovedsak mellom 30 og 90 m². Det er kun 2 prosent av leilighetene, omsatt siste tre år, som er større enn 90 m² BOA (Eiendomsverdi, 2021).

Prisen på boliger over 90 m² ligger på mellom kr 4,4 millioner og 6,7 millioner, siste tre år (Eiendomsverdi 2021), og leilighetene i de nye fortettingsområdene er dem med den høyeste gjennomsnittsprisen. Det er viktig å merke seg at verdiene på disse

største leilighetene er basert på et lite utvalg, kun ni enheter, og må tolkes med forsiktighet.

Befolkning og levekår

Folkehelseoversikten i Bergen fra 2019 viser at Slettebakken har opphopning av levekårsutfordringer. Andelen kommunale boliger utgjør nesten ti prosent av den totale boligmassen i området. Dette er boliger tildelt av kommunen til vanskeligstilte på boligmarkedet som faller utenfor det private leie- eller eiemarkedet (Bergen kommune, 2019c).

Av beboerne på Slettebakken er en fjerdedel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (Bergen kommune, 2019c). Andelen innvandrere i et geografisk område kan være en mulig indikator på opphopning av levekårsutfordringer (Bergen kommune, 2019c). Slettebakken har en høy andel ikke-vestlige innvandrere, og i 2011 hadde over 80 prosent av barna i kommunale boliger innvandrerbakgrunn (Bergen kommune, 2016a). Det viser seg i levekårsundersøkelsen at Slettebakken ligger noe over gjennomsnittet for Bergen når det gjelder å ikke delta på organisert aktivitet blant barn. Dette kan ha sammenheng med det levekårsundersøkelsen sier om at det er mer sannsynlig at barn fra lavinntektsfamilier er passive i organiserte aktiviteter (Bergen kommune, 2019c).

Cirka 18 prosent av befolkningen er barn under 15 år, noe som er over gjennomsnittet i Bergen. Av barna som bor her, er hele 21 prosent bosatt i lavinntektshusholdninger. Levekårsundersøkelsen viser at Slettebakken er blant de levekårssonene med størst barnefattigdom i Bergen. At barn bor i lavinntektshusholdninger, kan innebære at de ikke kan delta på aktivitet på lik linje med andre barn, noe som igjen kan føre til utenforskap og på sikt få negative konsekvenser for utdanningsnivå og deltagelse i arbeidslivet. I Bergen er det betydelige forskjeller i andelene under inntektsgrensen når man sammenligner befolkningen med og uten innvandrerbakgrunn (Bergen kommune 2019c).

Levekårsundersøkelsen viser også at nettoflyttinger av barn i alderen 0–5 år er på 8,8 prosent. Stor flytteaktivitet kan innebære lite stabilitet og kan påvirke muligheten for et stabilt sosialt miljø, utvikling av gode nabolag og stabilt

oppvekstmiljø (Bergen kommune, 2019c). Barneflytting kan også være en indikator for i hvilken grad et område er tilrettelagt for barnefamilier (Bergen kommune, 2019c). I levekårssoner med høy barneutflytting skal det ifølge planbestemmelse § 7.2 KPA 2018 legges spesielt vekt på gode kvaliteter for barnefamilier (Bergen kommune, 2019d). Retningslinjene innebærer å tilrettelegge for felles møteplasser og aktivitetsarealer (Bergen kommune, 2019d). Om *tillit til nabolaget* viser levekårsundersøkelsen at barnefamilier på Slettebakken har en markant lavere tillit til nabolaget enn tilfelle for de andre levekårssonene i Bergen (Bergen kommune, 2019c), og her skårer Slettebakken 6,6 av 10 på skalaen (Bergen kommune, 2019c). Denne lave tilliten viser seg også i undersøkelsen om *generell tillit* til andre mennesker blant barnefamilier. Dette kan forklares med at de med lavest og høyest husholdningsinntekt har den laveste tilliten til andre mennesker (Bergen kommune, 2019c).

Oppsummert kan man si at Slettebakken har flere utfordringer når det gjelder barn. Lav stabilitet, barnefattigdom og dårlig tillit til nabolaget er noen av problemene. Familiens økonomiske situasjon har også stor innvirkning på barns helse og velferd (Folkehelseinstituttet, 2016).

Rapporten for områdeløftet på Slettebakken, i 2016, viser at det kan foreligge et behov for det de kaller for «fortynning» og tilpasning av boligene og beboersammensetningen i de kommunale boligene (Bergen kommune, 2016a). Undersøkelsen viser at samtlige grupper i undersøkelsen mener konsentrasjonen av kommunale boliger i dette området ikke bidrar til bedre integrering, og at leilighetene oppleves som for små for en del familier (Bergen kommune, 2016a). Av det totale antall barn som bodde i kommunale boliger i Bergen i 2016, var 30 prosent av dem bosatt på Slettebakken (Bergen kommune, 2016a). En slik konsentrasjon av kommunale utleieboliger kan vanskeliggjøre inkludering.

Barnetråkk

Det ble gjennomført barnetråkkregistrering av barn på 6. trinn på Slettebakken skole i 2009. Elevene ble inndelt i grupper basert på bosted. Barnetråkkregistreringen var et forprosjekt for kartlegging, nettverksbygging og kompetanseheving for bomiljøutviklingen rundt de kommunale boligene i området.

Det var også uttrykt økende bekymring og problemer i oppvekstmiljøet for barn og unge i området. Registreringene ble gjort over to dager. Barna fikk markere i kartet med registreringer som viste skolevei, hvilke plasser de oppholdt seg, hvilke områder de unngikk, og forandringer de ønsket i nærmiljøet. Elevene brukte så engangskamera for å ta bilde av de områdene de hadde markert på kartet (Bergen kommune, 2009).

Det kom frem av barnetråkkregistreringene at bomiljøet rundt de kommunale boligene på Slettebakken opplevdes som utrygt på grunn av rusbruk og på grunn av enkeltpersoners adferd. Områdene hadde også slitte leke- og oppholdsarealer og fasader. Barna beskrev Sletten senter og Fysak som to kjerneområder, og registreringene viste at disse områdene var mye brukt. Både Bergenshallen, Turnhallen, Slettebakkens idrettsområde og Fysak gjør at dette er et populært fritidsområde for barn. Slettebakkens søndre del som område for fritidsaktiviteter for barn og unge blir derfor viktig å opprettholde, styrke og videreutvikle (Bergen kommune, 2009). Tveitevannet var oppfattet som en fin plass å være, som ble brukt til uformell lek, turvei og skøyter på vinteren, men opplevdes som utrygt på grunn av rusede/berusede personer som oppholdt seg i området (Bergen kommune, 2009).

Planer i området

Kommuneplanens samfunnsdel legger opp til at Slettebakken skal være en fortettingssone og en idrettsby. I kommuneplanens arealdel er arealformålet byfortettingssone da det ligger nær Sletten senter (Bergen kommune, 2019a, s. 12). Målet er å skape byrom som kobler idrettsområdene og boligområdene sammen, bidra til attraktivitet blant alle brukergrupper og skape møteplasser (Bergen kommune, 2015a).

I 2019 ble det vedtatt oppstart av områderegulering på Slettebakken. Formålet med planen er å legge til rette for en utvikling av Slettebakken med idrettsaktiviteter, boliger med gode bomiljøer, næring og attraktive grøntarealer som innbyr til bruk og aktivitet (Plan ID 66340000). Det skal legges til rette for 500–600 nye boliger i området. En viktig målsetting i planarbeidet er å skape familievennlige boliger og legge til rette for bomiljøer som bidrar til å forbedre de levekårsutfordringene som er identifisert på Slettebakken (Bergen kommune 2019b). I planarbeidet skal det

undersøkes i hvilken grad planen vil påvirke barn og unges forhold i dag. I forbindelse med dette skal det gjennomføres barnetråkk for planområdet, der man ser på viktige gangakser, målepunkter og bruksarealer for barns lek. I tillegg vil barns ønsker for videre utvikling av området identifiseres (Bergen kommune, 2019b). Byrådet ønsker en bred og involverende prosess, og de har invitert borettslag, sameier, barnehager, skoler, kirke, kultur og idrettslag til dialog. Med dette ønsker de å få innspill fra nærmiljøet for å videreutvikle Slettebakken til det beste for innbyggerne i området (Bergen kommune, 2017). Beslutninger rundt områdeplanen vil skje høsten 2022.

Kommunen eier mye areal på Slettebakken, både areal som i dag brukes i kommunale formål, som er ubebygget, og som er grunnareal som er festet bort til for eksempel borettslag. I videre utvikling og fortetting på Slettebakken er det viktig å se på hvordan nye boligområder vil påvirke eksisterende bomiljø. God og variert beboersammensetning og mulighet for boligkarriere for dagens beboere, spesielt de som i dag leier kommunalt, er viktige faktorer. Som grunneier må kommunen våge å «utøve eierrådighet på en måte som sikrer utvikling av boliger for folk flest, ikke kun for de mest kjøpesterke gruppene» (Bergen kommune 2019b). På Slettebakken har kommunen en gyllen mulighet til å gjennomføre gode fortettingsprosesser gjennom bruk av eierrådighet. «Konkret vil en slik eierrådighet kunne utøves ved at kommunen ved salg av eiendommer stiller konkrete krav til hvordan tomten skal bebygges, krav til boformer, mulighet for billige etablererboliger, fra leie- til eieboliger, krav til målgrupper m.m.» (Bergen kommune 2019b).

Hva er gjort av medvirkning?

I forbindelse med oppstart av planarbeidet og høring av planprogrammet ble det arrangert et folkemøte 18. februar 2020 der interesserte ble informert om områdeplanen og fikk mulighet til å stille spørsmål og komme med innspill (Bergen kommune, 2020d). Kommunen ønsket tilbakemelding fra beboere på Slettebakken om hvordan de ønsker at Slettebakken skal bli, hva som er bra med Slettebakken i dag, hva de ønsker skal bli tatt vare på, og hva de savner i området (Bergen kommune, 2020d). Videre ble beboerne informert om hvordan de kan komme i kontakt med planavdeling og bymiljøetaten for spørsmål knyttet til planen og

oppstart. Også i høringsfasen ser kommunen for seg å arrangere informasjonsmøter. Her vil de organisere informasjonsmøtene som workshoper med større grad av medvirkning. I tillegg er andre medvirkningsverktøy aktuelle, som blant annet stands på Sletten senter, åpne kontordager og eventuelle spørreundersøkelser. Dette vil etter fremdriftsplanen foregå vinteren 2021 (Bergen kommune, 2019b).

Observasjon

Observasjonene på Slettebakken ble utført over to dager, onsdag 27. juli 2021 gjorde vi observasjon mellom klokken 13 og 16, og fredag 29. juli 2021 gjorde vi det fra klokken 11 til 14. Vi gjorde observasjonene på ulike tidspunkter for å se om det var noe forskjell i antall barn i observasjonsområdene. Værmeldingene la grunnlag for hvilken dag vi gjorde observasjonene, fordi vi antok at det ville være flere mennesker ute på de dagene det var sol. Begge dagene var det varmt og sol. Vi endte opp med tre observasjonsområder; Slettebakken søndre del, Sletten senter og Slettebakken nordre del, Figur 17.

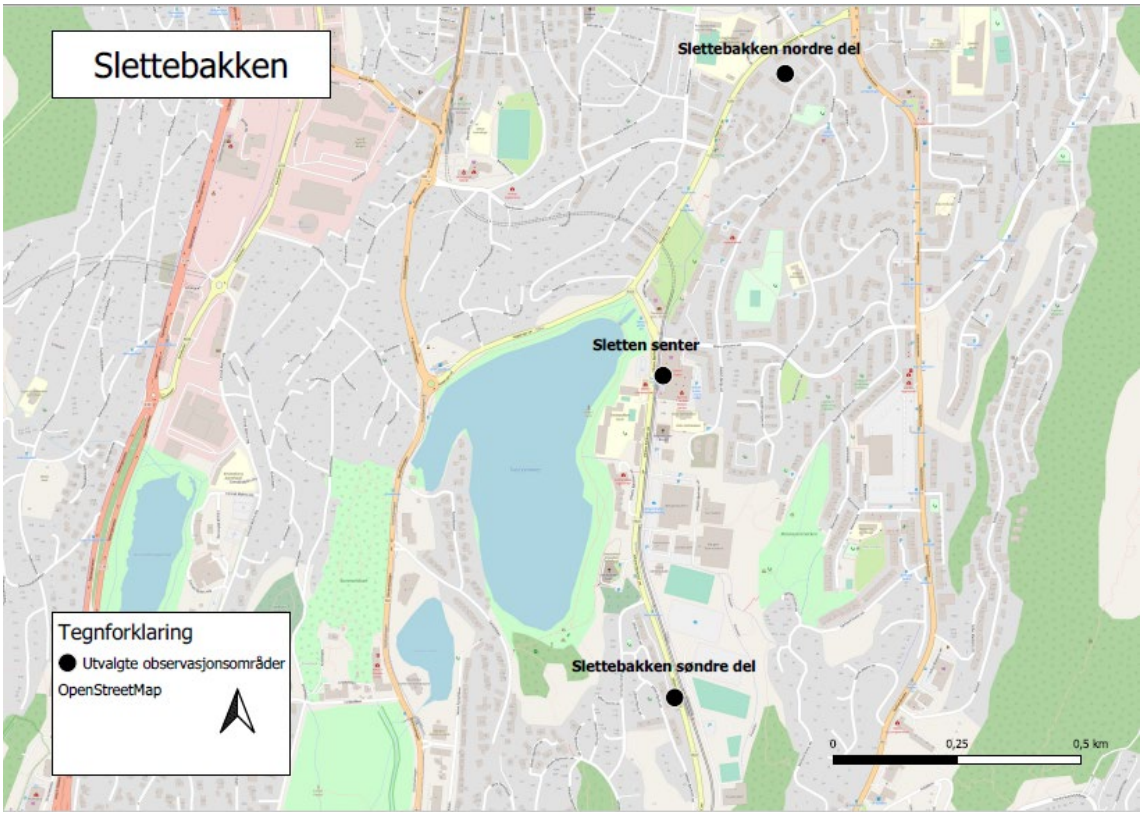

Figur 17: Kart over observasjonsområder på Slettebakken. OpenStreetMap.

Slettebakken søndre del

Dag 1. Vi plasserte oss langs den gjennomgående bilveien rett ved bybanen og Fysakhallen. Vi satt rett på gresset ovenfor bilveien, like ved bybanestoppet. Denne gressflekken tilhører boligblokkene på oppsiden av veien. Noe vi erfarte ved denne plasseringen, var at flere av de som passerte eller kjørte forbi i bil, la godt merke til oss. Selv følte vi ikke at dette var en unaturlig plass å oppholde seg. Fra denne lokasjonen hadde vi utsikt til Fysak, bybanen og langs Vilhelm Bjerknes' vei. Det var heller ingenting som skulle tilsi at vi skulle få mye oppmerksomhet.

På forhånd hadde vi en antagelse om at det ville være mange unge mennesker i området rundt Fysak. Denne antagelsen ble raskt avfeid da vi den første dagen ikke registrerte noen utenfor Fysak. Årsaken til dette kan være at det er sommerferie, og at særlig studentene er reist hjem. Likevel gjorde vi flere observasjoner av barnefamilier langs veien. Disse var enten på vei til eller fra bybanen, eller på spasertur langs veien. De barnefamiliene vi observerte i dette området, var for det meste foreldre som trillet barnevogn. Fedrene/mødrene gikk primært alene med barn.

Dag 2. Den andre dagen vi oppholdt oss på denne lokasjonen, var det igjen flere som gikk alene og i par. Disse gikk til og fra bybanen enten fra boligområdet i sør eller i blokkbebyggelsen bak vår lokasjon. Mange av de litt eldre menneskene vi observerte, kom ned fra boligområdet. Noe vi la merke til, var at det gjerne var menn som luftet barna i vogn eller var ute og lekte. De fleste registreringene gjorde vi langs gangveien som går gjennom området. Vi gjorde også fire registreringer utenfor Fysak, for eksempel av en mann med to barn på tre og fire år. Barna lekte i sanden på den tomme volleyballbanen. Disse registeringene gjorde vi klokken 12:17. De minste barna hadde tilsyn av foreldre mens de unge guttene på 12–16 år oppholdt seg her alene. Gutten på 16 spilte basket. En erfaring vi fikk fra området, var at bobilparkeringen ble hyppig brukt, og det var mye trafikk inn og ut.

Sletten senter

Det andre området vi gjorde observasjon på, var på Sletten senter. Bakgrunnen for at vi valgte dette som observasjonsområde, er at dette er et sentralt møtepunkt. Vi plasserte oss på en av sittegruppene utenfor senteret og gled naturlig inn i omgivelsene. Plassen utenfor fungerer som en møteplass og som et ventested for bybanen. Det skjer derfor en naturlig samling av mange mennesker.

Plasseringen vår på sittegruppen midt i utearealet gjorde at vi hadde oversikt over alle som gikk inn og ut, folk som ventet på eller ankom fra bybanen, og mennesker som brukte arealet som en møteplass. Den første dagen gjorde vi mange registreringer av barnefamilier. Dette var særlig familier med små barn. Flere av familiene brukte sittegruppene og benkene utenfor senteret. De

fleste av dem som satt her, så ut til å vente på bybanen. De som oppholdt seg her over lengre tid, var eldre personer og foreldre med barnevogn.

Vi hadde samme plassering den andre dagen vi gjorde registreringer. Denne dagen var det mye hyppigere ansamlinger av mennesker, noe vi antar har med været å gjøre. Vi gjorde hele 33 registreringer utenfor Sletten senter denne dagen. Noen umiddelbare tanker vi gjorde oss etter observasjon, var at de fleste som oppholdt seg utenfor, var eldre damer. Alle benkene utenfor senteret er opptatt av denne gruppen mennesker. De sitter her gjerne over en lengre periode, enten alene eller i mindre grupper.

Denne dagen registrerte vi også mange barn i barnevogn eller små barn. Foreldrene så ut til å være unge voksne. Flere av barna i alderen 15–16 år gikk som regel i grupper på flere, og ingen gikk helt alene. De fleste barnefamiliene i området gikk enten inn eller ut fra senteret, eller forbi området. Mange av dem så ut til å ha god tid da de hadde en rolig gange. Hele tolv av de registeringene vi gjorde, hadde en rolig gange. Dette gjaldt spesielt foreldre med barnevogn.

Slettebakken nordre del

Under befaring oppleves dette som et rolig boligområde. Langs områdets gjennomgående vei, Adolph Bergs vei, finner man både boligblokker og eneboliger, og vi registrerte flere lekeplasser av ulik kvalitet. Ved matbutikken sentralt i området var det opparbeidet en stor lekeplass. Vi valgte å plassere oss på sittegruppen i utearealet ved åpen barnehage, mellom de kommunale boligene. I dette utearealet er det både lekeplass, som består av en huske og et vippedyr, treningsapparater, gressplen og tørkestativ mellom blokkene. Bakgrunnen for vår plassering var at vi under intervjuene i åpen barnehage fikk et inntrykk av at dette var en plass barnefamilier oppholdt seg. Dette gjenspeilte seg også under observasjonene.

Fellesarealets størrelse gjorde at vi ikke følte vår plassering hadde innvirkning på aktiviteten her. Vi opplevde heller ikke at vi utmerket oss i omgivelsene. Selv om blokkene omringer utearealet, følte vi oss ikke observert, da utearealet er stort og vi satt delvis skjermet fra den ene blokken på grunn av høye trær. I tillegg var mange av vinduene tildekket med gardiner og persienner, så vi hadde en følelse av at få personer så ut av vinduene. Dette kan forklares med at det var sol som sto på vinduene i boligblokkene. Vi registrerte en person som tittet gjennom gardinen i et vindu, men vi tror dette var et barn som kommuniserte til et av de andre barna som var ute.

Den første dagen registrerte vi både barnefamilier som så ut til å bo i området, og barnefamilier som kom utenfra. Flere familier kom ut fra de kommunale blokkene. Det var overraskende at det var mange flere barn enn voksne ute i utearealet. Noe av årsaken til dette kan være at det oppleves som en trygg «oase» for barn. Til tross for at disse barna var i ulik alder, brukte ingen av dem lekeplassen. De så ut til å ikke ha så mye å finne på, da de bare

hang utenfor blokken og i Joachim Lampes vei. På grunn av språk og utseende antok vi at de var av utenlandsk opprinnelse. Det at klesvasken hang på klesstativet utenfor, sier oss at det er et trygt område. En familie på fire så ut til å komme fra Hagerups vei utenfor de kommunale blokkene. Mens moren og spedbarnet satt på sittegruppene, lekte faren og datteren på de ulike elementene på lekeplassen. En oppsiktsvekkende registrering var en godt beruset kvinne som satt utenfor den ene boligblokken og drakk øl. Barna utenfor så ikke ut til å være påvirket av hennes nærvær. Til tross for vår opplevelse av utearealets størrelse var det ingen av barna i området, foruten familien på fire, som brukte lekeplassen i perioden vi observerte. Denne familien kom utenfra og så ikke ut til å tilhøre boligene rundt utearealet. Om vi skal komme med en forklaring på hvorfor det var få i utearealet, kan det tenkes at det skyldes den berusede kvinnen.

Observasjon dag to var preget av de samme registreringene som forrige gang. Denne gangen var det mer støy, i form av måkeskrik, arbeidere som reparerte klesstativ, og gressklipping. Området bar preg av lukten av nyklippet gress. Flere av barna vi observerte i utearealet, var alene. Barna var i alderen seks–ti år. Dette kan tyde på at foreldrene synes det er trygt å la dem oppholde seg her alene. De fleste barna oppholdt seg rett utenfor leiligheten/blokken og så ut til å ikke ha noe å gjøre på. Kun et av barna, en ung gutt, brukte lekeplassen. Det kan tyde på at lekeplassen ikke er tilpasset barns ønsker og behov for lek.

Oppsummering

De fleste barnefamiliene vi registrerte på Slettebakken, så ut til å være unge voksne. Dem vi registrerte i søndre del, var enten på tur eller på vei til bybanen. Registreringene ved Sletten senter viste at de fleste som oppholdt seg her, var unge foreldre med barnevogn. Det var ingen småbarn som oppholdt seg i området alene. Området bar ellers preg av mange eldre mennesker som satt utenfor senteret. Av barna vi observerte på Slettebakkens nordre del, var de fleste alene utenfor blokken. Vi antar derfor at dette oppleves som et trygt område for barn å være i. En erfaring vi sitter igjen med etter observasjonene, var at søndre og nordre del hadde ulik etnisitet. I Slettebakkens søndre del så de fleste ut til å være etnisk norske, mens Slettebakkens nordre del var preget av flere etnisiteter. På Sletten senter var det derimot en naturlig miks av disse gruppene.

Intervju

De fleste av informantene har et positivt forhold til Slettebakken, både som et sted å bo med barn og som nabolag. Av småbarnsfedre og -mødre er det særlig den store

mengden av barnefamilier som blir trukket frem som positivt, men også lekeplasser og barnehager – og den sentrale beliggenheten med nærhet til sentrum av byen. På lekeplassene er barna trygge, slår de fleste av informantene fast, men peker likevel på at de er redd for trafikken og for at barna skal løpe fra lekeplassene og ut i de trafikkerte gatene. Men vi ser også hvordan informantutvalget peker på Slettebakken som et sammensatt nabolag, både direkte og ved hjelp av karakteristikken om *et litt annerledes miljø* her enn i de andre bydelene i Bergen. Men også indirekte og gjennom fortellingene og folkelige karikaturer av stedet som *gamle Chicago*, *lille Mogadishu* eller *lille Bagdad*. Som bydel i Bergen oppfatter informantene Slettebakken som et godt sted å bo, men også som et sted med få etniske nordmenn. Flere av informantene etterspør derfor et mer mangfoldig nabolag.

Samtidig som mengden av barnefamilier på Slettebakken blir beskrevet som områdets styrke, ser vi av informantutdragene hvordan det å bo i et område med såpass mange barn og unge også har sine utfordringer. I utdragene er det flere ufordelaktige beskrivelser av hvordan det å bo tett lett fører til at de yngre barna blir inkludert i fellesskapet med eldre barn og ungdommer. Det dannes gjerne gjenger av yngre og eldre barn, noe som av informantene blir sett på som negativt og kanskje endatil skremmende. Intervjuene fra Slettebakken inneholder derfor fortellinger om flere dramatiske hendelser hvor informantenes egne barn er involvert. Disse handler om nasking i butikken, ildspåsettelse og mer alvorlige hendelser som innbrudd. Det blir også pekt på hvordan det å bo såpass tett gjør det vanskelig for barn å ha et privatliv – noen ganger trekker barna for gardinene.

Informantenes etnisitet var aldri et tema for oss. Under intervjuene ble det ikke spurt etter informantenes etnisitet, og etnisk bakgrunn ble heller ikke gjort til et kriterium i informantutvalget (se intervjuguide). Likevel ser altså etnisitet ut til å bli et viktig tema under de fleste av intervjuene på Slettebakken. Enkelte av informantene sier de nærmest kjenner seg innestengt her, og at Slettebakken er et sted hvor det er vanskelig å bli *integrert*. Å bo på Slettebakken kjennes nesten ikke som å bo i Norge. Dette er både presise og sterke formuleringer, som underbygges av flere av informantene, men kanskje ikke i like direkte og i så presise ordelag som for

den ene informanten. Flere bekymrer seg på barnas vegne, gjerne med utgangspunkt i skolemiljøet og Fridalen skole. Andre derimot syns det fint at barn i tidlig alder blir kjent med forskjellige kulturer, og anser dette som viktig for barns oppvekst. Nesten alle informantene ser altså på en eller annen måte ut til å forholde seg til Slettebakken som en bydel og et nabolag med høy andel av ikke-etniske norske. I hvilken grad dette er et gode eller tvert om en ulempe, ser ut til å vektes noe ulikt fra informant til informant. Uansett ser det ut som de fleste informantene er opptatt av det som en av informantene omtaler om *utjevning,* det vil si utjevning av de etniske forskjellene. For mange av informantene blir det derfor viktig å kunne bo i et nabolag hvor de kjenner seg integrert, og ikke isolert.

Hvordan Slettebakken er et nabolag som har endret karakter med tanke på hvem som bor her, blir også gjort til tema av informantene når de snakker om medvirkning. Et av forslagene fra en informant er å ansette en kommunal veileder eller såkalt guide, med både god kjennskap til sin egen etniske bakgrunn og god kompetanse i det norske samfunnet. Det kan også være verdt å legge merke til hvordan flere av informantene ser på selve intervjuet og spørsmålet om medvirkning nettopp som en anledning til å formidle egne behov og si noe om hva nabolaget trenger med tanke på egne barn. Kanskje er det også verdt å legge merke til den informanten som sier hun gjerne skulle vært den som hjalp, og ikke alltid måtte være den som ble hjulpet.

Slettebakken er sentralt og har mange gode kvaliteter, men likevel ser det ut som de fleste informantene ønsker seg bort fra Slettebakken. Det er flere av informantene som snakker om at det er ingen som orker å bo her over lang tid, eller de ønsker å flytte til et nabolag som fungerer. Årsakene ser ut til å være sammensatt. Noen snakker om at det er for dyrt å etablere seg her, og det vil være vanskelig å finne seg en rimelig leilighet med tre soverom, noen savner egen hage, mens andre ønsker seg enebolig. De fleste ønsker å flytte ut av byen, eksempelvis til Fyllingsdalen, eller til en mindre plass, slik som Voss.

Informanter

Gjennom Bergen kommunen ble det opprettet kontakt med den åpne barnehagen på Slettebakken, kalt *Språkstien*. Barnehagen fungerer som et møtested for foreldre

som er hjemme på dagtid med barn fra 0–6 år. Tilbudet er spesielt rettet mot familier uten barnehageplass (Kirkens bymisjon, u.å.). Her ble det gjennomført fire mindre intervjuer med mennesker i forskjellige situasjoner, hvorav to av dem bodde i kommunal bolig på Slettebakken, mens de to andre bodde lenger unna i leid eller eid bolig. På grunn av mye støy i barnehagen lot det seg ikke gjøre å ta i bruk taleopptak på alle intervjuene. Samtidig lekte mange av foreldrene sammen med barna i løpet av intervjuet. I disse intervjuene valgte vi å ikke gjøre lydopptak, men heller notere det som ble sagt. Utskriftene fra disse intervjuene fremstår derfor som parafrasering, og noe av den dialogiske fremtoningen har gått tapt.

Informant 1: Kvinne bosatt i kommunal bolig på Slettebakken, to barn. Intervjuet ble gjort i Språkstien åpen barnehage hvor hun her med sitt yngste barn på ett år. Intervjuet er gjort med taleopptak.

Informant 2: Kvinne bosatt i kommunal bolig på Slettebakken, ett barn. Kvinnen har bodd på Slettebakken i ett år. Intervjuet ble gjort i Språkstien åpen barnehage hvor hun har med seg sitt barn på ett år. Intervjuet er gjort uten taleopptak.

Informant 3: Kvinne, bosatt på Nattland, to barn. Kvinnen benytter barnehagetilbudet i Språkstien åpne barnehage én til to ganger i uken. Intervjuet ble gjort i Språkstien åpen barnehage hvor hun har med seg barna på henholdsvis et halvt år og to år. Intervjuet er gjort uten taleopptak.

Informant 4: Kvinne bosatt ved Haukelandshallen, ett barn. Intervjuet ble gjort i Språkstien åpen barnehage hvor hun har med seg et barn på ett år. Intervjuet er gjort uten taleopptak.

Informant 5: Kvinne bosatt i kommunal bolig på Slettebakken. Hun har bodd i området i over ti år og har ett barn som bor hjemme. Intervjuet ble gjort på et offentlig kontor og med taleopptak.

Informant 6: Mann bosatt på Slettebakken, ett barn. Han har bodd på Slettebakken i om lag åtte år. Barnet er ett og et halvt år.

Intervjuutdrag

Nabolaget

Intervjuer	Hvordan er det å bo i dette området med barn?
Informant 1	Det varierer, av og til er det greit å bo her. Det er veldig kjekt å bo her, men det er jo litt annerledes miljø enn andre bydeler i Bergen. Spesielt i området jeg bor, der er det jo kommunal leilighet. Alle de som bor i kommunal bolig, er de som har minsteinntekt, [og] studenter som har små barn.
Informant 2	Informanten synes det er bra å bo på Slettebakken, da det er god tilgang til butikker og kollektivtransport som buss og bybane. Lekeplassen rett utenfor leiligheten ser hun som en viktig kvalitet i området, og hun oppfatter den som trygg.
Informant 3	Hun forteller at området på Nattland er sentralt, og at det oppleves som et godt sted å bo, men mener det er lite tilrettelagt for barnefamilier her. (...)
Informant 4	Hun trekker frem at nærhet til sentrum og barnehager er viktig for henne. Det [Noe] som hun mener er negativt, er at det er veldig mange unge i området, noe som betyr mye utskiftning av mennesker.
Informant 5	... Jeg har hørt så mange fleipekommentarer: «Du bor på Sletten, ja. Hvor da, oppe i lille Mogadishu?» Eller lille Bagdad. Hvor snakker du om? Og alle peker på den gaten som går der oppe. Går du opp dit og prøver å telle hvor mange etnisk norske som bor der, blir du overrasket. Da tror jeg du blir veldig overrasket. (...) Nå skal jeg telle den blokken jeg bor i. Hun bor der, hun bor der. De bor der. Vi er fem i min blokk, så der er vi heldige. I de andre blokkene ... Jeg tror det bor tre. Og det er snakk om atten leiligheter i hver av blokkene. I den andre er det to. Og det er bare tre blokker jeg snakker om. Da tar jeg ikke med den lange. Tar du den lengste av dem, så vet jeg faktisk ikke om det i det hele tatt bor noen norske der.
Intervjuer	Det er litt dårlig. Det påvirker absolutt bomiljøet, hører jeg.
Informant 5	Det er gamle Chicago, også.
Intervjuer	Vil du fortelle litt om hvordan det er å bo med barn på Slettebakken?

Informant 6	Sånn i hovedsak så synes jeg det er veldig fint. Det er som jeg sa, sentralt, jeg syntes det er godt med lekeplasser oppe på Slettebakken. Det er nært barnehager og andre lekeplasser rundt spesielt Tveitevannet. (...) Og det er litt sånn ... veldig enkelt å komme seg til steder med bybanen, og det ligger sentralt til i forhold til de funksjoner som vi trenger da i hverdagen. Det er veldig praktisk å bo her oppe. Og så er det mange barnefamilier som bor her oppe, og du treffer alltid noen unger på tilsvarende alder hvis du går på en lekeplass eller i en barnehage. Og så er det litt forskjellige tilbud òg her i denne bydelen som er relevant for barnefamilier. Vi har benyttet oss av to tilbud, det ene er aktivitet i regi av kirken, og vi har benyttet oss av åpen barnehage. (...)

Å bo tett

Intervjuer	Hvordan opplever du Slettebakken som et oppvekstområde for barn?
Informant 1	I dag synes jeg det er veldig trist, faktisk. For eksempel hvis du ser på Sletten senter, så kan du se når det kommer 10–15 barn inn i butikken, så får man det blikket. Og jeg vet mange av barna eller ungdom stjeler i butikken, og vakten ser på deg. Det er ikke hyggelig.
Intervjue	Blir Sletten senter et oppholdssted for ungdom da?
Informant 1	Ja, og det er jo mange ungdom. Det kommer jo mange barn som henger med de store ungdommene, og det er veldig kjedelig fordi de har negativ påvirkning. Hvert fall når du hørte at to gutter hadde kommet inn på Sletten senter og stjålet i butikken. (...) Og neste gang når du kommer inn i butikken, så får du det blikket om at «har du ikke kontroll på barna dine, liksom». Så det er kjempekjedelig, syntes eg.
Informant 2	Hun skulle ønske det var flere lekeplasser i området, da det er veldig mange barn som bor her og oppholder seg på lekeplassen. Videre kunne hun tenke seg en fotballbane i nærheten.
Informant 3	Hvis det var noe som kunne vært annerledes i området, trekker hun frem flere lekeplasser og at de burde være mer inngjerdet (...) og sier at hun aldri ville sluppet ungene ut på dem uten tilsyn. Hun kunne ønske området var bilfritt.

Intervjuer	Sånn i forhold til din datter, tror du hun opplever det som kjipt å bo i den leiligheten?
Informant 5	Innimellom. Jeg tror av og til hun blir litt stresset av det med gardiner. Vi har blokken der, og så har du den blokken her og dette lekeområdet her. Og den andre blokken der. De som er i det hjørnet der, kan se rett inn. Så hun er gjerne sånn ... Du vet, jenter og tenåringer. Du vet hvordan det er. Det er det eneste jeg vet at hun ikke liker der oppe. Det er for så vidt litt sånn ... Når du har tre blokker og alle har altan samme vei, blir det til at ...
Intervjuer	Innsyn.
Informant 5	Men jeg sier til henne: «Det kan vi fikse med noen tynne, gjennomsiktige gardiner.» Det er ikke det største problemet. Men ellers tror jeg hun synes det er greit. Det er kort vei til veldig mange ting. Sånn sett er det et veldig ok sted. Du har kort vei til buss og bybanen. Du har kort vei til der ved (uklart) når du kjører den veien. Det er et sentralt sted, sånn sett. Sletten senter er helt ok, for det er ikke så stort. (...)
Intervjuer	Du føler at det er trygt for barnet ditt å bo i det området?
Informant 5	Delvis. Men jeg ser forskjell også. Jeg har lagt merke til diverse ting som skjer der oppe, og jeg er ikke helt begeistret for det. (...) Jeg merker det samles veldig mye borte på Langhaugen skole om kveldene. Der sitter det mange ganger ... Nå sist måtte jeg ringe politi og brannvesen, for da hadde noen satt i gang noe bålgreier der.
Intervjuer	Er det ungdommer?
Informant 5	Ja. En gang måtte jeg ringe, for da så jeg et pågående innbrudd der.
Intervjuer	Det høres ikke ut som et veldig bra område.
Informant 5	Det skjer ting der oppe. Men jeg vet ikke.
Intervjuer	Kan du fortelle litt om boligen deres, slik dere bor i dag?
Informant 6	Det er en leilighet i andre etasje i et borettslag uten heis. Det er grei standard.
Intervjuer	Hvordan er boligen tilpasset å bo sammen med barn i?
Informant 6	Det er ulemper med det, det er det. Størrelsesmessig er det helt greit, det er ingen problem, men det å bo i andre etasje kan være litt krevende, med tanke på vogn spesielt. (...) En annen ulempe er selvfølgelig mangel på egen hage. Du har jo fellesarenaer i borettslaget, men det blir ikke det samme som å ha egen hage og slippe barn ut i.
Intervjuer	Ser du noen utfordringer med å bo så tett på naboer som du gjør i dag?

Informant 6	Ehm, det har jeg ikke opplevd som noe problem. Det borettslaget jeg bor i, er et veldig rolig og fint borettslag.

Mangfold / sosial bærekraft

intervjuer	Hva tenker du om at det er så mange kommunale boliger i området her?
Informant 1	Jeg synes ikke det er noe kjekt. Fordi jeg føler meg ikke integrert. (...)
Intervjuer	Litt som et eget samfunn?
Informant 1	Ja, på en måte er det jo litt positivt, men på en annen måte er det jo negativt fordi man føler at man ikke bor i Norge på en måte.
Intervjuer	Vanskelig å bli kjent med etniske norske?
Informant 1	Ja, det synes jeg, men hadde det vært litt blanding med kommunale bolig. Nå er jo hele Sletten bare kommunal, og det synes jeg ikke er greit.
Informant 2	Da vi spurte informanten om hvordan hun opplever Slettebakken som et godt oppvekstområde, fikk vi til svar at hun var bekymret over hvordan det ville bli når datteren begynner på barneskolen. Hun hadde et inntrykk av at det var mange klager på skolen, og at mange barn dropper ut. Hun var også bekymret for fremtiden til datteren sin dersom det kun er utenlandske barn på skolen (Fridalen skole).
Informant 3	Hun synes at området er altfor preget av blokkbebyggelse. Når vi spør om hva hun tenker om at det er så mange kommunale boliger i området, sier hun at det er fint, og at barna blir tidlig kjent med forskjellige kulturer. Det anser hun som viktig når barna skal vokse opp. Desto tidligere barna blir eksponert for ulike kulturer, jo bedre blir integreringen i samfunnet. Hun forteller at hun ser noen utfordringer når det gjelder disse blokkene, fordi hun har hørt mange urovekkende historier. For eksempel om mannen som kledde seg naken i fellesarealene. (...) Hun mener at man bør spre de kommunale boligene til forskjellige områder slik at det blir mer inkludering, og forteller at de som bor i området, gjerne bare kjenner dem fra egen etnisitet. Hun selv kjenner ikke så mange i området, men de som kommer til barnehagen, er mer interessert i å bli kjent med andre.

Informant 4	Hun er ellers veldig fornøyd med området da det både har mange barnehageplasser, og hun synes at området er greit. Dersom hun hadde hatt råd, ville hun valgt å fortsette å bo der.
Informant 5	Da var det faktisk en del norske i hver eneste oppgang. Men når det i den ene oppgangen etter den andre ikke er en eneste norsk … Jeg vet ikke. Jeg tror kanskje de burde ha fått litt mer lærdom i hva som er akseptabelt og ikke akseptabelt. Mange av dem … Jeg forstår at det kan ikke være lett å komme til et helt nytt land hvor alt er nytt. Men for å få det beste ut av det prøver du å gjøre det du kan for at: «Ok, jeg skal være en del av det, så jeg kan gli inn.» Jeg kommer ikke fra et annet land og: «Her er jeg, hvor er resten av mine? La oss hanke oss sammen, så skal vi dure frem her og lage vårt eget.»
Intervjuer	Men hva tenker du må til for at det skal bli et godt oppvekstområde?
Informant 5	Folk må anstrenge seg litt mer. Mer delt. At det ikke bare er en overveldende klump av utlendinger, men rett og slett mer fordelt.
Informant 6	(…) Jeg opplever ikke så fryktelig mange sånne studentfester og mye bråk på nattestid. Det opplever jeg veldig lite. Jeg synes det er mange gode kvaliteter med området.
Intervjuer	Ser du noen negative ting med området i dag?
Informant 6	Ehh. Du har jo en ganske høy andel ikke-etnisk norske, der nede rundt Sletten senter, da. Hvis du passerer rundt senteret der. Der har du jo en ganske høy innvandrerandel, og det er jo ikke … det har jo sine positive sider òg, men det er jo en del negative sider òg da, sånn med integreringsmessig. Du kan få for stor konsentrasjon, det bedrer ikke integreringen, da.
Intervjuer	Påvirker dette dere på noen måte?
Informant 6	Det påvirker ikke meg negativt, det gjør det ikke. Da tenker jeg mer på sånn samfunnsøkonomiske hensyn, da. At det er negativt i den forstand.(…)

Medvirkning

Informant 1	Det hadde vært veldig kjekt om det hadde vært noen frivillige aktiviteter eller noen som hjalp til i nærområdet. Og jeg synes at de som bor her ikke er så flinke til å organisere. Hadde vi selv

	organisert og hjulpet til og deltatt, det gjør vi ikke fordi det ofte er mange som sliter med språket.
Informant 2	Informanten hadde tydelige meninger om hva som burde vært bedre (...) for barn(a) på Slettebakken. Hun [Der] nevnte [hun] mer leksehjelp, flere lokaler, flere aktiviteter og flere tilbud som kan hjelpe alenemødre, og bedre veiledning til foreldre.
Intervjuer	Du har ikke blitt invitert med på noe medvirkningsmøte?
Informant 5	Nei, aldri.
Intervjuer	Ville du ha deltatt på noe sånt?
Informant 5	Hvis det hadde kommet opp, å prøve å finne løsninger, ja. Selvfølgelig. Jeg er ikke redd for å prøve nye ting. Jeg har aldri vært redd for å søke hjelp.
Intervjuer	Dersom du skulle komme med et innspill for utviklingen av området, hva ville det vært?
Informant 5	Flere norske, rett og slett.
Intervjuer	Det er det eneste?
Informant 5	Og å lære dem, rett og slett ... Jeg vet at det finnes utlendinger her i Norge som har bodd her lenge, som evner å ta vare på sin egen etnisitet og samtidig klarer å se det norske. De er så flinke til å guide disse utlendingene som er av samme etnisitet som seg selv, til å forstå, for de forstår tenkemåten. Det er dem vi bør ta vare på og plukke frem og få tak i, og få dem til å jobbe med kommunen.

Fortetting

Informant 1	(...) På Fridalen skole så er det jo greit, men man ser jo at det er blanding av etniske og andre barn, men hvis man ser fremover fem år, så er jeg sikker på at det er ikke mange etniske [norske] barn på Fridalen. Det er mange som planlegger å flytte – det er mange som sier at de har lyst til å flytte fra dette området (...).
Intervjuer	Kunne du tenke deg å flytte?
Informant 1	Ja, det er planen. Hvor ville du flyttet? Helst ikke til en stor by, jeg tenker å flytte til en små landsby. Sånn Voss eller utenfor hadde vært kjekt. Hvorfor det? jeg selv liker ikke så mye trafikk og sånne store ... Helst liker jeg å bo med grei natur som jeg kan se. Jeg er jo en som liker å gå mye i natur og fjell og sånn.
Intervjuer	Hvis du skal flytte, hva tenker du er viktigst med tanke på barna da?

Informant 1	Det viktigste jeg tenker på, er at det skal være rolig, mindre trafikk, at barna skal være et barn og leke trygt og mer aktivitet enn jeg har nå. (...) Det er planen om to år hvis jeg får meg jobb.
Informant 2	Hun synes det er negativt at mange utlendinger er samlet på ett sted på Slettebakken, og hadde et inntrykk av at kommunen samler en bestemt folkegruppe i dette området. Informanten fortalte at i blokken er det en norsk person som klager mye på de utenlandske og deres oppførsel. Utover disse klagene har de ingen kontakt.
Informant 3	Når vi spør henne om hvordan oppvekstforholdene er i området, forteller hun at det er helt middels. Hun liker området og vil at barna skal vokse opp her, men per i dag mener hun at det ikke er tilrettelagt for at barnefamilier kan bli boende. (...) noe hun tror har med at det er for dyrt å etablere seg i området som nyetablerte som trenger plass. (...) Når vi spør henne om hun kunne tenke seg å bo der fremover, sier hun at hun kunne tenke seg det, men vurderer å flytte til Fyllingsdalen. Dette begrunner hun med at det er mangel på hage og lekeplasser i området. (...) Når vi spør hva som er viktig for henne for at hun ønsker å fortsette å bo her, sier hun at det må være rimelige boliger med tre soverom, noe hun mener er vanskelig å få tak i, i området.
Informant 4	[Når det er i] Ingen som bor der over lengre tid. Dette tror hun har noe med at det er for dyrt å kjøpe større leiligheter her. De rimeligste har ofte for få rom. Hun mener det er viktig at et område har boliger som ikke er så dyre for å beholde folk i området.
Intervjuer	Hva tror du må til for at det skal bli bedre bomiljø der?
Informant 5	Jeg tror det må bli mer likestilt på mengden etnisiteter, rett og slett. At det ikke blir opphopning av ...
Informant 5	For mange av dem som jeg har merket ... Som har kommet fra andre land, og som jeg har hatt god kontakt med, som er flinke og ... Hva skal jeg si ...
Intervjuer	Integrere ...
Informant 5	«Approach people» og integrerer seg, de har flyttet andre steder. De har sagt at de ikke orker å bo her lenger. Disse har faktisk sagt selv at: «Nå er det for mange utlendinger.» Det er utlendinger selv som har sagt det. Da har jeg bare tenkt at: «Seriøst?»

Intervjuer	De har skrevet om det, Bergen kommune, at de egentlig bør drive med fortynning der oppe. At de ikke samler så mange. Men så er det dette med at de kanskje skal lage sånn …
Informant 5	Asylmottak?
Intervjuer	Kommunen har veldig mye … De eier mange tomter i området. Sånn vi har forstått det, er det snakk om at kommunen skal utvikle noen av de tomtene til selveierboliger til dem som bor i de kommunale utleieboligene, sånn at de kan kjøpe …
Informant 5	Tror du … Jeg hadde aldri villet det hvis det fortsatt er sånn som der oppe.
Intervjuer	Tenker du at dette er et trygt område for barn å vokse opp i?
Informant 6	Det synes jeg definitivt.
Intervjuer	Er det slik at du kunne tenke deg å bli boende på Slettebakken?
Informant 6	Både ja og nei, vi har nok en plan om å flytte fra Slettebakken, rett og slett fordi vi ønsker å flytte over i en enebolig, og vi ønsker òg å flytte nærmere besteforeldre. Så planen er å flytte fra Slettebakken på et tidspunkt.

Nyhavn

Historisk utvikling

Nyhavn er et område innenfor Bergenhus bydel, som grenser til både Gamle Bergen, Hegreneset og Jæger Minde i Sandviken. Nyhavn som område er lokalisert i en vik med et omkransende kupert landskap. Hegreneset kan sies å fungere som en romdannende rygg i landskapet. Nyhavn ligger på en utfylt flate ved fjorden med utsikt mot byfjorden, Sandviken og Nordnes. Området har tidligere vært preget av industri og næringsformål langs fjorden. Historisk ble Nyhavn i middelalderen kalt Hegravik og fungerte som et sentrum for hvalfangst med kaianlegg, trankokeri og lagernaust. Rundt 1847 ble det anlagt et verft som i senere tid fungerte som et trelastfirma (Bergen byleksikon, 2009).

Teknologioptimismen levde i beste velgående parallelt med mobiliseringen av boligsaken rundt 1919. En forutsetning for kulturutvikling lå i kommunikasjon. Samferdsel skulle nå være den nye drivkraften for byen (Roald, 2015, s. 91). Ytre Sandviken skulle fungere som et testområde for nye boligtyper og parker, og ikke minst testområde for bygging av veier. Resultatet sto klart i planen for Sandviken 1911. Det ble etablert to hovedgater, hvorav den ene var 20 meter bred og skulle fungere som en innfartsvei mot nord (Roald, 2015, s. 98). Sjøbodene og øvrig bebyggelse ble dermed skilt fra hverandre. På denne tiden gikk også arkitektene fra å engasjere seg i monumentalbygg til utforming av sosial boligbygging (Roald, 2015, s. 98). Sandviksplanen markerte et brudd med planer om rette gater og kvadratiske kvartaler. Nå skulle naturlandskapet få sin verdi (Roald, 2015, s.99). Nyhavn var ikke innlemmet i denne planen, men tanken om sosial boligbygging og naturlandskapet sto sterkt på denne tiden.

Mellom 1923 og 1925 ble det reist en rekke selvbyggerhus i Nyhavn. Disse var en del av et sosialt boligbyggingsprosjektet tilhørende Bergen kommune (Bergen byleksikon, 2009). Boligbyggeprosjektet kom inn under et system kalt «selvbyggersystem» eller «Hjælp til Sælvhjælp» (Hauken, 1968). Dette systemet innebar at kommunen sto for oppføringen av boligene, og beboerne utførte innredningsarbeidene. Arkitekt Knudsen tegnet disse boligene, bestående av

eneboliger og vertikaldelte tomannsboliger beregnet for familier, som vist i Figur 18. I dag er disse boligene fortsatt en viktig del av Nyhavn og er bevaringsverdig kulturmiljø som er et historisk sentrum. Villabebyggelsen på Jægermyren og i Jægerbakken ble planlagt i 1930 (Sletten, 1996). Leif Grung tegnet i begynnelsen av 1900 tallet området Jæger Minde med 78 funksjonalistiske boliger (Roald, 2015, s. 133). Denne planen var i samsvar med hagebyens idealer og ikke funksjonalismen. Grung mente at hagebyen var å foretrekke fordi jorden rundt boligen skapte ideelle rammer for hjemmet, og fordi det i byens periferi ikke skulle belemres med bastante bygningsblokker som stilte seg hindrende for fremtidig byregulering (Roald, 2015, s. 133). Disse boligene spilte en liten rolle i å løse den store bolignøden på denne tiden.

Det var i etterkrigstiden at boligbyggingen i Ytre Sandviken skjøt fart (Sletten, 1996). Etableringen av flere boligstrøk i Ytre Sandviken utløste også et krav om bedre veiforbindelse. I 1920-årene ble det derfor satt i gang arbeidet med Helleveien. Ti år senere gikk veien helt til Eidsvågneset og inn til Eidsvåg. Slik fikk Åsane sin veiforbindelse med byen. Sandviken var nå et område for gjennomgangstrafikk (Sletten, 1996). I etterkrigstiden oppsto fenomenet massebilisme. Dette gjorde at man kunne bygge langt utenfor byens sentrum (Roald, 2015, s. 145). Køene fra Åsane førte til utfordringer for miljøet i Sandviken, med både støy og forurensning (Roald, 2015, s. 231).

Figur 18: 26 selvbyggerhus ble oppført i Nyhavn 1923–25. Fotograf: Knut Knudsen: Kilde: Atelier KK. Marcus. UiB.

Dagens situasjon

Det har skjedd mye utvikling i bukten på Nyhavn i form av boligbygging. Nyhavn, som tidligere besto av industri og næring langs fjorden, er nå transformert til boliger. De store endringene som har skjedd de siste årene, gjør at det gamle industriområdet langs sjøen i dag består av blokker med leiligheter i ulik størrelse (Figur

20). Området er svært sentralt med nærhet til kollektivtransport, da E39 kun ligger fem–ti minutter unna (Brynjulfsen, 2016). Åsaneveien som er veiforbindelse mellom Bergen sentrum og Bergen nord, ligger øst for Nyhavn. Denne veien gjør at området er svært tilgjengelig med både buss og bil. Figur 19 viser avgrensningen for Nyhavn.

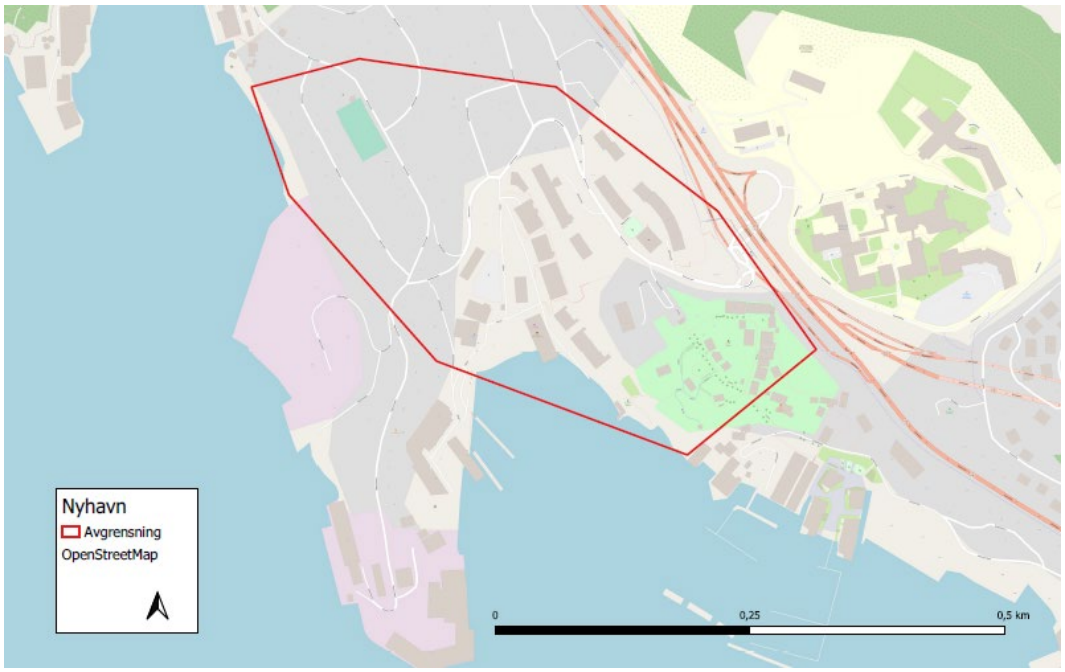

Figur 19: Avgrensning for Nyhavn. OpenStreetMap.

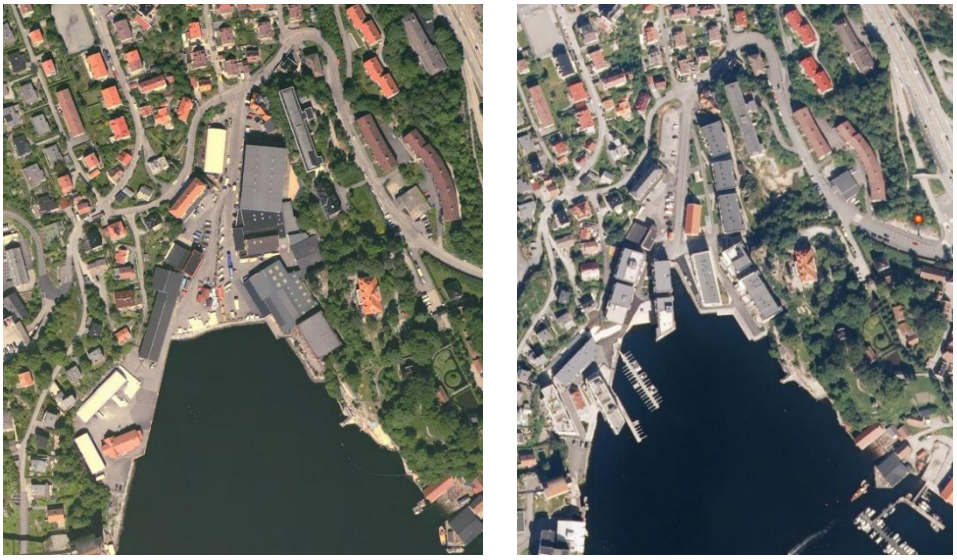

Figur 20: Nyhavn årene 2005, før utbygging (til venstre), og 2020. Det nye fortettingsområdet i Nyhavn, ses sentralt i bildet til høyre. Hentet fra Norgeibilder.no. Kilde Kartverket.

Nordre del av Nyhavn består i hovedsak av villabebyggelse. Langs Helleveien finner vi flere leilighetsbygg på to etasjer. På vestsiden av Nyhavn, kalt Jægermyren, har husene funksjonalistisk formspråk. Disse husene stammer fra utbyggingen til arkitekten Leif Grung (Hoem, u.å.). Mellom husene på Jærgermyren er det nylig etablert et nytt friområde for barn. Her er det både fotballbane, baskeballkurv, lekeplass, bocciabane, sykkelløype og et lite hus med innlagt vann og strøm. Lekeplassen består av klatrehus, gapahuk, grillplass, vippedyr, sandkasse og huske.

Nede i dalbunnen av Nyhavn ligger selvbyggerhusene som sto ferdig i 1923. Dette er frittstående eneboliger med tilhørende hage som vist i Figur 21. Det vi i denne oppgaven kaller for nye Nyhavn, er området ved byfjorden som tidligere var et industriområde, se Figur 20. Her har det de siste årene skjedd transformasjon i form av nye boliger. Her er leilighetskompleksene i ulik størrelse, etasjer og volum. Langs vannkanten er det etablert en langstrakt brygge, se Figur 22. Mellom boligblokkene er det laget gangveier som krysser hverandre, og en gangbro mellom byggene. I første etasje i den ene boligblokken er det en dagligvarebutikk. Her finner vi også en bocciabane og et bordtennisbord.

Figur 21: Selvbyggerhusene i dag. Foto: privat.

Figur 22: Ny boligbebyggelse i det gamle industriområdet. Foto: privat.

I søndre del av Nyhavn er det planlagt et midlertidig botilbud i det kommunale boliganlegget i Nyhavnsveien 10, se Figur 23. Boligblokken er i dag eid av Bergen kommune og fungerer som kommunale boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Blokken er tenkt å fungere som en midlertidig erstatning for permanent plassering av midlertidig botilbud i Møllendalsveien 19. Rundt denne kommunale boligblokken ligger det både eneboliger, rekkehus og private leilighetsbygg og, litt lenger sør, Gamle Bergen. Gamle Bergen er et friluftsmuseum fra 1700–1800-tallet (Bergensentrum, u.å.). Her er det gode turmuligheter i parkanlegget og kafé i lysthuset Elsero. Det går en brosteinsbelagt vei gjennom hele anlegget, og museet er

en sentral rekreasjonsplass i umiddelbar nærhet til Nyhavn. Sandviken sjøbad som ligger nord i Gamle Bergen, vist i Figur 24, fungerer i dag som en badeplass for både store og små, med hoppetårn, brygge, sandstrand og flytebrygger.

Figur 23: Midlertidig botilbud, Nyhavnsveien 10. Foto: HVL.

Figur 24: Bildet viser Sandviken sjøbad i forkant og nye Nyhavn i bakgrunnen. Foto: HVL.

Nyhavn ligger innenfor levekårssonen Hellen og besto i 2019 av over 65 prosent blokkleiligheter, 23 prosent småhus og 11 prosent eneboliger (Bergen kommune, 2019c).

Boligtyper, omsetningsutvikling og priser

For å kunne si noe om boligtyper og omsetning i Nyhavn har vi valgt å se på boliger omsatt i Nyhavn grunnkrets. Nyhavn grunnkrets består av både ny og eldre bygningsmasse, med en betydelig andel nyere leiligheter, oppført etter 2010. Den nye bygningsmassen består kun av leiligheter og i all hovedsak to- og treroms.

Omsetningsutviklingen over boligtyper siste tre år viser at det i *Nyhavn grunnkrets* er omsatt 16 prosent tomannsboliger/eneboliger og resten, 84 prosent, er leiligheter (Eiendomsverdi, 2021). Av disse var 87 prosent mellom 30 og 90 m² og 13 prosent over 90 m².

Bruker vi boligpreferanseundersøkelsen som ønsket boligstørrelse, (se kap. 3 Barnefamilier og sosial bærekraft) som rettesnor, vil Nyhavn være mer attraktivt for familier enn Slettebakken, da det er flere boliger over 90 m², både leiligheter og rekkehus/eneboliger. Utfordringen i Nyhavn er boligprisene. Nyhavn ligger nær sentrum, og prisene er høyere enn på Slettebakken og i Fyllingsdalen. Gjennomsnittspris for solgte boliger større enn 90 m², siste tre år, var mellom kr 6 millioner og 7,2 millioner. I de nye fortettingsområdene i Nyhavn var det omsatt 9 leiligheter over 90 m², til en gjennomsnittlig kvadratmeterpris på kr 72 000 (Eiendomsverdi, 2021).

Befolkning og levekår

I levekårsundersøkelsen for Bergen 2019 går Nyhavn inn under levekårssone Hellen. I denne levekårssonen utgjør barn under 15 år cirka 14 prosent av befolkningen. Folkemengde fordelt på alder viser at det bodde 351 barn mellom 0 og 5 år innenfor levekårssonen Hellen. Andel barn mellom 6 og 15 år var på 593. Vi har ikke tall for hvor stor andel barnefamilier som bor i området som kun avgrenser seg til Nyhavn.

Hellen ligger rett over gjennomsnittet, med 16 prosent, når det gjelder barn med enslige foreldre. Av befolkningen er 17 prosent innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, noe som er lavere enn gjennomsnittet i Bergen. I dette området er det en lav andel barn i lavinntektshusholdninger. Nettoflytting av barn er noe høyere enn gjennomsnittet, men Hellen utpeker seg ikke som et av områdene med mest utflytting. Innenfor levekårssonen Hellen viser det seg at cirka 10 prosent av

barn ikke deltar på organisert aktivitet, og dette er gjennomsnittlig for Bergen (Bergen kommune, 2019c). Innenfor kategorien sosiale forhold viser indikatoren at Hellen er over gjennomsnittet når det gjelder barn med barnevernstiltak (Bergen kommune, 2019c). Hellen er et av områdene i Bergen som scorer høyest når det gjelder tillit til nabolaget. På en skala fra 1 til 10 blant barnefamilier scorer Hellen 8,7. Dette gjør seg også gjeldende i kategorien generell tillit. Dette sier oss at området oppleves som trygt av dem som bor innenfor denne levekårssonen. Blant barnefamilier innenfor sonen er trivselen i nabolaget over gjennomsnittet for Bergen. Det viser seg at Hellen er den sonen som kommer på tredje plass når det gjelder trivselen i nabolaget.

Totalt sett sier dette oss at levekårssonen Hellen oppleves av barnefamilier som en god plass å bo. Tillit og trivsel i nabolaget er det som skiller seg mest ut i undersøkelsen. Likevel er området noe over gjennomsnittet med hensyn til barneflytting. Hvordan disse faktorene er i Nyhavn, er det vanskelig å si noe om.

Barnetråkk

Det er ikke gjort undersøkelser om barnetråkk i Nyhavn.

Planer i området

I kommuneplanens arealdel 2018 er Nyhavn avsatt som en byfortettingssone (Bergen kommune, 2019a). I april 2021 ble det vedtatt oppstart av reguleringsplanarbeid for Hegreneset. Etter foreløpig planinitiativ datert 26. januar 2021 er intensjonen med planarbeidet å legge til rette for konsentrert boligbebyggelse med noe næringsvirksomhet (ABO plan og arkitektur, 2021a). Planinitiativet omfatter cirka 550 nye boliger foruten eventuelle boliger i Havnesiloen og Møllekvartalet. Transformasjon av Havnesiloen og Møllekvartalet er i dag under utredning (ABO plan og arkitektur, 2021a).

I levekårssonen Hellen, som Hegreneset ligger innenfor, er det registrert en høyere andel av barnefamilier som flytter ut, enn som flytter inn (Bergen kommune, 2019b). Dette tilsier at det bør legges til rette for familieboliger, jf. § 9.3 KPA 2018 med tilhørende retningslinjer. Det planlegges et balansert tilbud av familieleiligheter og små leiligheter som skal sikre tilbud for alle brukergrupper. Uterommene skal

også tilby varierte opplevelser for ulike aldersgrupper (ABO plan og arkitektur, 2021a).

Hva er gjort av medvirkning?

Som en del av medvirkning i planprosessen for Hegreneset ble det i 2020 avholdt møter og idémyldring med Jægersminde velforening, naboer og andre interesserte. I forbindelse med oppstart av planarbeidet på Hegreneset ble det arrangert et digitalt informasjonsmøte i mai 2021 der plankonsulent, prosjektleder, prosjektmedarbeider, tiltakshaver, naboer og andre interesserte deltok (ABO plan og arkitektur, 2021b).

Bergen kommune har utnevnt en representant som ivaretar barn og unges interesser i plan- og byggesaksbehandlingen (Bergen kommune, 2021b). Barn og unges representant i Bergen er med på alle møtene i komité for miljø og byutvikling, der representanten kan komme med innspill som gjelder barn og unge. Videre får representanten melding om oppstart av planprosesser, noe som gjør at representanten kan komme med innspill tidlig i planprosessen. Barn og unges representant i Bergen, Endre Buanes, deltok på oppstartsmøtet for Hegreneset mars 2021 og ga innspill og synspunkter til planarbeidet. Der oppfordret han blant annet til at barn og ungdom bør involveres i deler av planleggingen og ha mulighet til å medvirke i planprosessen (Buanes, 2021f).

Observasjon

Observasjonene i Nyhavn ble gjort mandag 12. og onsdag 14. juli 2021 fra kl. 13 til 17. På grunn av det fine været og den varme temperaturen forventet vi at mange ville oppholde seg utendørs i løpet av periodene observasjonene ble gjort. En utfordring med å gjøre observasjoner i denne perioden er at mange gjerne har dratt på ferie og ikke oppholder seg i nærområdet. Ulempen med å gjøre det i juli er at det gjerne kommer folk fra andre bydeler eller tilreisende turister. Dette medfører at vi ikke med sikkerhet kan vite at de som ble observert, bor i Nyhavn. I løpet av observasjonsperiodene ønsket vi å være en del av de naturlige aktivitetene som skjedde, slik at vi ikke utpekte oss som observatører. Dette medfører at vi unngår observatøreffekten som kan svekke undersøkelsens pålitelighet. Vi endte opp med å

utføre observasjonene i tre områder; leilighetsområdet i Nyhavn, Jægermyren lekeplass og Gamle Bergen, Figur 25.

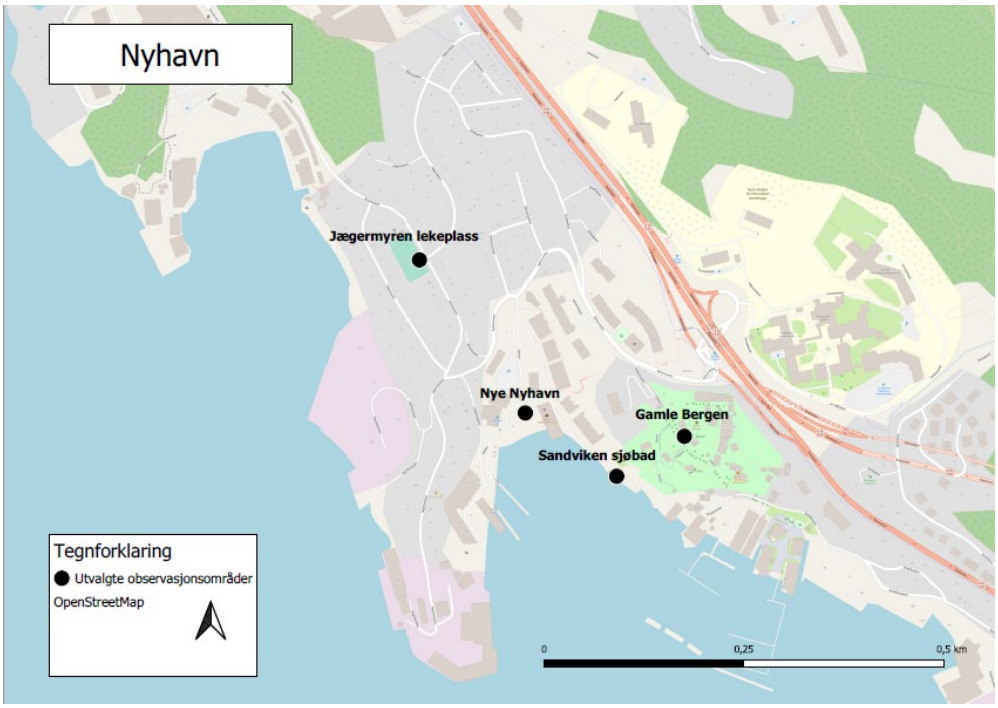

Figur 25: Utvalgte observasjonsområder på Nyhavn. OpenStreetMap.

Leilighetsområdet i Nyhavn

Det nye boligområdet på Nyhavn består av blokkbebyggelse med leiligheter, en matbutikk og en brygge med bademuligheter. Boligområdets utearealer består for det meste av asfalt med innslag av mindre grøntelementer som trær og beplantning. Under befaring registrerte vi kun en liten lekeplass med lekeapparater. Sentralt i området finner man en bocciabane og bordtennis. Vi gjorde observasjoner både fra bryggen og i sameiets utearealer. Dette opplevdes som en naturlig plass å oppholde seg fordi området var preget av ungdommer og unge voksne. Vi følte ikke at vi skilte oss ut på noen måte. Den eneste gangen vi kanskje ble lagt godt merke til, var da vi gjennomførte intervjuet.

Boligområdets plassering ved sjøkanten gjør stedet til en populær plass å oppholde seg på solfylte dager. På slike dager fylles bryggen opp med mennesker som bader og soler seg, noe vi erfarte i våre observasjoner. Det var likevel få barnefamilier som oppholdt seg ved bryggen over lengre tid. Dette kan skyldes at bryggen ikke er et egnet sted for barn å bade og oppholde seg, da bryggen er høy og kan oppfattes som lite trygg for barn. De barnefamiliene vi observerte, besto for det meste av foreldre som trillet barnevogn. I løpet av observasjonene ble det registrert mange personer som gikk til og fra leiligheten og ut av boligområdet eller ned til bryggen. Selv om det er mange benker plassert i utearealet, observerte vi svært få som brukte disse.

I forbindelse med observasjonene ønsket vi å gjøre korte intervjuer med beboere i området. Dette viste seg å være vanskelig, primært da det oppholdt seg få barnefamilier her. De få barnefamiliene som oppholdt seg her og som vi kom i kontakt med, var enten på ferie her eller tilreisende fra andre bydeler i Bergen. I denne delen av Nyhavn kom vi kun i kontakt med én bofast person som trillet barnevogn.

Jægermyren lekeplass

Jægermyren lekeplass ligger i et etablert boligstrøk i nærheten av de nye leilighetene i Nyhavn. Lekeplassen består av sandkasse, vippedyr, huske, klatrestativ, paviljong med sittegruppe og en grill med tilhørende sittemuligheter. Ved siden av lekeplassen ligger en pumptrack og en grusbane. Både lekeplassen og fotballbanen er inngjerdet og ligger skjermet fra Breiviksvegen.

Under observasjonene på Jægermyren lekeplass oppholdt vi som forskere oss på fotballbanen utenfor lekeplassen. Vi følte ikke for å sitte på lekeplassen da det var mer naturlig for oss å sitte på en benk langs fotballbanen et lite stykke unna lekeplassen. Vår plassering gjorde også at barna på lekeplassen kunne holde på der uten at de skulle føle at de ble observert av noen som tydelig ikke har noe på en lekeplass å gjøre. Dermed unngikk vi observatøreffekten som kan svekke undersøkelsens pålitelighet.

I den ene perioden vi observerte lekeplassen, brukte fire barn i alderen fem–ti år lekeplassen. Disse kom i to grupper uten foreldre. Ettersom barna kom uten tilsyn av foreldrene, kan det tyde på at foreldrene synes det trygt å la barna leke ute alene. Vi opplevde Jægermyren lekeplass som et rolig og trygt sted for barn å oppholde seg, da man har god oversikt over lekeplassen fra de omkringliggende boligene og bilveien. Bilveien var lite trafikkert, og vi oppfattet stedet som trygt for barn å ferdes i. Da vi gikk rundt i dette området, la vi merke til flere hager med trampoliner og andre leker som indikerer at mange av boligene er bebodd av barnefamilier. Likevel observerte vi ingen barn, med unntak av dem vi så på lekeplassen.

Også på Jægermyren ønsket vi å intervjue barnefamilier. Den første dagen vi observerte lekeplassen, oppholdt det seg en forelder og et lite barn på lekeplassen. Vi intervjuet forelderen, og hen opplyste at lekeplassen er et populært sted for barn og barnefamilier. Dette fikk vi ikke inntrykk av under observasjonen i dette området, da vi erfarte at det ble lite brukt i tidsrommet vi var der. De få besøkende på lekeplassen kan skyldes at mange av barnefamiliene var bortreist på sommerferie.

Gamle Bergen

Gamle Bergen er en del av bymuseet i Bergen og er lokalisert mellom sjøen og Åsaneveien. Gjennom Gamle Bergen går det en gangvei som blant annet leder til den populære badeplassen Sandviken sjøbad.

Under observasjonene i Gamle Bergen Museum varierte vi hvor vi som observatører oppholdt oss. Vi satt enten på benken på motsatt side av andedammen langs gangveien eller så beveget vi oss litt rundt badedammen. Vi hadde hele tiden oversikt over alle som gikk gjennom området på gangveien. Som følge av vår plassering på benken følte vi at vi var en del av de naturlige aktivitetene som fant sted, og vi følte at vi ikke skilte oss tydelig ut som observatører. Her tok vi kontakt med barnefamilier som gikk gjennom eller oppholdt seg i området. Det viste seg at disse barnefamiliene var enten turister på besøk i byen eller tilreisende fra andre bydeler i Bergen. Det ble derfor ikke gjennomført korte intervjuer her.

Her observerte vi mennesker i alle aldersgrupper. De fleste forbipasserende gikk enten alene eller i par. Vi registrerte svært få barn og barnefamilier, og observerte ingen barn som gikk uten voksne eller foreldre. De vi observerte hadde stort sett en målrettet gange som kan tyde på at de forbipasserende brukte området som et gjennomgangssted. Alle barnefamiliene brukte gangveien i Gamle Bergen som et gjennomgangssted. Kun én av barnefamiliene vi observerte stoppet opp ved andedammen og lot barnet stå og se på fuglene. Da de var ferdige ved andedammen, gikk de videre motsatt vei fra der de kom fra. Ut fra observasjonene erfarer vi at Gamle Bergen ikke er et sted barn oppholder seg i eller bruker til lek. Basert på de mange forbipasserende med målrettet gange antar vi at mange bruker Gamle Bergen som et gjennomgangssted.

Den andre observasjonsdagen gjorde vi registreringer på Sandviken sjøbad. Vi byttet observasjonsområde fordi vi så at flere av dem som gikk forbi i Gamle Bergen, var turister fra andre plasser. Dette fikk vi inntrykk av da vi spurte noen av dem om intervju. Ingen av dem vi tok kontakt med, tilhørte Nyhavn. Vi tenkte derfor at det ville være større sjanse for å komme i kontakt med folk fra nærområdet på den nærmeste badeplassen. Likevel tok vi ikke kontakt med barnefamilier for korte intervjuer her, da vi anså det som lite egnet å intervjue foreldre på en badeplass. Dette er en badeplass anlagt med brygge langs sjøkanten og er et hyppig brukt sted blant ungdom og voksne. Badeplassen egner seg også for yngre barn, da den også består av en liten sandstrand. Da vi observerte i dette området, plasserte vi oss slik at vi hadde god oversikt over dem som kom til og fra badeplassen, og hvilke deler av området de tok i bruk. Vi observerte en del barnefamilier som solte seg og badet i strandkanten. De minste barna var med foreldrene i strandkanten hvor det var sand. Barnefamiliene samlet seg rundt den lille sandstranden, og det virket som om det var trangt om plassen for å bruke stranden. Familiene i dette området satt ganske tett. De vi observerte oppholdt seg her over lengre tid, og mange av dem var der i hele perioden vi befant oss der. De litt eldre barna (15 år og oppover) vi observerte, oppholdt seg helst på bryggen og på

> gresset. Gresslettene var stort sett fylt opp av eldre ungdommer og unge voksne.
>
> Vi erfarer at dette er en populær badeplass for barn og barnefamilier. Det kan virke som om det er litt trangt om plassen rundt stranden, da dette området raskt ble fylt opp av barnefamilier. Denne gruppen trenger ofte litt plass for lek og aktivitet. Det som ser ut til å være en strand, er kun et lite areal med sand. Det virker som om bruken av denne må gå på omgang. Dette området ser ut til å være et oppholdssted de fleste benytter seg av over lengre tid. De fleste vi observerte, var på sjøbadet hele observasjonsperioden.

Intervju

Alle informantene oppfatter nabolaget og Nyhavn som *et godt sted*, det vil si både som et godt sted å bo og som et godt sted å bo med barn. De ulike informantene har en noe ulik tilnærming og utgangspunkt: Mens den siste informanten har bodd her i over tjue år, flytter den neste tilbake etter å ha bodd i en annen bydel av Bergen i mellomtiden. For denne informanten er det udelt den gode kvaliteten ved området som teller. For denne informanten strekker området seg videre i radius enn kun Nyhavn og informanten snakker i større grad om Sandviken. Den første informanten fremhever særlig beliggenheten med nærhet til arbeid, men også til venner og familie ellers. Stedet ligger midt mellom, eller midt i. Samtidig som det er et rolig sted, og et sted hvor det bor mange eldre mennesker.

Alle informantene fremholder Nyhavns sentrale beliggenhet og stedets bynære karakter som særdeles fordelaktig. Det ligger utenfor byen, men er fortsatt bynært. Det er rett og slett urbant. Denne positive holdningen ser ut til å gjenspeile seg i hvordan eventuelle negative trekk i området, slik som støy fra mange av de festende studentene eller bosettingen av mennesker med ulike sosiale og psykiske utfordringer, blir oppfattet. Området har vært på forsiden i lokalpressen dette året, blant annet på bakgrunn av forslag om etablering av midlertidig botilbud i Nyhavn. På forsiden har småbarnsforeldre stått frem og sagt nei til midlertidig botilbud, på bakgrunn av og med utgangspunkt i barna som bor og ferdes i området. Blant informantene som vi snakket med, ser ikke dette ut til å være en representativ holdning. Holdningen blant våre informanter er nesten tvert om. De fremholder at rusavhengige også må ha et sted bo. De stiller seg derfor undrende til den lokale

motstanden som har oppstått i kjølvannet av forslaget om etablering av et midlertidig botilbud i Nyhavn.

Informantene snakker også om *små og store leiligheter* i området. De ser ikke nødvendigvis på «små leiligheter» i området som et problem i seg selv, men som et hinder for å etablere seg med barn i byen, og i første rekke for å bli boende med barn i byen. Leilighetene blir for små for en hel familie, eller de blir for dyre. Alle informantene er forholdsvis samstemte i hvordan utbyggingen og fortettingen i Nyhavn med nybygg av en rekke mindre leiligheter er negativt. Ifølge informantene er dette negativt av ulike grunner. For småbarnsfaren som triller barnevogn, er det negativt av den enkle grunn at leiligheten etter hvert vil kunne bli for liten, og det blir for kostnadskrevende å kjøpe seg en ny og større leilighet i samme område. Problemet med de mindre leilighetene er at familier med små barn snart flytter igjen, og som flere av informantene viser til, gjerne til utkanten og til randsonene av Bergen. Informanten som har bodd lengst i Nyhavn, peker i tillegg på hvordan området står i fare for å få preg av: «*[Så får vi] bare sekstiåringer med hytte på Geilo som bor i by'n*» (Informant 9). Informanten har altså en generell bekymring som knytter seg til hvordan de små leilighetene er med på å omdanne identiteten til området og områdets karakter, og med beboere som i mindre grad har tilhørighet til området.

Det kommer også frem hvordan dette har vært et viktig moment i deltagelse og den *medvirkningen* som har vært fremført for Nyhavn. Det gjelder ikke bare for den utbyggingen som har funnet sted i dag, men også for den nært forestående utbyggingen av Hegreneset i Nyhavn. Informanten opplever likevel at medvirkning i det store det hele fremstår som et begrep uten innhold, og stiller seg kritisk til blant annet hvordan barn har blitt gjort til gjenstand for medvirkning, det gjelder for saken om utbygging av midlertidig botilbud i Nyhavn, men også for utbyggingene på Hegreneset. En annen av informantene ser på medvirkning og deltagelse lokalt som noe fremmed og ønsker ikke å ta rollen som noen lokal «ildsjel».

Informanter

Informant 7: Mann i 30-årene. Han er beboer i det nye boligområdet. Han trillet barnevogn på bryggen da vi møter ham. Intervjuet finner sted nede ved bryggen i

det nye boligområdet og i det fortettede området av Nyhavn, Ytre Sandviken, Bergen.

Informant 8: Mann i 30-årene, som er på vei til å flytte inn i området, han har med seg et barn på ett til to år da vi møter ham. Intervjuet finner sted på Jægermyren lekeplass, på oppsiden av det nye boligområdet og i det eldre villastrøket i Nyhavn.

Informant 9: Kvinne i 50-årene. Vi avtalte å gjøre intervjuet på forhånd, og som et telefonintervju. Hun går i fjellet da vi snakker med henne. Kvinnen bor i den eldre delen av bebyggelsen i Nyhavn og ser på seg selv som nabo til det nye fortettede boligområdet. Hun har bodd i området siden 1990-tallet og har tre barn.

Intervjuutdrag

Nabolaget

Intervjuer	Tenker du at dette er et godt oppvekstområde for barn å bo i?
Informant 7	Det er det. Det er jo veldig stille og rolig sånn ... det er ikke så mye barn her som er ute og leker akkurat nå, men det er veldig mye barn i området her. Men de holder seg som regel rett her oppe der det er en sånn kjempestor lekeplass. Så som regel er det det som er samlingspunktet. Dette her jo helt nytt, og her er det ingenting, sånn sett. I utgangspunktet var dette området laget for gamlinger, så det er jo liksom en bocciabane der borte, det er ikke en sandkasse, sant. De har nå stemt imot å lage til en lekeplass. I den gamle blokken bortover her er det en haug med gamlinger som skal ha det stille og fred og ro, men alle de har jo hunder, så det er jo ikke det. De har jo hundeklubb rett utenfor, hehe.
Informant 8	Men det er jo noe eget ved å bo med ... sånn egentlig skulle vi bo litt lenger inn i Sandviken da, i Kirkegaten der vi bodde før, så det var litt meg som klarte å få henne såpass langt ut da i Sandviken. Men det er jo noe sjarmerende med bergensgatene, da. Nå skal han begynne i barnehage i Fløyen, så han blir jo veldig urban kan man si. Altså ... Kanskje jeg føler mer samhold blant folk her enn oppi Fana. Vi har bodd der ett år og har knapt hilst på naboene engang. Det er mindre, og folk er mer åpne og sosiale om det går an å si.

Informant 9	Eg tror en ting som også er veldig bra, det gjelder sikkert flere steder, da, men i hvert fall her hos oss, det er jo det at man har mennesker i ulike livssituasjoner (...) ... og med ulike utfordringer, samlet i nabolag, og det tror eg er positivt for både barn og alle andre. Å få kjenne litt på det. [...] Ja, altså vi har ... altså, bofelleskap for utviklingshemmede, sant, det er det flere av. De har jo tidligere vært veldig godt integrert her og vært med på sånn type samlinger til jul (...) ... Sandviken sykehus som selvfølgelig ... man ser jo ... man ser jo ulike mennesker i ulike situasjoner, derfra. Og i litt sånn større radius så har du jo sykehjemmene, Røde Kors og ... skolen jobber jo tett sammen med dem. Og det nye rusomsorgstilbudet som skal komme i Nyhavn. Der har jo det allerede vært et sånt i mange år. Og det har jo aldri vært noe ... styr med. [...] ... som skal komme no, den endringen som skal komme, tror eg er enormt viktig for oss alle. (...)

Å bo tett

Informant 7	(...) Men jeg ser jo det nå når vi har bodd her en stund, så nå er det jo ... og spesielt om sommeren er det enormt mye ungdommer her og enormt mange som går på skolen. Eh så alle de leilighetene som er litt mindre, er det jo bare ungdommer som bor i, sant. Det er jo ibizastemning her.
Intervjuer	Hvordan er det, da?
Informant 7	Det er helt supert, jeg liker at det er litt leven. Og heldigvis er alle leilighetene her ekstremt godt isolert, så du hører ingenting hvis du lukker vinduet. Og hvis du åpner vinduet, hører du alt, så da er det full fest.
Intervjuer	Så det er ikke et problem å bo her med barn selv om det er mye støy?
Informant 7	Nei, ingenting. Men det er jo en personlig mening, da. Det er sikkert noen som har lyst på litt mer stillhet, hehe.
Informant 8	Altså, vi liker å bo nært byen, da. Min samboer jobber i byen mens jeg jobber på Sandsli, så for meg blir det helt feil vei, men jeg har jo bodd i byen de siste 18 årene. Så rett og slett savnet etter å bo litt mer sentralt.
Intervjuer	Hadde barna noe innvirkning ved valg av bolig?
Informant 8	Ja, det er jo veldig barnevennlig område dette her, da. Det er liksom utenfor byen, det er rolig, det er fortsatt bynært, masse

	lekeplasser, vi har venner med jevngamle barn som bor i nærheten. Så det har absolutt noe å si, ja.
Informant 9	Sånn at, eg tror jo det er kjempeviktig at en opprettholder det og ikkje får en sånn steril blokksammensetning, der folk blir ensartede. Og no har eg litt sånn erfaring fra Sandviken brygge og Måseskjæret og ... eg vet ikkje kor kjent dokkar er ... det er ganske nærmt, kan du si, det har jo blitt alt det som en på sett og vis advarte mot, sant, en veldig sånn steril sammensetning, folk stort sett seksti pluss, med dyre biler og dyre vaner, som ønsker seg et privatliv, og som jo prøver å henge opp skilt ... «forbudt», «privat område» og alt dette her, sant. Og det ... det gjør jo noe med et bomiljø, som eg tenker ikkje er bra.

Mangfold / sosial bærekraft

intervjuer	Det har vært et møte angående det nye hospitset her oppe, hva tenker du om det?
informant 7	Nei altså, det er jo delte meninger, og så er det litt sånn ... Siden jeg har barn, så burde jeg jo kanskje stemme imot, men jeg tenker det at de må jo være et sted. Og så synes jeg det er ganske egoistisk av meg å tenke at man skulle kaste dem ut. Men jeg kan ingenting om det ... Det står i avisen, og det er veldig mange her som engasjerer seg.
Informant 8	Her tror jeg det er en god blanding av eldre folk og nyetablerte sånn som oss. Jeg tipper de husene her og nedover består av litt eldre befolkning (bak Jægermyren lekeplass), så har du litt lenger ned i Nyhavn, der med de nye leilighetene, der tipper jeg det er litt yngre folk. Vi har jo ikke flyttet inn enda, men vi har jo hilst på mange av de naboene som bor rundt der nede.
Informant 9	Men igjen så handler det om ka en bygger og kem en bygger for, sant, for det at en har ... når (uklart) utbygging, sant, du får disse her to gruppene, sant, den ene liksom sånn seksti pluss og de andre de veldig unge som bare blir boende en liten stund. Så en skulle liksom hatt hele spekteret. Og så er det jo også en utfordring med alle sånne nye bygg og nye byggeprosjekter, sant, i Bergen i hvert fall, disse her føringene for eksempel på at det skal bygges en barnehage, sant. og isolert sett så er jo det greit nok, men de fleste utbyggere vet jo at det sånn sett er spill for galleriet, for det at det blir jo ikkje nok barn til å fylle opp en

	barnehage, på et byggeprosjekt [...] Så tror eg også det er veldig bra sånn som ... det er sikkert mange som ikkje vil være enig i det, då, men sånn som Handelshøyskolen, og det å også ha et element med ... med studenter, sant, som kanskje har dette here ... sånn uproblematisk (syn? uklart), sant, at ting ekje så nøye, sant, det har veldig mange folk veldig godt av å se. «Jaja», sant, «det er ikkje så farlig» ... å rote litt og drikke litt og herje litt og (uklart).

Medvirkning

Intervjuer	Hvis du hadde blitt invitert til et slikt møte om planer i nærområdet, ville du ha deltatt?
Informant 7	Jeg tror egentlig ikke jeg hadde hatt noe behov for det sånn sett. Jeg er ikke en sånn ildsjel for, altså sånn ... men jeg synes det er veldig fint å bo her, da.
Intervjuer	Hadde dokkar noen spesielle innspill angående barn?
Informant 9	Ja, altså ... det har jo utbygger for så vidt ... de har foreslått type klatrevegg og badebasseng og all verdens sånne ting, sant, og igjen så sier vi at ja, det høres jo veldig flott ut, men eg synes jo nesten det høres ... altså, å bygge strand og badebasseng og ... det høres liksom så utopisk ut, og i hvert fall i et område som har umiddelbar nærhet til sjø, det er fullt av badebrygger, og man har Elsero sjøbad og alt det der, sant, så det tror vi igjen nesten at det kan være et sånt spill for galleriet. Så ... sånn at utbygger ... vi håper jo at de i mye større grad samarbeider med, kan du si, eksisterende bebyggelse og bomiljø og heller, kan du si, spytter i ting, ruster opp de tingene som er, om du skjønner, sant. Men, helhetlig, med barn, tenker jo vi, så har jo det med trafikk å gjøre, men ... men vi føler ikkje at de har hatt noe sånn konkret akkurat på små barn, gjerne litt mer på ungdom, med disse her klatreveggene og dette her, men ... igjen så skal vi jo se det ... se det skje. Og igjen, ka du si, skal de bygge for barn og barnefamilier, så må de bygge leiligheter som er ... då må det være sånn, type femogåtti kvadrat, to–tre soverom, så folk faktisk kan bo i noen år. Ikkje studioleiligheter eller de på hundre og femti kvadrat, sant, som koster ti millioner, eller sikkert tjue.

Fortetting

Intervjuer	Mange barnefamilier som bor her?
Informant 7	Ja, jeg triller jo og møter disse [andre småbarnsfedre] her hver eneste dag, så det er en god del. Men vi er i mindretall, selvfølgelig. Og mange av disse leilighetene her er veldig små, og det er typisk ettroms. Ekstremt mange. Du ser jo hvor små mange av altanene her er, det er jo liksom bare ett soverom, så du får ikke plass til en stor familie. Og med en gang du skal ha en leilighet med større plass, er det seks–syv millioner, minst. Og det er det ikke alle som har råd til, sant. Og det er svindyrt å bo her, og det setter jo en stopper for mange, selvfølgelig, sant. Men det var jo ikke det når det ble bygget, da var det ikke så dyrt, men prisene på boligmarkedet går jo bare fjutt (informanten peker oppover). Så man må ta et valg om man skal bo seg i hjel, eller om man skal finne noe rimeligere og pusse opp. Hvis man drar rett over broen, så kan du jo få 250 m² hus med kai til samme prisen.
Informant 8	Vi har bodd i Sandviken frem til juni 2020, og da flyttet vi til Fana fordi det var det vi tenkte alle gjorde. Så flyttet vi, og så trivdes vi aldri. Vi savnet tilbake til Sandviken, så vi kjøpte oss et nytt hus for en måned siden. Så nå skal vi tilbake til Sandviken. Vi bytter ut enebolig på 150 kvadrat med tomannsbolig på 100 kvadrat.
Informant 9	(...) eg ser jo at det har komt [kommet] noen flere yngre barn i området [i det] siste kan du si ... liksom barn som er to og tre og fire og fem og seks år, og sånne ting. Men ...
Intervjuer	Er det i de nye leilighetene, eller?
Informant 9	Nnn ... altså, det er jo dét, sant, altså, en del av de kjøper disse små leilighetene, for det er det de har råd til, og så blir det en sånn førstegangsbolig, og så flytter de videre, selvfølgelig, for de har ikkje råd til å kjøpe ... noe større i området. Og så er det jo noen ... eg vet ikkje kor godt kjent dokker er, men i selve Nyhavn, altså i gamle Nyhavn, i Nyhavn hageby, altså de små, hvite husene, der er det jo små tomanns-eneboliger som er enormt populære, selvfølgelig, for det at de har akkurat dette som en familie har lyst på, ikkje sant, en liten hage og denne her lille private sonen. Så de går jo for masse, masse penger no. (...) det er utopisk å tenke seg at veldig mange barn skal flytte inn i de leilighetene de bygger. Og det ser vi jo i de nybygde

	leilighetene, det er jo nesten ikkje barn! For det at folk vil ikkje bo i små leiligheter. Så det er en investering.
Intervjuer	… det er utfordringer i forhold til størrelsen på leilighetene? Det er det du tenker?
Informant 9	Ja, altså, noen av leilighetene er jo så små, sant, de er for små, og de store de er for dyre, sant. Og det selvfølgelig skjer jo overalt. Men altså, det er jo akkurat dette her med … altså, fortetting av leiligheter…

Fyllingsdalen

Historisk utvikling

Fyllingsdalen er lokalisert vest for Løvstakken og er et av bydelssentrene i Bergen. Historisk har Fyllingsdalen vært en jordbruksbygd, og i begynnelsen av 1900-tallet bodde det kun 301 mennesker her (Hagen, 2020). Tidligere var Fyllingsdalen en del av Fana kommune, med både kommunesenter og kirkested på Nesttun. De rike skogressursene i området var avgjørende for at gårdbrukerne etablerte seg her. Sælen, nedre Fyllingen, Lynghaugen, Helgeplasset og Straume var fem av de historiske gårdene i sentrale deler av Fyllingsdalen. I slutten av 1800-tallet ble det satset på gartneri, hønserier og minkoppdrett. Det skjedde en gradvis utvikling av nye gårdsbruk og fritidsboliger frem mot 1950-tallet (Hagen, 2020).

I 1955 ble Fyllingsdalen innlemmet i Bergen kommune (Roald, 2015). I den historiske kontekst spilte Fyllingsdalen en viktig rolle i å håndtere den økende befolkningsveksten etter krigen. Bergen kommune kjøpte derfor i 1955 opp store deler av Fyllingsdalen for å kunne skaffe boliger til 25 000 mennesker.

Planen som ble utarbeidet for Fyllingsdalen, var typisk på 1960-tallet. Det skulle etableres et bydelssenter i dalens geografiske midtpunkt, med omkransende boligbebyggelse i et åpent grønt landskap (Roald, 2015, s. 185). Boligtettheten skulle også være høyest rundt det geografiske midtpunktet, altså Oasen senter, Figur 26 (Roald, 2015, s. 185).

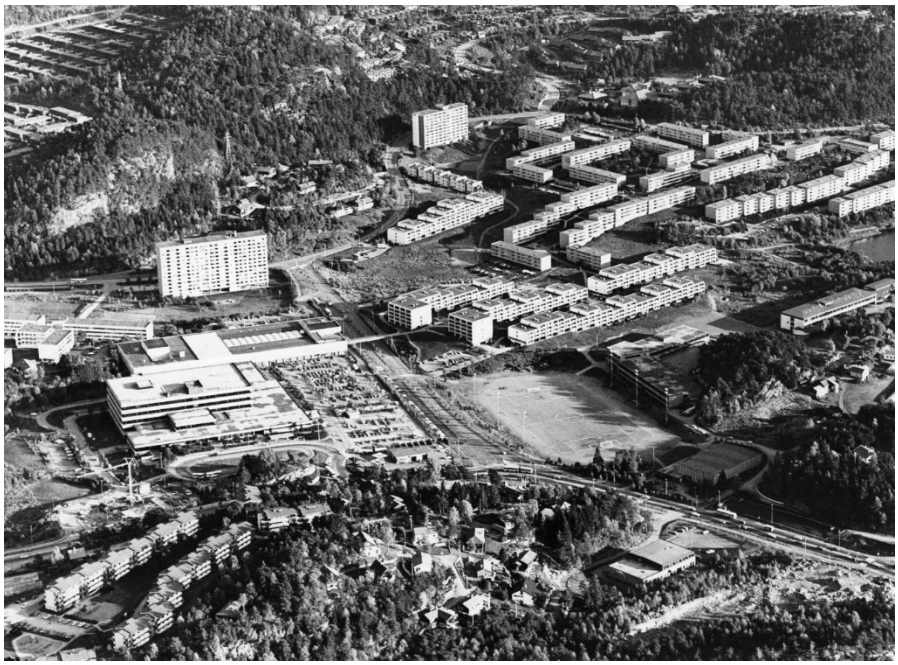

Figur 26: Fyllingsdalen på 1980-tallet. Bilde: Arne Ristesund. Bergensavisen. 01.02.20. Tilgjengelig fra: https://www.ba.no/da-bergen-matte-noye-seg-med-fyllingsdalen/s/5-8-1222852

Den nye tokilometers-tunellen gjennom Løvstakken gjorde Fyllingsdalen mer tilgjengelig med en reisetid på 10–20 minutter til sentrum (Roald, 2015, s. 182). I planen fra 1962 la de grunnlaget for det bydelssenteret som finnes i dag.

Området midt i dalen ble utviklet med en tydelig grønnstruktur, offentlige tilbud, skoler og boligbebyggelse (Bergen kommune, 2015b). Oasen senter skulle fungere som et bydelssenter med butikker, kontorer og fellesarealer. Opprinnelig skulle fordelingen mellom blokker og småhus/eneboliger bygges opp 50/50 (Nyberg og Røyane, 2008, s. 154). Etter hvert som utbyggingen begynte, viste det seg at boligblokkene ble høyere og enda flere enn planlagt, mens småhusene ble færre (Nyberg og Røyane, 2008, s. 154). I 1964 begynte byggearbeidet på Smiberget, som ble byens desidert største byggeplass med 567 leiligheter for 2000 mennesker fordelt på to høyblokker og 24 lavblokker, Figur 27 (Nyberg og Røyane, 2008, s. 154).

Figur 27: Høy- og lavblokker på Smiberget. Foto: HVL.

Prosjektet på Smiberget innledet en ny epoke i boligbyggingen. Målet var å bygge mest mulig, raskest og rimeligst. De mange tusen menneskene som sto i kø for å få seg bolig, kan forklare hvorfor blokkbyggingen i Fyllingsdalen gikk så smertefritt (Nyberg og Røyane, 2008, s. 154). Ortuvann borettslag består av 266 boenheter i lavblokker bygget av BOB i 1969. Lynghaug borettslag ble bygget året etter og består av til sammen 263 leiligheter i lavblokkbebyggelse (Nyberg og Røyane, 2008, s. 165). Byggene som ble reist i perioden på 60- og 70-tallet, er både lav- og høyblokkbebyggelse med tre–fem etasjer. På grunn av bratt terreng og ikke egnede utbyggingsløsninger ble småhusbebyggelsen lagt til dalsider og åsrygger. Senere på 80-tallet ble de omkransende områdene bygget ut (Bergen kommune, 2015b). I dag består Nordre fyllingen av 65 prosent blokkbebyggelse, 30 prosent småhus og 5 prosent eneboliger (Bergen kommune, 2019c).

Dagens situasjon

Fyllingsdalen har i dag den samme strukturen som ble utviklet i utbyggingsperioden på 60- og 70- tallet. I dag har området en befolkning på 30 204 (Bergen kommune, 2021c). De siste 40 årene er det i hovedsak etablert eneboliger og næringsbebyggelse i området rundt bydelssenteret Oasen og Spelhaugen. Det er i hovedsak randsonene som har hatt den største boligbyggingen de siste årene. Boligbebyggelsen i

dalbunnen rundt Oasen senter er preget av både høy- og lavblokkbebyggelse på tre–fem etasjer, Figur 28. Dalsidene har i større grad preg av småhusbebyggelse, slik som rekkehus og eneboliger.

Figur 28: Lavblokkbebyggelse i dalbunnen. Ortuvannet i midten. Foto: HVL.

Det er hevdet at noe av utslagene på levekårsfaktorene med dårligst indeks som uførepensjon og dødelighet kan ha sammenheng med den ensidige sammensetningen av boligtyper. Det er derfor et mål å sikre en større variasjon i boligsammensetningen i den kommende bydelsutviklingen (Bergen kommune, 2015b). Figur 29 viser området som er avgrenset som Nordre Fyllingen i levekårsundersøkelsen.

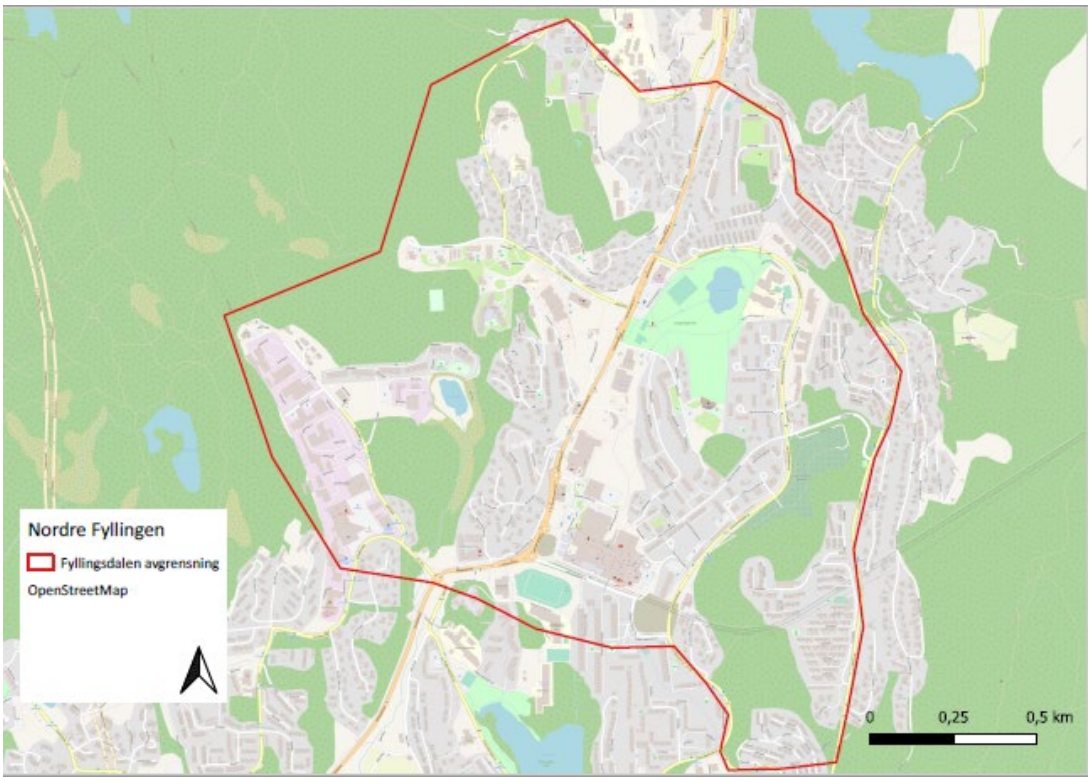

Figur 29: Avgrensning Fyllingsdalen – Nordre Fyllingen. OpenStreetMap.

Fjellsidene i Fyllingsdalen skaper en ramme rundt bebyggelsen og grønnstrukturen i dalbunnen (Bergen kommune, 2015b). Innenfor dette landskapsrommet finnes det flere rekreasjonsområder, som Lynghaugparken helt vest i dalen, Ortuvannet sør i dalen, Kanadaskogen og Sælehaugen/-vannet. Disse områdene har gode gangforbindelser og er viktige rekreasjonsområder for barn og voksne. Mellom Fyllingsdalen videregående skole og Oasen senter er Fyllingsdalen stadion lokalisert. Her er det både kunstgressbane og friidrettsløype. Fyllingsdalen har et forbedringspotensial med hensyn til å skape gode urbane steder og bli et bydelssenter når det gjelder mangfold, tilgjengelighet og tetthet. Sentrumsområdet i dag baserer seg på handel og kontorvirksomhet, uten offentlige byrom og møtesteder. Møtestedene er lokalisert inne på senteret, noe som skaper utfordringer utenom åpningstider. Kulturtilbud, møteplasser og servicefunksjoner vil tilføre og øke aktiviteten i området. Dagens boligsammensetning består hovedsakelig av to–fireroms leiligheter. En større spredning i leilighetsstørrelser og tilgang på heis vil bidra til en mer variert befolkningssammensetning (Bergen kommune, 2015b).

Fyllingsdalen kan karakteriseres som en grønn dal med mye lavblokkbebyggelse. Omdømmet som en grønn dal, med store grøntarealer/rekreasjonsområder som gir det et landlig preg, beskriver Fyllingsdalen godt. Den kommende bybanen vil øke tilgjengeligheten til Fyllingsdalen og gjøre området mer attraktivt. Dette innebærer igjen en større grad av fortetting og mer boligbygging.

Boligtyper, omsetningsutvikling og priser

For å kunne si noe om boligtyper og omsetning i Fyllingsdalen har vi valgt å se på levekårssonen, Nordre Fyllingsdalen. Dette er et stort område og et tilsvarende stort antall omsatte boliger siste tre år. Nordre Fyllingsdalen består av både ny og eldre bygningsmasse, men den eldre bygningsmassen dominerer.

Omsetningsutviklingen over boligtyper siste tre år viser at det i *Nordre Fyllingsdalen* er omsatt 10 prosent rekkehus, 3 prosent tomannsboliger/eneboliger og resten, 87 prosent, er leiligheter (Eiendomsverdi, 2021). Av omsatte leiligheter var 8 prosent over 90 m^2.

Sammenlignet med Slettebakken og Nyhavn fremstår Nordre Fyllingsdalen som det beste valget for en barnefamilie, dersom vi ser på variabelen «ønsket boligstørrelse» (se boligpreferanseundersøkelsen beskrevet i kap. 3. Barnefamilier og sosial bærekraft) og boligpris. Her er et godt og variert tilbud av boliger større enn 90 m^2, og gjennomsnittsprisen siste tre år ligger mellom kr 3,4 millioner og 5,7 millioner (Eiendomsverdi, 2021). Dette gjelder i all hovedsak eldre boliger, da omsatte nye boliger over 90 m^2 i perioden var marginal.

Befolkning og levekår

Alderssammensetningen i Nordre Fyllingen viser at det i 2019 bodde 15 prosent barn mellom 0 og 15 år. Grafen viste at det er færre barn under 15 år som bor i Fyllingsdalen enn gjennomsnittet i Bergen. Av befolkningen i Nordre Fyllingen er 19 prosent innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Andel kommunale utleieboliger ligger på 0,9 (Bergen kommune, 2019c).

Nordre Fyllingen scorer over gjennomsnittet på andel barn under 17 som bor med enslige foreldre. Folkehelseinstituttet hevder at barn som bor med enslige foreldre, har en større risiko for å vokse opp med dårlig økonomi og mangelfullt sosialt

nettverk og støtte (Folkehelseinstituttet, 2016). Andelen barn i lavinntektshusholdninger er lav og ligger under gjennomsnittet i Bergen, som er på cirka 5 prosent. Nettoflyttinger av barn i alderen 0–5 år er på –1,9, noe som er gjennomsnittet for Bergen. Området ligger rundt gjennomsnittet på de fleste levekårsindeksene, men skiller seg negativt ut blant de sonene med mye fravær på skole i 8. trinn og der flest barn i 8. trinn aldri driver med fysisk aktivitet på fritiden. Samtidig utpeker området seg blant de levekårssonene i Bergen der flest barn ikke deltar i organisert aktivitet (Bergen kommune, 2019c). Et høyt fravær fra ungdomsskolen kan ha flere årsaker, men er generelt en indikator for at personen ikke får den undervisningen han/hun trenger. Det gir også en økt sjanse for å falle utenfor det sosiale som skjer på skolen (Bergen kommune, 2019c). Levekårsundersøkelsen viser at Nordre Fyllingen scorer over gjennomsnittet for barn i alderen 0–17 år med hjelpetiltak fra barnevernet i løpet av 2018 (Bergen kommune, 2019c).

Ut fra levekårsundersøkelsen ser man at Nordre Fyllingsdalen ligger rundt gjennomsnittet på de fleste indikatorene. Likevel ser vi at området skiller seg negativt ut når det gjelder sosiale forhold som fravær i skolen, høy andel med hjelpetiltak fra barnevernet og mange barn med enslige foreldre.

Barnetråkk

Det er ikke gjort undersøkelser om barnetråkk i Fyllingsdalen.

Planer i området

I 2014 ble det vedtatt oppstart av områderegulering for Fyllingsdalen bydel, arealplan-ID 63860000. Områdeplanen for området legger føringer for utviklingen av området. Planprogrammet for Fyllingsdalens sentrale deler ble vedtatt april 2015 (Bergen kommune, 2015c).

For å håndtere den befolkningsveksten som ventes de kommende tiårene, er videreutvikling og styrking av bydelssentre en viktig strategi. Oasen i Fyllingsdalen som bydelssenter skal utvikles som et urbant, aktivt og attraktivt møtested i bydelen. I kommuneplanens arealdel 2010 ble Fyllingsdalen/Oasen avsatt som et bydelssenter, S26, for Fyllingsdalen bydel. Dette gjelder også for områdene vest for

Oasen og skoleområdet i sør. Spelhaugen og de sentrumsnære boligområdene skal også utvikles i samsvar med fortettingsstrategien (Bergen kommune, 2015b). I 2020 ble det vedtatt at utarbeidelsen av områdeplanen for Fyllingsdalen deles i to. Det betyr at områdereguleringen for Spelhaugen skilles ut i egen plansak (Saksnummer 2012/6435).

Målet for utviklingen av Fyllingsdalen som et bydelssenter er å videreutvikle det tettbygde området med trygge gangforbindelser, attraktive møtesteder og tetthet som forutsetning for aktivitet og mangfold. Bydelssenteret ved Oasen skal utvikles som et urbant, attraktivt og lett tilgjengelig bydelssentrum. I dette området er det planlagt variert arealbruk som bolig, næring og service. Spelhaugen, derimot, skal fungere som et tettbebygget nærings- og boligområde. Her legges det vekt på kontorformål og arealkrevende handelsvirksomheter (Bergen kommune, 2015b). Det skal etableres bybanetrasé mellom disse to senterområdene.

Utbyggingen av bybanen til Fyllingsdalen vil understreke behovet for en høyere utnytting av omkringliggende arealer i gangavstand til de fremtidige bybaneholdeplassene. Bybanen til Fyllingsdalen vil bedre tilgjengeligheten til Bergensdalen og gjøre Fyllingsdalen til et mer attraktivt sted å bo og leve.

Hva er gjort av medvirkning?

Fagetaten har i høringsperioden avholdt informasjonsmøter med ulike borettslag og grunneiere. Det ble også avholdt åpne informasjonsmøter, der over 100 personer deltok. I det videre planarbeidet er det planlagt medvirkningsmøter med de samme gruppene; to for borettslagene i nordre og søndre del av Fyllingsdalen, ett for Oasen og ett for Spelhaugen (Bergen kommune, 2015c).

Når det gjelder medvirkning i Fyllingsdalen, er det gjennomført et medvirkningsmøte om Lynghaugparken 16. mai 2017. Dette medvirkningsmøtet foregikk i parken med representanter fra de nærmeste skolene, barnehagene og kirken. De som deltok på medvirkningsmøtet, fikk presentere tanker om og innspill til planene. Noen av innspillene gjaldt strøing av skoleveien om vinteren, ønske om kunstgressbane og etablering av trygg adkomst til Lynghaugtjørna (Bymiljøetaten Bergen kommune, 2018).

Intervju

Når informantene snakker om sitt nabolag, fremgår trygghet som en grunnleggende faktor for at barn og voksne skal trives. Trygghet i den forstand at barna kan ferdes fritt utenfor boligen med tanke på biler og andre mennesker i nabolaget. Trygget i nærområdet gjør at foreldrene fritt kan slippe ut barna uten å måtte holde oppsyn. *Naboskap* kommer frem som et viktig element for trivsel blant barna og de voksne. *Nærmiljø* trekkes frem som viktig av flere av informantene, når det gjelder både lek og læring i et nærmiljø som inkluderer natur og tilstedeværelsen av barn i nabolaget.

Å bo tett sammen med andre fremgår som en kvalitet når man har barn. En av fordelene ved det å bo tett er at barna gjerne blir kjent med flere og får flere venner. To av informantene legger vekt på at tette borettslag gjør at naboskapet blir bedre, og at det er lettere å komme i kontakt med naboer. Den ene informanten forklarer at det å bo tett kan by på utfordringer med støy og lyder, men at barnefamilier gjerne er vant til å bo i rekkehus med slik støy.

Informantene ser ut til å bo i områder som tiltaler barnefamilier spesielt. Det er noe variasjon i sammensetningen av mennesker, men det er gjerne småbarnsfamilier som har etablert seg her. Det fremgår av intervjuene at det er lite utskiftning av mennesker i disse områdene. Informantene forklarer dette med nærmiljøet med bilfrie gater og at det oppfattes som trygt. Den ene informanten forteller at utskiftningen skjer fordi det er mange voksne mennesker som ikke lenger kan ta vare på boligen. Lite utskiftning av mennesker gjør at folk blir bedre kjent, og at området oppleves som tryggere, sier en av informantene.

Ingen av informantene har deltatt på noe medvirkningsmøte i forbindelse med fortettingen av Fyllingsdalen, men kunne tenke seg å delta. Da vi spurte de om hvilke innspill de ville bidratt med rundt barns situasjon, nevnes trygghet og grøntarealer som viktige momenter.

Informantene er noe uenige om hva de tenker om fortettingen i Fyllingsdalen. Skepsisen til fortettingen forklares med andre eksempler fra nylig fortettede områder, slik som i Fana. *Høye blokker, mye asfalt, sosiale problemer som kriminalitet og gettodannelser* er noe de er bekymret for. Verdien av å ha grønne

lunger blir trukket frem som viktig å bevare. Positive ting som blir trukket frem, er at det gjerne blir flere arbeidsplasser, at området i seg selv opparbeides og blir finere, at det blir økt tjenestetilbud og nye servicetilbud. Alle informantene er enige i at de grønne arealene må bevares. En av informantene trekker frem at området blir mer attraktivt å bo i med tanke på de grep som blir gjort.

Informanter

Informant 10: Mann i 30-årene. Beboer i borettslag i Fyllingsdalen. Bor sammen med tre barn og kone. Intervjuet finner sted over telefon. Har bodd i området i cirka fire år.

Informant 11: Mann i 40-årene. Bor med kone og to barn. Har bodd forskjellige steder i Fyllingsdalen bortimot hele sitt liv. Intervjuet finner sted over telefon.

Informant 12: Mann i slutten av 50-årene. Bor med barn. Flyttet til Bergen, havnet tilfeldig opp i Fyllingsdalen og har bodd her i 13 år. Intervjuet finner sted over telefon.

Informant 13: Kvinne i 50-årene. Har tre barn og bor i borettslag i Fyllingsdalen. Skilt.

Intervjuutdrag

Nabolaget

Intervjuer	Hva tenker du er den største kvaliteten ved å bo slik dere gjør i dag, med barn?
Informant 10	Det er først tryggheten. Så er det størrelsen på husene, området rundt, at det er nært det meste. Og det er friheten.
Intervjuer	(...) Kunne du fortalt litt om hvilken betydning barna hadde for valg av boligområde og boligtype?
Informant 10	Det hadde stor betydning. Vi så etter litt større plass. Vi så etter om det var bilfritt. Vi så etter å komme oss bort fra gryten der nede i Fyllingsdalen. Komme oss litt opp i høyden.
Intervjuer	Hva var årsaken til at dere ville komme dere bort fra gryten? Hva var det som ikke ...

Informant 10	Mer sånne klikker og gjenger med forskjellige ungdommer og barn. Det ville vi gjerne komme bort fra. Sånn som det blir i urbane strøk.
Intervjuer	Hvilke kvaliteter må et boligområde ha for at det skal være egnet for barn, tenker du?
Informant 11	Jeg tenker at det må være muligheter for å være sosial og treffe andre barn. Lekeplasser og åpne områder. Helst litt grønt. Det må være flere hus i nærheten. Nå bor vi i borettslag, så for oss er det greit. Men hadde vi bodd i enebolig, ville det nok ha vært noe vi så etter. Jeg hadde nok aldri kjøpt ... Ensom oppe på et fjell hadde jeg aldri landet. Vi hadde kjøpt i et område hvor det var et etablert boligområde. Det ville vært viktig for oss, at vi skulle finne noe som barna kunne slå seg til ro i. Da måtte det være et boligområde med nærhet til skole og barnehage, der familier naturlig slår seg ned.
Intervjuer	Hva tenker du på som viktig i området for at dine barn skal trives?
Informant 11	At andre barn bor i nærheten, at andre familier vil trives der, slå seg ned der og blir værende der. Og så at det er kort vei til ting. Det er kort vei til skole og barnehage, kort vei til fritidsaktiviteter som fotball, svømming og friidrett som junioren min har gått på, og går på. Det er ganske rolig, som jeg sa. Det er ikke noen fare. Vi har den gamle Sælenveien som går rett nedenfor, som kanskje er den mest trafikkerte i området. Den er ikke særlig trafikkert, den heller. Det er trygt og greit å bo der.
Informant 12	Det er de gode standardene som veier tungt i forbindelse med hvorfor folk flytter inn i borettslaget. Det er først og fremst fordi det er mange barnefamilier, fordi det er et barnevennlig område. Grunnen til at det er et barnevennlig område, er at man kan føle trygghet i forbindelse med å slippe ut ungene i borettslaget. Her er en grønn lunge som vi bruker. Det er ikke minst en sosial samlingsplass for beboere. (...)
Intervjuer	Hva som skal til for at det er et godt egnet område for barn?
Informant 12	Jeg tenker, for å bruke et veldig generelt utrykk, nærmiljø. (...). Det ligger muligheter for sikker og trygg oppvekst for barn, det at man ikke trenger å være redd for å slippe ut barna i nærområdet, og at barna kan få utfolde seg med lek og læring i et nærmiljø som inkluderer natur. Akkurat det med natur synes jeg er svært viktig. Her er muligheter for å barn til å gå inn i

	skogen og leke og ha det gøy (...).-Oppvekstmiljøet må støtte disse tingene. Naboskap er selvfølgelig viktig. At du har et godt naboskap, er alltid med på å øke trivselen for både voksne og barn. (...). Helt overordnet er det nærmiljøet og alle komponentene som inngår i det.
Informant 13	For det første er boligene praktiske og greie. Men det er vel området. Det at det er så sentralt. Det er busstopp både på oversiden, siden og nedenfor. Det er kort vei til butikker og parkareal. (...) Det er også veldig kjekke folk her, som vi ble kjent med, og masse barnefamilier. Alltid noen å leke med, og alltid noen å prate med. Det inntrykket har bare forsterket seg underveis. Her forleden dag tenkte jeg på at det er noe jeg har hørt som sier «du trenger en landsby for å oppdra ett barn», og her har jeg en landsby.
Intervjuer	Kan du fortelle litt om hvilke egenskaper med området som avgjørende for at dere valgte å flytte dit?
Informant 13	Det er at det føles veldig trygt. Du kommer ned en slags hovedvei, ned fra hovedveien, og ned bakke mot feltet. Når du kommer ned her, er det først garasjerekker og parkeringshus, og derifra er det kun bilfrie smågater i sløyfen rundt. Der barna sykler, spiller ball og treffes på lekeplassen.
Intervjuer	Kan du si litt om de kvalitetene du tenker må til for at det skal være et godt oppvekstområde?
Informant 13	Det er det vi har her, egentlig, tenker jeg. Disse grønne lungene er spesielt viktige, at det er åpent og beholdt, at det blir stelt og ser fint ut. Og at det er trygt for barna å gå, sykle og leke ute, uten at de skal ha konstant tilsyn. (...) Det er det som skal til for at jeg skal få lave skuldre og tørre å slippe dem ut alene.

Å bo tett

Intervjuer	Har det endret seg etter at dere flyttet?
Informant 10	Ja, det har det. Vi har fått det mye bedre etter å ha flyttet bort fra selve området (gryten).
Intervjuer	Har du hatt noen utfordringer med å bo tett oppå andre når du bor i et sånt borettslag? I forhold til barn og sånt.
Informant 10	Nei, det har det ikke vært, heldigvis. Det har bare vært fordeler, egentlig. De får gjerne flere venner. Det har ikke vært noen konflikter, ingenting. Det er et ganske bra borettslag.

Informant 11	Nå var de ikke født da vi valgte det, så de var egentlig ikke med på å avgjøre det. (...) Vi har egentlig vært på utkikk etter noe annet, primært med større plass. Men ingen av barna vil flytte. Han minstemann er bare tre, så han mener ikke så veldig mye. Men eldstemann er veldig opptatt av det. Han er bare ni, men han sier at han skal bo der resten av livet. Det dummeste vi kunne finne på, ville være å flytte derfra nå.
Intervjuer	Men hvordan er beboersammensetningen der i dag?
Informant 11	Nå er det mye barnefamilier. Nå er det egentlig sånn vi håpet det skulle bli. Det er masse barn rundt omkring som disse her ringer på til, leker med og kan henvende seg til. Er ikke den ene hjemme, så kan de gå til den andre og så videre. Det er en god sammensetning av barnefamilier der i dag.
Informant 12	(...) Jeg synes det er litt positivt at det er ganske trangt i borettslaget. Husene står tett, og naboskapet er fantastisk. Det er lett å komme i kontakt med naboene fordi vi er så nærme. Vi snakker med dem hver dag. Det er også en viktig del av trivselen.
Intervjuer	Du tror det gode naboskapet kommer av at dere bor så tett?
Informant 12	Ja, det er helt klart. Ikke bare derfor, men det vil nok føre til at man blir mer kjent med hverandre enn man kanskje ellers ville blitt. Man har felles ting som barn for eksempel, som man ... Det er alltid nok å snakke om når det gjelder det. Det er veldig viktig at det er et godt naboskap. Jeg synes det er veldig kjekke folk som bor i den delen av borettslaget vi bor i.
Intervjuer	Det virker som om du er veldig fornøyd med å bo tett på naboer og sånt, men ser du noen utfordringer ved å bo så tett på naboene som dere gjør i dag?
Informant 13:	(...) Folk som kjøpte her på 60-tallet, de som lever enda, bor her enda. I de andre husene er det ofte barna og barnebarna som har overtatt. Det er folk som er vant til å bo i rekkehus, og vant til å høre støy og lyder. Det er klart at du sikkert kan komme i konflikt med en nabo hvis du har en sur nabo, og du bråker mye eller vice versa.

Mangfold / sosial bærekraft

Intervjuer	Vi kan gå litt over på mangfold. Du snakket litt om hvem som bodde i området. Hva tenker du på når du hører «mangfold i by»?
Informant 10	Det er litt forskjellige mennesker. Det er alle arbeidsgrupper, aldersgrupper, etnisiteter og alt dette.
Intervjuer	Tenker du at det er bra å ha?
Informant 10	Ja, en god balanse er bra å ha. Litt av alt.
Intervjuer	Men hvordan er det med mangfoldet der du bor?
Informant 10	Her er det … Hva skal vi si, det er ganske normalt. Det er ikke noe kommunalt eller noe sånt. Det også er negativt.
Informant 11	Det var veldig lite utskiftning i det borettslaget da vi flyttet inn, men da hadde vi ikke barn, så det spilte ikke så stor rolle for oss. Men i etterkant har det blitt ganske stor utskiftning. Det er bare nitti rekkehus i borettslaget der jeg bor i dag. Da jeg flyttet inn, hadde det vært veldig lite utskiftning, egentlig helt siden de ble bygget på begynnelsen av 70-tallet. (…) De siste fem årene og under det har det vært veldig stor utskiftning, naturlig nok fordi det er masse voksne mennesker som ikke kan ta vare på boligen sin lenger.
Informant 11	Det er også en god del eldre fra den gjengen jeg nevnte innledningsvis, som ikke har flyttet siden husene ble bygget. Det er fortsatt en del av dem igjen. Men nå er det flere og flere barnefamilier som har flyttet inn. Det har vært en god del omsetning på de boligene de siste fire–fem årene. Da er det stort sett … Når noen flytter derfra, er det stort sett barnefamilier som flytter inn. Det er ikke *bare* det, det er også andre familier, andre settinger, men det har i stor grad vært det.
Intervjuer	Det er veldig mange barn i det borettslaget?
Informant 12	Ja. Her er det massevis av barn. Jeg tror det er 50, 60, 70 … Nå er jeg litt usikker på akkurat hvor mange, men i den størrelsesordenen der. Jeg har hørt 70, men jeg går ikke god for det tallet. Det er veldig mange barn og barnefamilier som flytter inn her, og veldig få som flyttet ut. Det forteller litt om at det er kvaliteter i borettslaget som tiltaler barnefamilier spesielt, vil jeg si.
Intervjuer	Har du noen andre eksempler som gjør at det er et godt egnet sted for barnefamilier? Utenom at det er nærhet til skole og at det er trygt?

Informant 12	Det er nærmiljøet generelt, vil jeg si. Vi har et fantastisk fint naturområde rett utenfor vi her. Vi ser rett bort på skogen. (...) Jeg vil kalle det selve hjertet i borettslaget, der folk virkelig kan gå på tur, de kan gå ut og lufte hunden sin, og ikke minst at barn kan leke. De leker på den fotballbanen her borte hver eneste dag. (...)
Intervjuer	Kan du fortelle litt om hvem som bor i området i dag?
Informant 13	Det er en blanding av førstegangskjøperne fra 60–70-tallet til helt nye, som ikke kjenner området. Mye småbarnsfamilier. (...) Nå har det nettopp flyttet inn et ungt par som ikke har barn, som holder på å pusse opp. Det er alt. Den blandingen synes jeg er veldig kjekk. Det er godt blandet.
Intervjuer	Hva tror du er årsaken til at det er mange barnefamilier som ønsker å flytte dit?
Informant 13	Det er nok dette jeg begynte med, disse bilfrie smågatene her. Det er grønt overalt og godt velholdt.
Intervjuer	Det at det er lite utskiftninger, tenker du at det kan påvirke bomiljøet i området der?
Informant 13	Ja, jeg tenker egentlig at det er positivt at det er lite utskiftning. Folk blir kjent, de vet hvem hverandre er, og det er lettere å ta kontakt. Det blir kanskje både mer sosialt, men også litt mer innarbeidede forhold. Du vet hvem du kan forholde deg til, hvem du kan prate mye med, og hvem som ikke er så glad i å prate. Jeg tror det også gir litt trygghet at det ikke er altfor mye utskiftning.

Medvirkning

Intervjuer	Ville du deltatt på et sånt medvirkningsmøte dersom du hadde fått invitasjon til det?
Informant 10	Ja, det ville jeg.
Intervjuer	Så hvis du skulle komme med et innspill for området, hva tror du det ville vært?
Informant 10	Det er utfordringer angående skole, barnehage og ikke minst grøntareal. Hvordan planene blir. Blir det for mye bygget? Sånne ting.
Intervjuer	Er det sånn at du har fått noen innkalling til medvirkningsmøte om utviklingen av Fyllingsdalen? Har du hørt om det?
Informant 12	Nei, det har jeg verken hørt om eller fått innkalling til.

Intervjuer	Med tanke på barn, hva tenker du er det viktigste tiltaket i en sånn utvikling som skjer i Fyllingsdalen?
Informant 12	Med tanke på barn tenker jeg at det må være at det finnes tilbud til dem. Ikke minst det med trygghet, at barn føler seg trygge når de går i området. Trygghet er veldig viktig, at man ikke trenger å være så veldig redd for det ene eller det andre.
Intervjuer	Du vet kanskje hva brukermedvirkning er?
Informant 13	Ja.
Intervjuer	Vet du om det har vært noe?
Informant 13	Jeg tror ikke det har vært. De har ikke kommet langt nok. Det frustrerende i reguleringsplanarbeider er at hvis en insentivtaker ønsker å lage en reguleringsplan, er det store krav for å få planen ut på høring. De gjør en god del forarbeid, veldig mye forarbeid, før kommunen bestemmer om grunnlaget er godt nok til å få det ut på høring. Hvis grunnlaget er godt nok, kan de sende planen ut på høring. Men da har planen allerede kommet så langt. Når den er ute på høring, er det nesten bare «okay, men da skal det bare justeres og justeres, og til slutt blir den godkjent». Terskelen for å få en plan ut på høring er både veldig høy, men også veldig lav. Den er veldig høy med tanke på at det er mange krav. Men har du en utbygger med nok økonomi, er det ikke noe problem å gjøre alle disse øvelsene som han må gjøre for å få den planen ut på høring. Men det er kommunen som skal bestemme, ikke bare om alle dokumentene er utfylt og alle undersøkelsene er gjort. De burde også vite litt mer om dette egentlig er en god idé eller ikke. De skulle hatt en hjemmel for å si at «du har gjort alle undersøkelsene, og det er ikke i strid med ditt eller datt, men det kan være i strid med ditt og datt. Men hvis dere gjør justeringer, går det bra». Men summa summarum ønsker de ikke det. Da må de ha hjemmel til å si at … Å bruke fire år på å få gjennom en plan som alle mener er en dårlig idé … Vi har et hull her som må tettes, tenker jeg.
Intervjuer	(Om planene for nedbygging av deres grønne lunge) Hvis det hadde vært et sånt møte i forkant, tror du at deres kommentarer ville blitt tatt bedre hensyn til?
Informant 13	Både ja og nei. Nei fordi vi allerede har kommet med våre merknader, og svaret er vel egentlig, for å si det helt enkelt er svaret «ja, men vi har ikke varslet oppstart enda, så det spiller ingen rolle hva dere sier». Men kanskje hvis flere politikere hadde blitt engasjert, slik at de hadde fått et bredere beslutningsgrunnlag før de varslet oppstart.

Intervjuer	Hva tenker du hadde vært den ideelle situasjonen til at medvirkning burde skje?
Informant 13	Det burde vært medvirkning før varsel om oppstart. Det er det noen ganger krav om, men ikke alltid.

Fortetting

Intervjuer	Fyllingsdalen skal utvikles og fortettes.
Informant 10	Det vet vi. Ikke så veldig glad for det.
Intervjuer	Du er ikke det. Har du gjort deg noen tanker om hvordan det kommer til å bli å bo i Fyllingsdalen når utviklingen er ferdig?
Informant 10	Det blir veldig spennende hvordan det blir. Hvordan de har tenkt. Det kan bli noen utfordringer, synes jeg. Håper ikke det blir sånn som oppe i Fana, at det blir altfor mye fortetting. At det blir negativt med kriminalitet og alt dette her.
Intervjuer	Er det andre ting?
Informant 10	Grøntarealet vårt forsvinner kanskje. Det er ikke bra.
Intervjuer	Ser du noe positivt ved fortettingen?
Informant 10	Det positive er at det skaper gjerne mer arbeidsplasser. Det kan jo være, at det blir mer folk på ett sted. Så det er fordeler og bakdeler med alt.
Informant 11	(...) Jeg synes at nærområdene utarbeides og blir finere. Ja, det kommer flere folk, men i det store og hele blir det bare mer attraktivt å bo der, sånn jeg ser det. Området i seg selv har fått et veldig løft.
Intervjuer	Tror du at det kommer til å påvirke din familie på noen måte?
Informant 11	Jeg håper det blir enda bedre og greiere å bo i Fyllingsdalen. Med de tilbudene som har kommet ... Nå kommer det ny svømmehall, det har vært ny skatepark. Det er masse sånne ting som har kommet de senere årene. For min egen del og for mine barn har det gjort det enda mer attraktivt å være her.
Intervjuer	(...) Hva tror du at den fremtidige utviklingen av området vil bety for barn og unge?
Informant 11	Jeg vet ikke. Jeg synes som sagt at den utviklingen som er nå, gjør det mer attraktivt å være der. Jeg tror det er flere som kommer til å rette blikket mot Fyllingsdalen. Nå er det et godt tilbud der. Jeg føler at skolen også har gjort ganske mye. De har blitt bedre steder å være i form av at de er modernisert. De har tatt grep i forhold til ... For oss som begynner å bli litt eldre, i

	hvert fall, så virker det som det er tatt grep for å gjøre det mer attraktivt. (...)
Informant 12	Jeg liker ikke at det skal fortettes veldig mye. Historien har vist at rundt sånne knutepunkter som bybanestopp og lignende skjer det en god del utbygging. Det er politikerne som bestemmer, så det har vært politisk vilje til å gjennomføre disse utbyggingene. Jeg frykter at det skal bli blokker og asfalt rundt bybanestoppet her i Fyllingsdalen, at det skal bli veldig mye ... Sånne miljøer som i hvert fall ikke jeg kunne tenke meg å vokse opp i og ha barn i. Jeg tenker på blokkstruktur-type utbygging, der man har fine blokker med glassveranda og diverse sånne ting, og lite eller ingen tilgang til hageflekker og sånne ting. Jeg forstår at ikke alle kan bo en plass som har hage. Sammenlignet med her jeg bor i dag, er det at området blir urbanisert, rett og slett. Jeg ønsker ikke at området skal bli veldig mye utbygget, fordi jeg ser verdien av å ha de grønne lungene vi har. Det er veldig viktig å ta vare på dem. Eksempelvis har vi Lynghaugparken rett her nede, som ikke er langt unna, kanskje 500–700 meter herfra. Det er en kvalitet som er veldig stor for brukeren, og har med trivsel og psykisk helse å gjøre. Skal man da urbanisere området, så kan man risikere at man får en slags getto, eller du kan få større problemer med psykisk helse, det psykososiale miljøet kan bli dårligere. Jeg frykter det.
Intervjuer	Ser du noe positivt ved fortettingen?
Informant 12	Ja, jeg ser absolutt det. For eksempel at man får økt tjenestetilbud. Man får kanskje, sånn som jeg nevnte, kino. Man får kanskje nye servicetilbud. Det er mange ting som kan være positivt. Jeg mener at man ikke skal lage en by av det her. Man må ta vare på de grønne lungene som finnes. Fyllingsdalen er, som jeg nevnte, opprinnelig jordbruksland. Det er en del åpne områder her, som sikkert enkelte politikere sikler etter å bygge ut. Det er viktig at de forstår sammenhengen mellom nærmiljøet, naturen og det psykososiale aspektet ved det. Det er faktisk viktig for folks psykiske helse å ha et godt nærmiljø rundt seg.
Intervjuer	Tror du det vil ha noen påvirkning for barn og unge med fortettingen ved Oasen? (...)
Informant 12	(...) sånn som jeg ser det, kan det være fare, selvfølgelig. Det er en økt risiko for sosiale problemer og lignende. Når du stabler en haug med mennesker inn på et begrenset område, vil sannsynligvis konsekvensen ... Risikoen for sosiale problemer,

	rus og lignende vil kanskje øke. Det er ikke gitt at det blir sånn, fordi det kommer an på hvordan man innretter seg.
Intervjuer	Vi lurer litt på om du har gjort deg noen tanker om hvordan det kommer til å være å bo i Fyllingsdalen etter utviklingen?
Informant 13	Det spørs hvor fort det går, selvfølgelig. Men det er klart at hvis vi skal skyte opp en hel haug med blokker rundt omkring her, som sperrer både sikt til grønt og mulighet til å passere gjennom det ene området til det andre uten å måtte gå over store bilveier og sånt, vil det forringe området betraktelig. Men hvis de klarer å tilpasse den utbyggingen sånn at høydene blir regulert og de grønne lungene blir ivaretatt, må det kunne gå greit. (...)
Intervjuer	Ser du noen positive ting med fortettingen i området?
Informant 13	Fortetting generelt ser jeg jo positivt på, med tanke på at vi tar mindre areal til både veiutbygging og infrastruktur generelt. Da er fortetting positivt, det er klart. (...) Akkurat når det gjelder oss og det grøntarealet borte ved fotballbanen, at de skal bygge der, det er jeg veldig skeptisk til. Den grønne haugen der er det eneste nære grøntarealet vi har, der det faktisk går an gå litt tur, og samtidig møtes i litt større samlinger. Fotball, sankthans og 17. mai møtes vi der nede. Det er mange som kan treffes samtidig. Det er et veldig unikt område. (...)
Informant 13	Hvis du ikke har trygge, bilfrie gater, må du ha flere opparbeidede lekeplasser. Eller større opparbeidede lekeplasser, som er litt mer kombinert av, sånn som vi har, med fotballbane og lignende, og ikke bare et klatrestativ og en sklie. Det må være noe mer naturlig rundt det også. For barna også, selv om det er aldri så kjekt med en lekeplass, så blir de lei av det samme klatrestativet og den samme sklien. Det er ikke nok. Den plastikken må de bare få bort, tenker jeg.

7. Oppsummering og diskusjon av empiriske funn

Prosjektets hovedmål har vært å undersøke forholdet mellom fortetting og sosial bærekraft på den ene siden, og kommunens handlingsrom i den sosiale boligpolitikken på den andre siden. I rapporten har vi undersøkt om ulike virkemidler legger godt nok til rette for en mangfoldig by, og en storby med barnefamilier som en naturlig del av den kompakte byen. I denne sammenheng har det vært naturlig å se på om fortettingen i de største norske byene i det hele tatt gir rom for å bo med barn og med barnefamilier i byen, og hvilke virkemidler som eventuelt mangler.

I rapporten har vi valgt å gå gjennom noe av den forskningslitteraturen som støtter opp under temaet for rapporten, slik som *sosial bærekraft*, *medvirkning* og *bolig og mangfold*. Vi ser at både de empiriske resultatene og forskningslitteraturen peker på noen tendenser og retninger. Vi har oppsøkt barnefamiliene og hørt med barnefamiliene selv, og de empiriske funnene retter oppmerksomheten mot noen tendenser.

For å få kunnskap om sosial bærekraftig byutvikling har vi sett på de rammebetingelsene vi har til rådighet, både nasjonale, lokale og forskning på feltet, og hvordan disse rammene og virkemidlene legger til rette for en sosialt bærekraftig byutvikling, spesielt for barnefamilier.

Fortetting er en viktig del av en sosial bærekraftig byutvikling og et viktig mål for de boligpolitiske føringene. En utfordring er at de største leilighetene i fortettingsområdene ofte blir så dyre at barnefamilier ikke har råd til å kjøpe dem. Vi har en rekke boligsosiale virkemidler som skal sikre vanskeligstilte inn på boligmarkedet, men heller ikke disse er tilstrekkelig for å hjelpe lavinntekts barnefamilier inn på boligmarkedet. Barnefamiliene presses ut i randsonene av byen, og man opplever en form for sentrifugalkraft, der de boligpolitiske føringene ikke legger godt nok til rette for en mangfoldig by hvor også barnefamilier får innpass.

Fortettingen har ført til at den sosiale dimensjonen har blitt lidende i kjølvannet av de to andre dimensjonene, miljø og økonomi (Schmidt, 2014). Kanskje fordi sosial bærekraft like mye handler om beboernes *subjektive opplevelser* av bokvalitet, sosialt liv og bomiljø. Skal vi lykkes, må barnefamilier bli hørt, behovene tas på alvor og føre til at relevante krav og rammebetingelser er på plass. Vi må sørge for at fortettingen ikke bidrar til redusert opplevd bokvalitet og bomiljø. I dagens forretningsområder veier boligutviklernes økonomiske interesser tyngre enn hensynet til barn og unge. Dette er viktige signal til planleggere og myndigheter.

Forskningsfeltet bolig og mangfold er omfattende. Samtidig har dette gitt oss verdifullt innsyn i hvilke elementer andre land enn Norge jobber med i spørsmålet om «boliger for alle». Det blir pekt på hvordan segregering handler om noe annet og mer enn etnisitet og nasjonalitet, og mer enn bare fattigdom og marginalisering. Målet er å utvikle en mer nyansert forståelse av urban ulikhet. Begrepet *The just city* gjør det mulig å tenke på byutvikling som et normativt prosjekt. I den internasjonale forskningslitteraturen ser spørsmålet om barns og barnefamiliers kår i de største byene i første rekke ut til å inngå i de sammenhengene som har å gjøre med forskning tilhørende segregering og gentrifisering.

Når vi sammenholder det teoretiske bakteppet og det innsamlede datamaterialet, ser vi noen utfordringer og tendenser. Disse kan beskrives som tilløp, det vil si at de empiriske funnene beskriver ansatser og ikke nødvendigvis det som skal oppfattes som etablerte og absolutte fenomen. Utfordringene kan beskrives under temaene i rapporten*; a) boligsosiale føringer, b) sosial bærekraft og fortetting, c) bolig og mangfold*:

Boligpolitiske føringer

I intervjuene fra alle områdene fremholdes det at barnefamiliene enten ønsker eller må flytte ut av områdene, dersom de skal kunne kjøpe den boligen de ønsker seg, og da til randsonene og periferien av storbyen. Også funnene fra det kvantitative materialet om boligtyper, omsetningsutvikling og priser viser til at boligene er dårlig tilpasset barnefamilier. De kvalitative intervjuene peker i samme retning. I det innsamlede materialet er dette koblet opp mot tre forhold; boligstørrelse, prisnivå

og forestillingen om en god oppvekst i enebolig/villa med hage. De nye boligene i fortettingsområdene består i all hovedsak av mindre boenheter i leilighetskompleks.

På Slettebakken er det leiligheter på mellom 30 og 60 m² det omsettes mest av. Dette er lite familievennlige leiligheter og typisk to- og treroms. I de kvalitative intervjuene er det flere informanter som peker på at det er vanskelig å bli boende på Slettebakken over tid. En informant viser til at det er vanskelig å få tak i en rimelig bolig med tre soverom, mens en annen viser til at det blir for dyrt å kjøpe en større leilighet i området. De rimeligste har ofte for få rom. Informantene ønsker å flytte fra Slettebakken, som en av informantene uttrykker det: «rett og slett fordi vi ønsker å flytte over i en enebolig, og vi ønsker og å flytte nærmere besteforeldre». Andre begrunner flytteplaner med for små leiligheter og høye priser, men også med områdets karakter.

Nyhavn består av ny og eldre bygningsmasse, men med en betydelig andel nyere leiligheter, oppført etter 2010. Den nye bygningsmassen består kun av leiligheter og i all hovedsak to- og treroms. Nyhavn har et bra utbud av boliger over 90 m², både leiligheter og rekkehus/eneboliger. Utfordringen er boligprisene som kan oppleves høye for en barnefamilie med gjennomsnittsinntekt. Det følges opp i de kvalitative intervjuene, der flere informanter peker på at det er vanskelig å bli boende i Nyhavn over tid. En informant beskriver situasjonen slik: «Leilighetene er for små og gjerne kun med ett soverom, og trenger du større leilighet, så blir det svindyrt å bo her.» En annen informant peker på hvordan disse små leilighetene har lett for å bli til «sånn førstegangsbolig». Den felles oppfatningen blant informantene er at de ser på fortettingen i Nyhavn, med mange og små leiligheter, som noe negativt.

Fyllingsdalen består for det meste av eldre boligmasse. Fortetting er forventet i forbindelse med bybaneutbygging, med knutepunktsatsing, transport og bane. Sammenlignet med Slettebakken og Nyhavn fremstår Nordre Fyllingsdalen som det beste valget for en barnefamilie, dersom vi tar utgangspunkt i familienes preferanser til boareal. Her er et godt og variert utbud av boliger større enn 90 m². Gjennomsnittsprisen for slike boliger er lav, sammenlignet med Slettebakken og Nyhavn, og bør være innenfor den økonomiske rammen til en familie med gjennomsnittsinntekt. I Fyllingsdalen blir fortetting i første rekke oppfattet som en

trussel mot det bestående, grøntarealene, de grønne lungene og den grønne dalen. Informantene ønsker ikke å flytte fra Nordre Fyllingsdalen. De opplever det som et godt og trygt sted å bo som barnefamilie, og det er eksempler på familier som har bodd der i flere generasjoner. Området ligger i randsonen og i periferien av dagens sentrum, og med preg av sosial stabilitet, ifølge våre informanter. Fyllingsdalen blir også nevnt som et av de stedene som en av informantene fra Slettebakken kunne tenke seg å flytte til.

Fortettingen slynger barnefamiliene, spesielt de med lav og midlere inntekt, ut i randsonen av storbyen, og til omkringliggende områder og til periferien – som en slags sentrifugalkraft. Dette er et flyttemønster vi kan bekrefte når vi setter startlånsmottakere på et kart. De kvalitative intervjuene taler sin sak, de fleste barnefamiliene ser for seg at de for å få råd til bolig med større plass må flytte fra fortettingsområdene og ut i randsonene. En nevner Fyllingsdalen eller der hvor besteforeldrene bor. Andre snakker om at de kan tenke seg å flytte til en mindre plass, kanskje Voss. Andre at de kan få seg et hus over broen, her er det lett å se for seg at informanten sikter til Askøy.

Sosial bærekraft og fortetting

Fortettingen har ført til at den sosiale dimensjonen har blitt lidende i kjølvannet av de to andre dimensjonene, miljø og økonomi. Trygghet er en viktig faktor for den subjektive opplevelsen av bokvalitet, sosialt liv og bomiljø.

I det empiriske materialet ser vi tydelig at trygghet fremheves som en viktig faktor i alle caseområdene. Informantene på Slettebakken opplever området som noe utrygt, og vi ser ut fra intervjuene at foreldrene i større grad kontrollerer hvor barna ferdes, og aksjonsradiusen blir mindre. Kontroll med hvem barna omgås, blir også trukket frem i intervjuene. Den kontrollen som utøves, må sees i sammenheng med de farene som de mener barna utsettes for i området og nabolaget. En av informantene forteller at hun aldri ville sluppet ungene ut på lekeplassene uten tilsyn. Flere av foreldrene vi har snakket med, forteller her om rus, vold, trakassering og kriminalitet som en naturlig del av barnas hverdag. I forskningslitteraturen er kulturkonflikter, belastede ungdomsmiljøer med hærverk og bråk eller konflikter mellom familier av betydning for opplevelsen av trygghet. Levekårsundersøkelsene

som omhandler tillit, underbygger denne utryggheten i området. Nyhavn, derimot, oppleves av informantene som et trygt sted hvor de i liten grad snakker om kontroll av barna og opptrer mer avslappet i tilnærmingen til hvor barna ferdes. I Fyllingsdalen er trygghet en av de viktigste årsakene til at informantene opplever området som et godt oppvekstområde. Barnas aksjonsradius er stor både på grunn av kvaliteter i nærmiljø og på grunn av godt naboskap. Også bilfrie gater og lite utskiftning av beboere bidrar til tryggheten i området. Trygghet blir i forskingslitteraturen trukket frem som en nøkkelfaktor for et godt bomiljø.

Like viktig som trygghet er gode bokvaliteter i nærmiljøet. Slettebakken som oppvekstområde får et negativt omdømme i intervjuene. Få og dårlige lekearealer og negativ påvirkning fra andre barn blir trukket frem. Alle informantene i Nyhavn oppfatter nabolaget og Nyhavn som et godt sted, både når det gjelder å bo og som et oppvekststed. Samhold, at det er stille og rolig, og barnevennlig, er begreper informantene bruker når de forteller om Nyhavn som område. Blant barnefamiliene i Fyllingsdalen blir det å bo tett sett på som en kvalitet, og de forklarer dette med at man blir kjent med flere, naboskapet blir bedre, og at det er lettere å komme i kontakt med andre.

Hvordan Slettebakken er et nabolag som har endret karakter med tanke på hvem som bor her, blir også gjort til tema av informantene når de snakker om medvirkning. Vi har sett i forskningsteorien at medvirkning og deltagelse er et viktig element for å lykkes i å skape en sosialt bærekraftig byutvikling. I de kvalitative intervjuene blir spørsmålet om medvirkning også til en anledning for informantene å formidle egne behov, og språkbarrierer blir tatt opp som et problem for å lykkes med organisering og deltagelse. I Nyhavn oppleves medvirkning som noe fremmed og som noe kun lokale «ildsjeler» vil delta på. En annen legger vekt på at medvirkning fremstår som et begrep uten innhold, og er kritisk til hvordan barn har blitt gjenstand for medvirkning. I Fyllingsdalen ser vi også like tendenser, men i spørsmålet om hvilke innspill de ville bidratt med, nevnes trygghet og grøntarealer som viktige kvaliteter å sikre.

Bolig og mangfold

De empiriske funnene viser at det finnes tydelige sosiale skillelinjer mellom de ulike nabolagene og fortettingsområdene i Bergen. De sosiale skillelinjene knytter seg i første rekke til i hvilken grad informantene opplever området og nabolaget som mangfoldig, sammensatt eller som homogent. Her er forskjellene store mellom de ulike caseområdene.

Slettebakken oppleves som et område med få etnisk norske beboere og høy andel av innvandrere. Det fremgår hvordan få norske beboere i området er et problem, både for å kjenne seg integrert som voksen og med tanke på integreringen av egne barn. En av foreldrene uttrykker bekymring for fremtiden til datteren dersom det kun er utenlandske barn på skolen. Slettebakken er også det området og nabolaget i vår undersøkelse som de fleste ønsker å flytte fra. Ønske om å flytte motiveres både av boligen og områdets sosiale sammensetning og preg av å være segregert. Vi kan kort oppsummere med at de empiriske funnene fra Slettebakken viser tilløp til s*egregering*, og at Slettebakken kan oppfattes som et segregert nabolag med få etnisk-norske beboere.

Dette står i kontrast til de kvalitative intervjuene fra *Nyhavn*. Av informantene blir Nyhavn beskrevet som et nabolag som består av et sosioøkonomisk mangfold. Informantene omtaler gjerne nabolaget i rause termer, og som et sted hvor «alle typer folk» bor, pensjonister og studenter, og som et sted med botilbud for personer med utfordringer knyttet til rusavhengighet og psykisk helse. De stiller seg heller ikke bak motstanden mot et nytt midlertidig botilbud i området; holdningen er heller den at rusavhengige også må ha et sted bo. Det blir også reflektert rundt Nyhavn som et nabolag og en bydel som har endret kultur og karakter, og hvordan fortettingen har ført området nærmere byen. Barna har blitt mer urbane og har tatt til seg andre vaner og venner. Informanten som har bodd lengst i Nyhavn, peker også på hvordan området står i fare for å få preg av: «*[Så får vi] bare sekstiåringer med hytte på Geilo som bor i by'n.*» Det finnes en bekymring for hvordan de små leilighetene er med på å omdanne områdets identitet, med tilflytting av nye beboere som ikke kjenner tilhørighet til nabolaget. De empiriske funnene fra Nyhavn gjør at vi ser tilløp til *gentrifisering* i dette området.

Fyllingsdalen betegnes som en grønn dal, med store grøntarealer/ rekreasjonsområder og et landlig preg. Området er preget av lavblokkbebyggelse, og med den forestående bybanen vil tilgjengeligheten til Fyllingsdalen øke og området bli mer attraktivt. Til forskjell fra Slettebakken og Nyhavn er fortettingen og økt boligbygging enda ikke en realitet. I dag setter informantene i Fyllingsdalen stor pris på de kvalitetene som lå til grunn for etableringen av Fyllingsdalen som boligområde, her med store innslag av grøntområder og med god avstand til sentrum og byen. I de kvalitative intervjuene er flere av informantene skeptiske til en forestående fortetting. Skepsisen forklares gjerne med andre eksempler fra nylig fortettede områder, slik som i Fana. *Mye asfalt, sosiale problemer som kriminalitet og gettodannelser* er noe som bekymrer. Samtidig ser informantene positivt på nye servicetilbud og flere arbeidsplasser. Trusselen knytter seg til at området blir urbanisert. Å skulle bringe Fyllingsdalen nærmere byen gjennom utbygging og fortetting oppleves som urovekkende for de fleste av informantene. Gode medvirkningsprosesser og endatil en bevist holdning om Bergen som en *rettferdig by* er kanskje noe som kan bøte på uroen.

Konklusjon

Oppsummert ser vi tydelige tendenser til at dagens fortettingsområder ikke er egnet for barnefamilier. Både bokvalitet og bomiljø er i mindre grad i tråd med barnefamiliens preferanser. At fortetting kan sies å være en pådriver for segregering og gentrifisering ser vi tydelig i caseområdene. Skal man huse en familie, krever dette ekstra areal, noe som igjen gjør at det blir for dyrt å etablere seg her. I fortettingsområdene er det vanskelig å finne en rimelig bolig med tre soverom og egen hage. Dette driver barnefamiliene ut av de urbane områdene og ut i randsonene av byen eller til omegnskommunene. I dag er klimasatsingen i de fleste største byene i ferd med å gjøre byen grønnere. Boligene har blitt mindre, og boligprisene øker. For at barnefamiliene skal kunne bli boende i byen og byene skal unngå å bli et nytt pendleromland, ser vi det som nødvendig at byplanlegging i større grad skjer i samråd med randkommunene og regionen.

Ikke nok med det ser vi at segregeringen bidrar til at folk ønsker å flytte. Skepsisen til fortetting er begrunnet i redselen fra tidligere fortettingsprosjekter og redselen

for å miste verdifulle grønne arealer. Den sosiale bærekraften blir lidende i møte med dagens fortetting, og særlig gjelder dette barnefamilier. Vi må derfor se på hvilke virkemidler vi har til rådighet for å dempe boligmarginaliseringen av barnefamilier.

Et åpenbart virkemiddel vil være å bygge større og flere boenheter tilpasset barnefamilier med midlere og lav inntekt i de større byene. Her er det flere virkemidler som kan tas i bruk, slik som endret planprosess, endrede krav til utbyggere, bruk av eierrådighet, boligsosiale virkemidler eller andre juridiske og økonomiske virkemidler. Dette er virkemidler som staten i samråd med kommunene kan velge å utvikle videre. Segregering er også noe som må motarbeides. Det må jobbes videre med integrering og sosial bærekraft i fortettingsområdene. Forskningslitteraturen trekker frem at fraflytting bidrar til mindre stabilitet i nærmiljøene. Virkemidlene er tenkt å skulle dempe og eventuelt hindre dagens boligsegregering. Fortetting må ikke sees på som en markedsstyrt naturkraft som ikke kan unngås, men heller som en samfunnsutfordring som det er mulig å gjøre noe med.

Kildeliste

ABO plan og arkitektur (2021a) Planinitiativ Hegreneset. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/innsynplanogbyggesak/api/fil/2021017947/12550454/Vedlegg%201%20Planinitativ%20Hegreneset%2026_01_2021?p=L3Nha3Npbm5zeW4vc2FrLzIwMjEwMjQ0Ng== (Hentet 24. juni 2021.)

ABO plan og arkitektur (2021b) Oppsummering etter informasjonsmøte 11.05.2021 – spørsmål og svar. Tilgjengelig fra: https://abo-ark.no/nyheter/informasjonsmote-hegreneset-11-05-21/ (Hentet 2. januar 2022.)

Amdam, R. (2016) Planlegging, forankring og legitimitet. *Plan*, 3–4.

Agar, M.H. (1986) i Fangen, K. (2010) *Deltagende observasjon*. 2 utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Ahmer, C (2015) Inkluderende barnehager med naturen som leke- og læringsarena: barnetråkk – en metode for medvirkning. I Hallås, B.O. og Karlsen, G. (red.) *Natur og danning: profesjonsutøvelse, barnehage og skole*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke A, s. 77–90.

Ahmer, C. (2021) Hva er en inkluderende og representativ befolkningssammensetning, i Reksten, C. og Roald, H.-J. (red.) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14. s. 77–84.

Andersen, B., Brattbakk, I., Dalseie, A.M. (2017) Vindernlivet og Tøyenliv: Ro og uro i en segregert by, i Ljunggren, J. (red.) *Oslo – Ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 187–206.

Arbaci, S. (2019) *Paradoxes of Segregation Housing Systems, Welfare Regimes and Ethnic Residential Change in Southern European Cities. Studies in Urban and Social Change*. Wiley-Blackwell: Hoboken, NJ, USA.

Arnesen, S., Fimreite, A.L. og Aars, J. (2018) *Bergen byborgerpanel*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/991763/Bergen-byborgerpanel- (Hentet 16. november 2021.)

Aspen, J. og Pløger J. (2015) *Den vitale byen*. Oslo: Scandinavian Academic Press.

Barlindhaug, R. (2019) Boligmarkedet og flytting – betydning for segregasjon, i Ljunggren, J. (red.) *Oslo – Ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 119–142.

Barlindhaug, R., Holm, A., Nordahl, B., Renå, H. (2014*): Boligbygging i storbyene – virkemidler og handlingsrom*. NIBR-rapport 2014:8. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning

Bergen byarkiv (2020) Knudsen, J. Arkitekt. Tilgjengelig fra: https://www.bergenbyarkiv.no/oppslagsverket/2020/10/30/knudsen-jon-arkitekt/ (Hentet 25. oktober 2020.)

Bergen byleksikon (2009) Nyhavn. Tilgjengelig fra: https://www.bergenbyarkiv.no/bergenbyleksikon/arkiv/1425100?s=Nyhavn (Hentet 25. juni 2021.)

Bergen kommune (2009) *Barnetråkk på Slettebakken skole. Kartlegging av barn og unges tilgjengelige uteareal med faglig vurdering*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/arealplaner/utredninger/barnetrakkregistreringer (Hentet 2. januar 2022.)

Bergen kommune (2015a). *Kommuneplanens samfunnsdel, Bergen 2030*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V90130 (Hentet 9. desember 2021.)

Bergen kommune (2015b) *Områderegulering og konsekvensutredning. Fyllingsdalen sentrale deler. Planprogram*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/arealplaner/planer-under-arbeid/omradereguleringsplaner-i-fyllingsdalen-sentrale-deler (Hentet 24. juni 2021.)

Bergen kommune (2015c). *Fyllingsdalen. Gnr. 22, 23 og 24. Områderegulering for Fyllingsdalen sentrale deler. PlanID 63860000. Fastsettelse av planprogram. Byrådssak 225/15*. Tilgjengelig fra: https://plnstoragejbyz5.blob.core.windows.net/bergen4601/63860000/Behandlinger/2407/Dokumenter/Byr%C3%A5dssak.pdf?sv=2020-08-04&se=2021-11-19T10%3A03%3A18Z&sr=b&sp=r&sig=IdMFDH8I%2BYzyjIrQKNuAOf3EvqItmgcyOpGJICwAKkk%3D

Bergen kommune (2016a) *Områdesatsning. Solheim Nord, Slettebakken, Indre Laksevåg og Ytre Arna. Rapport med anbefalinger for videre innsats*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/omradesatsing/rapporter-og-fagartikler/rapport-omradesatsing-i-bergen-2016 (Hentet 24. november 2021.)

Bergen kommune (2016b) *Områdesatsing Bergen kommune. Rapport med anbefalinger for videre innsats*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T537335886 (Hentet 22. juni 2021.)

Bergen kommune (2016c) *Strategisk temakart*. Bystyresak 225-16 fra møtet 210916. Tilgjengelig fra: http://www3.bergen.kommune.no/BKSAK_filer/bksak/0/VEDLEGG/2016253419-6256455.pdf (Hentet 06. januar 2021.)

Bergen kommune (2018a) *Kommuneplanens arealdel. Planbeskrivelse*. Planid: 65270000. (Hentet 1. september 2021.)

Bergen kommune (2018b) Byrådssak 38/18. Fremtidig arealbruk på Sletten og Slettebakken –oppfølging av mulighetsstudie. Hentet fra https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/241689/Framstilling-Framtidig-arealbruk-pa-Sletten-og-Slettebakken-oppfolging-av-mulighetsstudie- (Hentet 09. desember 2021.)

Bergen kommune (2019a) *Kommuneplanens arealdel 2018*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T537387153 (Hentet 22. juni 2021.)

Bergen kommune (2019b) *Forslag til planprogram Områderegulering Slettebakken. Plan ID 66340000*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T538552133 (Hentet 24. juni 2021.)

Bergen kommune (2019c) *Folkehelseoversikt – Levekår og helse i Bergen*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T538313742 (Hentet 22. juni 2021.)

Bergen kommune (2019d) *Kommuneplanens arealdel 2018 planbestemmelser*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T540634021 (Hentet 22. juni 2021.)

Bergen kommune (2020a) *Boligmelding 2020–2026*. Tilgjengelig fra https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V66797 (Hentet 9. desember 2021.)

Bergen kommune (2020b) Saksnummer 2012/6435. Tilgjengelig fra: https://www.arealplaner.no/bergen4601/arealplaner/580 (Hentet 2. januar 2022.)

Bergen kommune (2020c) *Boligpreferanseundersøkelsen*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/3040661/Boligpreferanseundersokelse-Bergen-2020 (Hentet 14. desember 2021.)

Bergen kommune (2020d) Folkemøte for områdeplan Slettebakken. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/publisering/api/filer/T538464015 (Hentet 24. juni 2021.)

Bergen kommune (2021a) Referat oppstartsmøte – reguleringsplanarbeid Bergenhus, Gnr 168, Bnr. 1091, mfl., Hegreneset. Tilgjengelig fra: https://abo-ark.no/wp-content/uploads/2021/04/referat-fra-oppstartsmote-edkid-12655167.pdf (Hentet 2. januar 2022.)

Bergen kommune (2021b) Barn og unges representant. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/politikk/slik-kan-du-pavirke/barn-og-unges-representant (Hentet 28. juni 2021.)

Bergen kommune (2021c) *Folkemengde per 1. januar 2021*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/fakta-om-bergen/befolkning/folkemengde-per-1-januar-2021 (Hentet 24. juni 2021.)

Bergen kommune (2021d) Utlysning fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet om å bli foregangskommune for utvikling av lokaldemokratiet. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/4628885/Framstilling-Utlysning-fra-Kommunal-og-moderniseringsdepartementet-om-a-bli-foregangskommune-for-utvikling-av-lokaldemokratiet (Hentet 14. desember 2021.)

Bergen kommune (2021e) Årsmelding 2020. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/api/rest/filer/V65362 (Hentet 14. desember 2021.)

Bergen kommune (2021f) *Innbyggertjenester og -service*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/digital-fornyelse/prosjekter/innbyggertjenester-ogservice (Hentet 16. november 2021.)

Bergen Sentrum (u.å.) Gamle Bergen Museum. Tilgjengelig fra: https://www.bergensentrum.no/bedrift/gamle-bergen-museum/ (Hentet 4. november 2021.)

Brattbakk, I., Ødegård, G. og Aarland, K. (2021) Byområder med levekårsutfordringer: NOU med forslag til å motvirke sosioøkonomisk og etnisk segregering. *Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling*. 01/vol 35 s. 6–8. Tilgjengelig fra: https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2021-01-03 (Hentet 2. januar 2022.)

Brynjulfsen og TAG arkitekter (2016) *Planbeskrivelse. Bergenhus, gnr. 168 bnr. 2105 mfl. Nyhavn Vest. Arealplan-ID 64670000*. Tilgjengelig fra: https://plnstoragejbyz5.blob.core.windows.net/bergen4601/64670000/Dokumenter/Planbeskrivelse.pdf?sv=2018-03-28&sr=b&sig=%2BMnb4kLrStnQZ1phIEktm84Z62LKVxcImeCaSOMwWbY%3D&st=2021-06-25T08%3A38%3A56Z&se=2021-06-26T08%3A43%3A56Z&sp=r (Hentet 25. juni 2021.)

Buanes, E. (2021) Innspill fra Barn- og unges representant. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/innsynplanogbyggesak/api/fil/2021040769/12624714/Innspill%20Fra%20Barn%20Og%20Unges%20Representant%2018_03_2021?p=L3Nha3Npbm5zeW4vc2FrLzIwMjEwMjQ0Ng== (Hentet 2. januar 2022.)

Bymiljøetaten Bergen kommune (2018) *Lynghaugparken. Skisseprosjekt – bakgrunn og program*. Tilgjengelig fra: https://www.mercell.com/m/file/GetFile.ashx?id=80230440&version=0 (Hentet 28. juni 2021.)

Baarveld, M., Smit, M. og Dewulf, G. (2015). Negotiation processes in urban redevelopment projects: Dealing with conflicts by balancing integrative and disruptive approaches. *Planning Theory & Practice*, 16(3), 363–384.

Cruikshank, J. og Evju, H.H. (2015) Kommunikativ vending, eller bare teori? *Plan*: tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling, Vol. 46, No. 1, s. 46–51.

Dalland, O. (2017) *Metode og oppgaveskriving*. 6. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk.

Eiendomsverdi, 2021. Områderapport og priser for boliger i utvalgte grunnkretser i Fyllingsdalen, Slettebakken og Nyhavn. Bak betalingsmur.

Ellen, I.G. og Steil, P. (2019) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press.

Elvegård, K. og Michelsen, H. (2015) *Trygghet for barn og unge i kommunale utleieboliger i Bergen kommune*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.

Fainstein, S.S. (2010) *The just city*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Fainstein, S S. (2014) The just city. *International Journal of Urban Sciences*. Vol. 18, No. 1, s. 1–18.

Falleth, E. og Knudsen, J.P. (2015) Ferden mot dagens samfunnsplanlegging. *Plan*: tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling, Vol. 46, No. 1, s. 4–11.

Fangen, K. (2010) *Deltagende observasjon*. 2 utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Fangen, K. (2015) *Kvalitativ metode*. Tilgjengelig fra: https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/metoder/kvalitativ-metode/ (Hentet 20. juli 2021.)

Fimreite, A.L. (2018) Det er grunn til å tenne en liten varsellampe for demokratiet i Bergen, *Bergens Tidende*, 9. november. Tilgjengelig fra: https://www.bt.no/btmeninger/kommentar/i/p62JME/det-er-grunn-til-aa-tenne-en-liten-varsellampe-for-demokratiet-i-bergen (Hentet 16. november 2021.)

Folkehelseinstituttet (2016) *Barn, miljø og helse. Risiko- og helsefremmende faktorer*. ISBN elektronisk utgave 978-82-8082-731-9. Tilgjengelig fra:

https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2016/barn-miljo-og-helse-pdf.pdf (Hentet 2. januar 2022.)

Freeman, L. (2019) Creating integrated communities is more than preventing displacement, i Ellen, I.G. og Steil, P. (red.) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press, s. 327–329.

Førde, A., Pløger, J.; Sand, A.L. (2021) *Improvisation og byplanlægning – mellem plan og planløshed. Improvisasjon. Byliv mellom plan og planløshet*, i Pløger, J., Førde, A. og Sand, A.L. (red.) *Improvisasjon: Byliv mellom plan og planløshet*. Oslo: Scandinavian Academic Press c/o Spartacus Forlag AS, s. 7–22.

Galster, G. og Wessel, T. (2018) *Reproduction of social inequality through housing: A three-generational study from Norway,* Amsterdam: Elsevier Inc.

Glaeser, E. (2011) *Triumph of the City. How our Greatest Invention Makes us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*. New York: Penguin.

Glaser, B.G. og Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine.

Godsil, R.D. (2019) Transforming gentrification into integration, i Ellen, I.G. og Steil, P. (red.) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press, s. 322–327.

Hagen, H. (2020) *Fyllingsdalens historie del 1: Fra jordbruksbygd til drabantby*. Tilgjengelig fra: https://www.sydvesten.no/nyheter/2020/01/27/fra-jordbruksbygd-til-drabantby/ (Hentet 3. november 2020.)

Hanssen, M. (2006) *Evaluering av rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging*. Oslo NIBR notat 2006:127. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.

Hegna, I.A. (2021) *Barnetråkk*. Tilgjengelig fra: https://www.tiltak.no/b-endre-transportmiddelfordeling/b-4-tilrettelegging-gange/barnetrakk/ (Hentet 1. november 2021.)

Hjorthol, R. og Bjørnskau. T. (2003) *Byutvikling og arbeidsreiser – gentrifisering og reurbanisering som miljøfaktorer*. TØI-rapport 642/2003. Oslo: Transportøkonomisk intitutt.

Hoem, J. (u.å.) *Jægers Minde hageby*. Tilgjengelig fra: http://bergen.arkitekturnytt.no/2009/05/jgers-minde-hageby.html (Hentet 26. oktober 2021.)

Hofstad, H. og Bergsli, H. (2017) *Folkehelse og sosial bærekraft: en sammenligning og diskusjon av begrepsinnhold, målsettinger og praktiske tilnærminger*. NIBR rapport 2017:15. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.

Jacobsen, D. I. (2015) *Hvordan gjennomføre undersøkelser?: Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utgave. Cappelen Damm.

Kirkens bymisjon (u.å.) *Åpen barnehage*. Tilgjengelig fra: https://kirkensbymisjon.no/apen-barnehage-bergen/ (Hentet 20. juli 2021.)

Kolbenstvedt, M. (2020) De unge. Plan 2 | 2020 | Woodcraft, S. 2012. Social Sustainability and New Communities: Moving from concept to practice in the UK. Procedia – Social and Behavioral Sciences. Volume 68, 2012, side 29–42.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014a) *Mer om lokaldemokrati*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/tema/valg-og-demokrati/lokaldemokrati/mer-om-lokaldemokrati/id550479/ (Hentet 12. november 2021.)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014b) *Veileder: Medvirkning i planlegging: hvordan legge til rette for økt deltagelse og innflytelse i kommunal og regional planlegging etter plan- og bygningsloven*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/plan/medvirkningsveileder/h2302b_veileder_medvirkning.pdf (Hentet 1. november 2021.)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016) *Byrom – en idéhåndbok: Hvordan utvikle byromsnettverk i byer og tettsteder*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/c6fc38d76d374e77ae5b1d8dcdbbd92a/byrom_idehandbok.pdf (Hentet 1. november 2021.)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020a) *Alle trenger et trygt hjem – Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021–2024)* Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/c2d6de6c12d5484495d4ddeb7d103ad5/oppdatert-versjon-alle-trenger-en-nytt-hjem.pdf (Hentet 14. desember 2021.)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2020b) *Veileder om barn og unge i plan og byggesak*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/7690ae07c3174f10be67de617a8e60a5/no/pdfs/veileder-om-barn-og-unges-interesser-i-planlegging.pdf (Hentet 27. oktober 2021.)

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021) *Invitasjon til å delta i lokaldemokratiprosjektet og bli foregangskommune*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/politikere-utvalg/api/fil/ 4628891/Invitasjon-til-a-delta-i-lokaldemokratiprosjekt-og-bli-foregangskommune (Hentet 12. november 2021.)

Kurath, M. (2018) *Constructing the Urban Citizen: How Public Knowledge Is Translated into Urban Planning Processes*. Switzerland: Research & Faculty, University of St.Gallen.

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2017) *Det kvalitative forskningsintervju*. 3 utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lander, B. (2019) It will take more than a voucher, i Ellen, I.G. og Steil, P. (red.) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press, s. 330–333.

Lyng, A.M. (2021) Hvem som er målgruppen for en tredje boligsektor, i Reksten, C. og Roald, H.-J. (red.) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14, s. 85–92.

Matre, E. L. (2021) *Se fremtidens Dokken på Torgallmenningen og gi innspill*. Tilgjengelig fra: https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/bymiljo/se-fremtidens-dokken-pa-torgallmenningen-og-gi-innspill (Hentet 15. november 2021.)

McCain, D. (2019) Small Area FMRs: A Jump-start to Affirmatively Furthering Fair Housing, i Ellen, I.G. og Steil, P. (red.) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press, s. 317–319.

Miljøverndepartementet (1995) *Barn og unges interesser i planleggingen. Rikspolitiske retningslinjer for å styre barn og unges interesser i planleggingen*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/rikspolitiske-retningslinjer-for-a-styrk/id519347/ (Hentet 29. oktober 2021.)

Miljøverndepartementet (1998) *T-1267 Fortetting med kvalitet*. Veileder. Tilgjengelig fra: T-1267 Fortetting med kvalitet - regjeringen.no (Hentet 9. desember 2021.)

Miljøverndepartementet (2008) *T-2/08 Om barn og planlegging*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/t-2-08/id516949/ (Hentet 29. oktober 2021.)

Norconsult AS og Citiplan AS (2019) *Byplanlegging som fremmer folkehelse: kunnskapsgrunnlag og anbefalinger, hovedrapport*. Tilgjengelig fra: https://innsyn.pbe.oslo.kommune.no/saksinnsyn/showfile.asp?jno=2019140181&fileid=8723853 (Hentet 2. januar 2022.)

Nordbakke S., T., D. (2018) Barn og unge i den kompakte byen. *Plan*: tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling, Vol. 50, No. 2, s. 20–27.

Nordås, T.M., Aadland, B., Bjelland, A.-S.H. (2021) Boligmarkedet og en tredje boligsektor, i Reksten, C. og Roald, H.-J. (red.) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14. s. 93–107.

Norsk Form (2010) *Barnetråkk*. Veileder 2010. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/bilder/planlegging/veiledere/barn/barnetrakk_2010.pdf (Hentet 15. november 2021.)

NOU 15 (2011) *Rom for alle. En sosial boligpolitikk for framtiden*. 2011:15. Kommunal- og regionaldepartementet.

Nyberg, J. og Røyane, E. (2008) *Arkitekturguide Bergen*. Bergen: Mediehuset Bergens Tidende AS.

Opp, S.M. (2017) The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities. *Local Environment*.

Plathe, E. og Hernes, M.B. (2015) *Effektivisering av kommunal planlegging,* Asplan Viak på vegne av Kommunesektorens organisasjon Tilgjengelig fra: https://www.veiviseren.no/-/media/Vedlegg/SirkulaerProsess/Effektivisering-av-kommunal-planlegging-sluttrapport-15122015.ashx (Hentet 09. desember 2021.)

Plathe, E. (2018) *Kommunen som aktiv boligpolitisk aktør*. Asplan Viak på vegne av Kommunesektorens organisasjon Tilgjengelig fra: https://d21dbafykfdck9.cloudfront.net/1541164299/kommunen-som-aktiv-boligpolitisk-aktoer-sluttrapport.pdf (Hentet 14. desember 2021.)

Pløger, J., Førde, A. og Sand, A.L. (2021) *Improvisasjon: Byliv mellom plan og planløshet*. Oslo: Scandinavian Academic Press c/o Spartacus Forlag AS.

Regjeringen (2019) *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019–2023*. Tilgjengelig frå: https://www.regjeringen.no/contentassets/cc2c53c65af24b8ea560c0156d885703/nasjonale-forventninger-2019-bm.pdf

Reksten, C. og Roald, H.-J. (2021) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14. Bergen: Høgskulen på Vestlandet.

Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (2019). Tilgjengelig fra: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/995-09-20-4146/kap1#kap1

Riksrevisjonen (2007) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge. Innst. S. nr. 35 (2007–2008). Tilgjengelig fra: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2007-2008/inns-200708-035/?lvl=0

Roald, H.J. (2015) *Byplanen. En historie om utviklingen av Bergen by*. Oslo: Spartacus forlag AS.

Roald, H.-J. (2021) Overordnede vedtatte samfunnsmål, i Reksten, C. og Roald, H.-J. (red.) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14, s. 27–36.

Roald, H.-J. (2021) Relevante internasjonale eksempler, i Reksten, C. og Roald, H.-J. (red.) *Boliger for alle: Et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport, nr. 14, s. 37–52.

Ruud M., E. (2010) *Indikatorer for sosial bærekraft til bruk i planlegging og utvikling av boligområder*. NIBR notat 2010:110. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.

Sard, B. og Tegeler, P. (2019) Neighborhoods, opportunities, and the housing choice voucher program, i Ellen, I.G. og Steil, P. (red.) *The dream revisited: contemporary debates about housing, segregation, and opportunity*. New York: Columbia University Press, s. 298–303.

Schmidt L. (2014) *Kompakt by, bokvalitet og sosial bærekraft*. NIBR-rapport 2014:12. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.

Silverman, D. (1985) i Fangen, K. (2010) *Deltagende observasjon*. 2 utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Skjervheim, H. (1996) *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.

Sletten, T. (1996) *Sandviken, bydelen og buekorpset*. Sandviksguttenes Forening i anledning Sandvikens Bataljons 125 års jubileum 17. mai 1982. Tilgjengelig fra: http://www.sandvikensbataljon.no/old/sandhist.htm (Hentet 26. oktober 2021.)

Spurkland, G. (2020) Bokvalitet, innovasjon og fellesskap i det norske boligmarkedet. *Plan*: tidsskrift for samfunnsplanlegging, bolig og byplan og regional utvikling, Vol. 52, No. 3, s. 30–37

Ståhle, A. (2008). Compact sprawl: exploring public open space and contradictions in urban density. Akademisk avhandling. Stockholm: KTH Royal Institute of Technology. Tilgjengelig fra: http://kth.diva-portal.org/smash/get/diva2:37326/FULLTEXT01.pdf (Hentet 2. januar 2022.)

Woodcraft, S., Bacon, N., Caistor-Arendar, L., Hackett, T. (2012) *Designing for social sustainability: A framework for creating thriving new communities*. Published by Social Life. Tilgjengelig fra: http://www.social-

life.co/media/files/DESIGN_FOR_SOCIAL_SUSTAINABILITY_3.pdf (Hentet 2. januar 2022.)

Yin, R.K. (2014) *Case Study Research Design and Methods*, (5th ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Aadland, B. og Dyrkolbotn, S.K. (2021) Juridiske og økonomiske virkemidler, i Reksten, C., Roald, H.J. (red.) *Boliger for alle: et tidsskille i norsk boligpolitikk*. HVL-rapport nr. 14, s. 127–166.

Figurliste

Figur 1: Effektivisering av kommunal planlegging. (Plathe og Hernes 2015, s. 11).....13

Figur 2: Husbankens virkemiddelmatrise (Husbanken) 19

Figur 3: Kart over antall startlån.....20

Figur 4: Rammebetingelser for å lykkes med sosial bærekraft, Woodcraft (2012 s. 23)..... 28

Figur 5 Kriterier for sosial bærekraft. FutureBuilt.....30

Figur 6: Rangering av barnefamiliens preferanser til bokvalitet. Bergen kommune 2020.. 32

Figur 7: Rangering av barnefamiliens preferanser til bomiljø. Bergen kommune 2020..... 33

Figur 8: Hva respondentene ser som ønsket/ideell boligstørrelse for sin nåværende husholdning (n=3 452). Kilde: (Bergen kommune, 2020) 34

Figur 9: De med flytteplaner sine svar om hva de ønsker å flytte til om de skulle selge dagens bolig (n=1014, dvs det er 164 av de med flytteplaner som ikke har bestemt eller ikke svart). Kilde: (Bergen kommune, 2020) 34

Figur 10: Illustrasjon av symboler. Barnetråkk.no. 44

Figur 11: Samfunnsbyggingen fra etterkrigstiden, 1. juni 1963. Foto: Widerøe's Flyveselskap A/S. Bildesamlingen. UBB 70

Figur 12: Avgrensning på Slettebakken. Open Streetmap. 71

Figur 13 Slettebakken år 2005 (til venstre) og 2020, der det nye fortettingsområdet ligger i sørvest. Utklipp fra Norgeibilder.no. Kilde: Kartverket..... 72

Figur 14: Høyblokker sør på Slettebakken. Foto: HVL..... 73

Figur 15: Lavblokkene sør på Slettebakken. Foto: HVL..... 73

Figur 16: Kommunale utleieboliger på Slettebakken Nord. Foto: HVL.....75

Figur 17: Kart over observasjonsområder på Slettebakken. OpenStreetMap.....80

Figur 18: 26 selvbyggerhus ble oppført i Nyhavn 1923-25. Fotograf: Knut Knudsen: Atelier KK. Marcus. UiB.....96

Figur 19: Avgrensning for Nyhavn. OpenStreetMap..... 97

Figur 20: Nyhavn årene 2005, før utbygging (til venstre) og 2020. Det nye fortettingsområdet i Nyhavn, sentralt i bildet til venstre. Hentet fra Norgeibilder.no. Kilde Kartverket 98

Figur 21: Selvbyggerhusene i dag. Foto: privat 100

Figur 22: Ny boligbebyggelse i det gamle industriområdet. Foto: privat 99

Figur 23: Midlertidig botilbud, Nyhavnsveien 10 100

Figur 24: Bildet viser Sandviken sjøbad i forkant og Nye Nyhavn i bakgrunnen. Foto: privat 100

Figur 25: Utvalgte observasjonsområder på Nyhavn. OpenStreetMap. 104

Figur 26: Fyllingsdalen på 1980 tallet. Bilde: Arne Ristesund. Bergens Avisen. 01.02.20. Tilgjengelig fra: https://www.ba.no/da-bergen-matte-noye-seg-med-fyllingsdalen/s/5-8-1222852 115

Figur 27: Høy og lavblokker på Smiberget. Foto: privat..... 116

Figur 28: Lavblokkbebyggelse i dalbunnen. Ortunvannet i midten. Foto: HVL 117

Figur 29: Avgrensning Fyllingsdalen- Nordre Fyllingen. OpenStreetMap. 118

Vedlegg

Vedlegg 1 Informasjonsskriv

Vedlegg 2 Intervjuguide

Vil du delta i forskningsprosjektet
"Urbane barn"

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke forholdet mellom fortetting og sosial bærekraft på den ene siden, og kommunens handlingsrom i den sosiale boligpolitikken på den andre siden. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål
Det å bo i by og i storby har blitt til en ettertraktet bo- og livsform. Å bo tett og på mindre areal, er likedan motivert av prinsippet om bærekraft. Fortetting som grep i byplanleggingen nasjonalt som internasjonalt har derfor blitt et viktig grep for å sikre fremtidige bærekraftige byer. I dette prosjektet spør vi derfor etter om fortettingen i de største norske byene i hele tatt gir rom for å bo med barn og med barnefamilier i byen, og hvilke virkemidler som eventuelt mangler og må plass. Hovedproblemstillingen for dette prosjektet vil derfor være å undersøke hvilke virkemidler som kan bidra til en mer mangfoldig og sosial bærekraftig fortetting ved å se på barnefamilienes kår i fortettingsområdene av Bergen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?
Førsteamanuensis Connie Reksten er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?
Vi ønsker å gjøre intervju med folk som bor i de utvalgte caseområdene for å undersøke hvorfor de ønsket å etablere seg med barn i dette området, hvordan det er å bo med barn i byen og om barnefamilier ønsker å bli boende i disse fortettingsområdene. I disse områdene ønsker vi å intervjue flere personer. For å få et dypere innblikk i hvordan disse områdene legger til rette for barn vil vi gjøre observasjoner. Undersøkelsen tar utgangspunkt i tre forskjellige caseområder; Slettebakken, Nyhavn og Fyllingsdalen.

Hva innebærer det for deg å delta?
Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du tar deg tid til en samtale som varer fra 45 min. til halvannen time. Intervjuet er en samtale hvor vi ønsker å høre om dine erfaringer fra det å bo med barn i området. Vi vil ta lydopptak og notater fra intervjuet.

Det er frivillig å delta
Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil si at dersom du ønsker å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Dersom du ønsker å trekke deg fra undersøkelsen eller ikke ønsker å delta vil ikke dette ha noen negative konsekvenser for deg.

Ditt personvern- hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger
Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Navn og kontaktopplysningene dine er kun tilgjengelig for den som gjør intervjuet, prosjektleder og en eventuell databehandler. Lydopptakene fra intervjuene vil sikres, slik at ingen uvedkommende får

tilgang til dine personopplysninger og oppbevares innelåst. I en publikasjon eller eventuell forskningsrapport vil du som deltager ikke kunne gjenkjennes

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet
Når prosjektet er avsluttet vil alle personopplysninger slettes. Prosjektet har som mål å avsluttes 15. november 2021.

Dine rettigheter
Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?
Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

Hvor kan jeg finne ut mer?
Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Høgskulen på Vestlandet ved førsteamaneusis Connie Reksten.
- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Connie Reksten (sign.)
Prosjektansvarlig *Forsker*

Samtykkeerklæring
Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Urbane barn*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- ☐ Å delta *i intervju*
- ☐ Å delta *i lydopptak*

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

---
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

Slettebakken

Introduksjon

- Litt praktisk informasjon om intervjuet
- Varer fra en halvtime til en time
- Du har rett til å ikke svare
- Du har rett til å avbryte og si for eksempel at noe bør slettes eller ikke skal siteres
- Vi ønsker å ta lydopptak av samtalen, samtykker du til at vi tar lydopptak av samtalen?

Bakgrunnsinformasjon

- Hva er din alder?
- Husholdning, familiesammensetning (småbarn/ungdomsskolealder, etc?)

Valg av bolig og område

- Hvor lenge har dere bodd her?
- Hva var årsaken til at dere valgte å flytte hit?
- Hvor gamle var barna da dere flyttet hit?
- Kan du fortelle litt om hvilken betydning barna har hatt for valg av boligområde?
- Var det utfordrende å finne egnet sted å bo?
- Hva var årsaken til at dere flyttet hit og ikke lengre ut av byen? /Eventuelt inn i byen?
- Hva skal til for at dere blir boende her?

Å bo med barn – boligforhold

- Hva er bra/mindre bra med boligen dere bor i?
- Hvor stor er leiligheten deres?
- Hva er den største kvaliteten ved å bo slik dere gjør i dag med tanke på barna?
- Ser du noen utfordringer ved å bo tett sammen med barn?
- Ser du noen utfordringer ved å bo så tett på naboene som dere gjør her?
- Hva tror du naboene tenker om å ha barnefamilie som nærmeste nabo?
- Hva tenker du kunne vært annerledes?

Å bo med barn – områdenivå

- Vil du fortelle litt om hvordan det er å bo med barn i dette området?
- Hvordan opplever du Slettebakken som et godt oppvekstområde?
- På hvilken måte anser du et boligområde som godt egnet område for barn?

- Hva tenker du er bra med området dere bor i?
- Hva er mindre bra?
- Hva må til for at barn skal trives i et område? hva legger du i trygghet
- Når oppleves et område som trygt?
- Ønsker du å bli boende på Slettebakken?
- Hva er viktig for at dere skal bli boende der?

Opplevelser og forestillinger

- Hvordan forestilte du deg boligen og området før du flyttet hit?
- Hvordan opplever du det i dag?

Mangfold

- Kan du fortelle litt om hvem som bor i området?
- Hva tenker du på når du hører mangfold i en by?
- Påvirker mangfoldet (eventuelt mangel på mangfold) hvordan du opplever området?
- Hvordan vil du beskrive forholdet ditt til naboene?
- Hva tenker du om tilhørigheten til området?

Medvirkning

- Ville du deltatt på et medvirkningsmøte dersom du hadde fått invitasjon til dette?
- Dersom du skulle komme med et innspill for utviklingen av området, hva ville det vært? Hvorfor akkurat dette?
- Tror du at dine innspill ville blitt hørt?
- Med tanke på barn, hva tenker du kunne vært gjort annerledes i område?
- Hva tenker du om at kommunen har en stor rolle i utviklingen av dette området?

Avslutning

- Hvordan opplever dere at Bergen er tilrettelagt for barn og småbarnsfamilier?
- Hvordan opplever du Bergen kommune tilrettelegger for barn og småbarnsfamilier?
- Hva synes du om det vi har snakket om frem til nå?

Nyhavn

- Litt praktisk informasjon om intervjuet
- Intervjuet varer fra en halvtime til en time
- Du har rett til å ikke svare
- Du har rett til å avbryte si at dette bør slettes, skal ikke siteres, etc.
- Samtykker du til at vi tar lydopptak av samtalen?

Bakgrunn

- Hva er din alder?
- Husholdning og familiesammensetning (småbarn/ungdomsskolealder?)

Valg av bolig og område

- Hvor lenge har dere bodd her?
- Kan du fortelle litt om årsaken til at dere valgte å flytte hit?
- Hvor gamle var barna da dere flyttet hit?
- Kan du fortelle litt om hvilken betydning barna hadde for valg av boligområde og boligtype?
- Var det utfordrende å finne egnet sted å bo?
- Hva var årsaken til at dere flyttet hit og ikke lengre ut av byen/eventuelt nærmere byen?
- Hva skal til for at dere blir boende her?

Å bo med barn – boligforhold

- Hva er bra/mindre bra med boligen dere bor i?
- Hvor stor er leiligheten deres?
- Hva er den største kvaliteten ved å bo slik dere gjør i dag med tanke på barna?
- Ser du noen utfordringer ved å bo tett sammen med barn?
- Hva tror du naboene tenker om å ha barnefamilie som nærmeste nabo?
- Hva tenker du kunne vært annerledes?

Å bo med barn – områdenivå

- Hvordan opplever du Nyhavn som et godt oppvekstområde?
- På hvilken måte anser du et boligområde som godt egnet område for barn?
- Hva tenker du er bra med området dere bor i?
- Hva er mindre bra?
- Hva må til for at barn skal trives i et område?
- Når oppleves et område som trygt?

Mangfold

- Kan du fortelle litt om hvem som bor i området?

- Hva tenker du på når du hører mangfold i en by? Hvordan opplever du det i ditt område?
- Påvirker mangfoldet/evt. mangel på mangfold hvordan du opplever området?
- Hvordan vil du beskrive forholdet ditt til naboene?
- Hva tenker du om din tilhørighet til området? (Spesifisere? naboenes tilhørighet? tilhørigheten som folk generelt har i området? informantens tilhørighet?)
- Hvordan oppleves det å ha sosialboliger som nabo (Nyhavnsveien 10)? Har du tenkt noe over det før?
- Har dette påvirket dere på noen måte?
- Hva er dine tanker rundt etablering av hospits i Nyhavn?
- Hvor tenker du at en slik institusjon burde vært plassert?

Medvirkning

- Har du vært med på et slik medvirkningsmøte?
- Har du vært med på et slik medvirkningsmøte?
- Deltok du på medvirkningsmøtet om Nyhavn den 11. mai 2021?
- Dersom du skulle komme med et innspill for utviklingen av området, hva ville det vært?
- Tror du at dine innspill ville blitt hørt?
- Med tanke på barn, hva tenker du kunne vært gjort annerledes i område?
- Hva tror du den fremtidige utviklingen av området vil bety for barn og unge?

Avslutning

- Hvordan opplever dere at Bergen er tilrettelagt for barn og småbarnsfamilier?
- Hvordan opplever du Bergen kommune tilrettelegger for barn og småbarnsfamilier?
- Hva synes du om det vi har snakket om frem til nå?

Fyllingsdalen

Introduksjon

- Litt praktisk informasjon om intervjuet
- varer fra en halvtime til en time
- Du har rett til å ikke svare
- Du har rett til å avbryte og si for eksempel at noe bør slettes eller ikke skal siteres
- Vi ønsker å ta lydopptak av samtalen, samtykker du til at vi tar lydopptak av samtalen?

Bakgrunn

- Alder?
- Husholdning, familiesammensetning (småbarn/ungdomsskolealder?)

Valg av bolig og område

- Hvor lenge har dere bodd her?
- Kan du fortelle litt om årsaken til at dere valgte å bo i Fyllingsdalen?
- Hvor gamle var barna da dere flyttet hit?
- Kan du fortelle litt om hvilken betydning barna har hatt for valg av boligområde og boligtype?
- Var det utfordrende å finne egnet sted å bo?
- Hva var årsaken til at dere flyttet hit og ikke lengre ut av byen/evt. inn i byen?
- Hva har dette stedet av kvaliteter som gjør at det er greit å bo her istedenfor andre områder?
- Hva skal til for at dere blir boende her? vente m den

Å bo med barn – områdenivå

- Hvordan opplever du Fyllingsdalen som et godt oppvekstområde?
- Når anser du et boligområde som godt egnet område for barn?
- Hva tenker du er bra med området dere bor i?
- Hva er mindre bra?
- Er det noe som mangler i området i dag som dere som barnefamilie savner?
- Hva må til for at barn skal trives i et område?
- Når oppleves et område som trygt?

Å bo med barn – boligforhold

- Hva er bra/mindre bra med boligen dere bor i?
- Hvor stor er leiligheten deres?
- Hva er den største kvaliteten ved å bo slik dere gjør i dag med tanke på barna?
- Ser du noen utfordringer ved å bo tett sammen med barn?

- Ser du noen utfordringer ved å bo så tett på naboene som dere gjør her?
- Hva tror du naboene tenker om å ha barnefamilie som nærmeste nabo?
- Hva tenker du kunne vært annerledes?
- Hva tenker du er et godt hjem?

Mangfold

- Kan du fortelle litt om hvem som bor i området?
- Hva tenker du på når du hører mangfold i en by?
- Påvirker mangfoldet evt. mangel på mangfold hvordan du opplever området?
- Hvordan vil du beskrive forholdet ditt til naboene?
- Hva tenker du om tilhørigheten til området? (Hvordan er din tilknytning til området?)

Å bo med barn etter fortetting og utvikling av området

- Har du gjort deg noen tanker om hvordan det kommer til å bli å bo i Fyllingsdalen når denne utviklingen er ferdig?
- Hvilke utfordringer ser du med tanke på fortettingen?
- Hvordan tror du dette kommer til å påvirke din familie?
- Hvordan tror du dette kommer til å påvirke området du bor i?
- Ønsker dere å bli boende her?
- Hva tenker du Fyllingsdalen trenger for å bli en godt område for både barn og voksne?
- Hva tror du den fremtidige utviklingen av området (fortettingen) vil bety for barn og unge?

Medvirkning

- Har du fått innkalling til noe sånne møter? Vet du om det har vært?
- Ville du deltatt på et medvirkningsmøte dersom du hadde fått invitasjon til dette?
- Dersom du skulle komme med et innspill for utviklingen av området, hva ville det vært?
- Hvordan tenker du medvirkning bør skje?
- Med tanke på barn, hva tenker du ville vært det viktigste tiltaket i en slik utvikling?

Avslutning

- Hvordan opplever dere at Bergen er tilrettelagt for barn og småbarnsfamilier?
- Hvordan opplever du Bergen kommune tilrettelegger for barn og småbarnsfamilier?
- Hva synes du om det vi har snakket om frem til nå?